

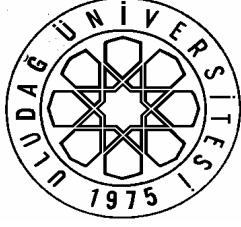
T.C.
ULUDAĞ ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
İKTİSAT ANABİLİM DALI
İKTİSAT POLİTİKASI BİLİM DALI

**BANKACILIKTA RİSK YÖNETİMİ ve TÜRK BANKACILIK
SİSTEMİ ÜZERİNE BİR DEĞERLENDİRME**

(YÜKSEK LİSANS TEZİ)

Ayşe KALKAN

BURSA 2007

T.C.
ULUDAĞ ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
İKTİSAT ANABİLİM DALI
İKTİSAT POLİTİKASI BİLİM DALI

BANKACILIKTA RİSK YÖNETİMİ ve TÜRK BANKACILIK
SİSTEMİ ÜZERİNE BİR DEĞERLENDİRME

(YÜKSEK LİSANS TEZİ)

Danışman
Prof. Dr. Hanifi ASLAN

Ayşe KALKAN

BURSA 2007

ÖZET

İKTİSAT ANABİLİM DALI

BANKACILIKTA RİSK YÖNETİMİ VE TÜRK BANKACILIK SİSTEMİ ÜZERİNE BİR DEĞERLENDİRME

Ayşe KALKAN

(Yüksek Lisans Tezi)

Hayatın her alanında karşımıza çıkan risk, finans piyasalarında özellikle bankacılıkta büyük önem taşımaktadır. Bankalar kârlarını maksimize etmeye çalışırken, karşılaştıkları risklerin de kontrollerinden çıkmamasına özen göstermelidirler. Bu bağlamda sektörde karşılaşılan risklerin tanımlanması, ölçülmesi ve etkin bir biçimde yönetilmesi gerekmektedir.

Bankaların başarılı strateji portföyünde mutlaka yer alması gereken en önemli bileşenlerden biri risklerin etkin bir şekilde yönetilmesidir. Bankalar, finansal aracılık ve hizmet sunma sürecinde bir dizi riskle karşılaşmaktadırlar. Bir riskler evreninde faaliyet gösteren bankalar için söz konusu risklerin ölçülmesi ve yönetilmesi en önemli konu olmaktadır.

Modern işletme teorisinin ulaştığı en önemli kapsamlı çözümlerden bir tanesi risk yönetimidir. Çünkü risk yönetimi getiri, sermaye ve riski ilişkilendiren; bunlar arasında optimum dengeyi sağlayan bir yaklaşımdır. Bankalar getiri sağlamak amacıyla aldıkları kararlar ile kaynaklarını çeşitli alanlarda kullanırlar. Bu işlemler sırasında çeşitli riskleri üstlenirler. Önemli olan nokta en doğru kararların verilip verilmediğinin, alınan riskler karşısında yeterli getirinin elde edilip edilmediğinin ve buna ayrılan kaynakları ayırmaya değip değmediğinin ölçülebilmesidir. Bu amaçla risk yönetiminde kullanılan modeller ve teknikler geliştirilmiştir. Risk yönetiminde kullanılan modeller, bankaların geçmiş yıllardaki verilerinin alınıp yorumlanması veya geçmişte yaşanan krizlerin alınıp bugüne veya geleceğe dönük tahminler yapılması gibi bir temel üzerine dayalıdır.

Bu gerçeklerden hareketle bu araştırmada genel olarak risk, risk yönetimi ve risk çeşitleri incelenmiş; halen uygulamada olan mevcut sermaye uzlaşısı olan Basel I ve 2007’de dünyanın birçok ülkesinde uygulamaya geçmesi planlanan Basel II sermaye yeterlilik standartlarından söz edilmiştir. Çalışmanın üçüncü bölümü risk yönetiminin Türkiye uygulamasından söz etmektedir.

Anahtar Kelimeler: Risk

Risk Yönetimi
Basel I
Basel II
Risklerin Ölçümü
Riske Maruz Değer (RMD)

Danışmanı: Prof. Dr. Hanifi ASLAN

Risk Management in Banking and an Evaluation for Turkish Banking System

ABSTRACT

Risks that are encountered in the flow of daily life have also an outstanding place in the financial market, particularly in the banking sector. While they strive to maximize their profits, banks have to exert an efficient control over the expected risks. In this context, definition, assessment and management of the risks carry a vital importance.

Risks should be managed effectively and one of the most important components has to have a part in the successful strategy portfolio of banks. Banks meet a great many risks in financial intervention and service submission of process. Measure and management of the risks are the most important subjects for banks which are active in a risk cosmos.

One of the best solutions proposed by modern theory of management is risk management. Risk management is an approach which relates yield, capital and risk, that provides to optimum equilibrium among these variables. Banks use their resources in various fields by the decisions they take to obtain yield. During these transactions, they undertake various risks. It is important to subject whether the best decisions are made or not, whether the sufficient returns are acquired against risks undertaken or not, and whether the allocated resources for this purpose are worth it or not. This aim requires various models and techniques which are used in risk management are they have been developed. The models used in risk management rely on the assessment of the past data concerning banks and on producing forecasts for today or for the future by considering the crisis experienced in the past.

So, in this research risk, risk management, risk types have been studied, and Basel I which is in use at present is a capital accord and Basel II, a sufficient capital standards, is going to be applied a lot of countries in the world in 2007. Third chapter of the study is about the application of risk management in Turkey.

Key Words: Risk
Risk Management
Basel I
Basel II
Measure of Risks
Value at Risk (VAR)

ÖNSÖZ

Bankaların, hedeflerini gerçekleştirmeleri, operasyonel süreçlerini geliştirmeleri, yeni teknolojileri uygulamaya koymaları ve gerçekleştirecekleri faaliyetlerde ortaya çıkabilecek riskleri asgariye indirebilmeleri ancak etkin bir risk yönetimi sisteminin varlığıyla mümkündür. Güvene dayalı işlem yapan bankacılık sektörü açısından değerlendirildiğinde bu kavramın önemi daha da artmaktadır. Bu tez çalışması ile bankacılık sektörünün risk yönetimi ile ilgili mevcut durumunu ve sektörün sorunlarını, bankaların yapmakta olduğu ve yapacağı hazırlıklara değindim. Risk yönetiminin, bankacılığın ayrılmaz bir parçası olduğu, bir bütün olarak ele alınması gereken bir disiplin olduğu bilincini ortaya koymaya çalıştım. Uygulamadaki risk ölçümü tekniklerinden söz ettim ve en uygun risk ölçüm tekniğinin hangisi olabileceği sorusuna cevap aramaya çalıştım.

Yüksek lisans eğitimine başlamam konusunda beni herkezden çok yüreklendiren, yol gösteren, maddi ve manevi her aşamada destek veren sevgili dayım Mehmet Ali Verçin'e teşekkürü borç bilirim. Araştırmamın hazırlanması sırasında hep yanımda olan, bana daima cesaret veren biricik aileme sonsuz minnettarım.

Son olarak, bana bu konuda çalışma imkânı veren, tezimin değerlendirilmesi aşamasında benden yardımlarını esirgemeyen danışmanım Prof. Dr. Hanifi Aslan'a, çalışmalarım sırasında beni anlayışıyla destekleyen, daima moral ve cesaret veren şefim Mehmet Oktay'a ve bir insanın sahip olabileceği en gerçek, en iyi dostlara sonsuz teşekkür ederim.

BURSA, 2007.

Ayşe KALKAN

İÇİNDEKİLER

	Sayfa
ÖZET	i
ABSTRACT	ii
ÖNSÖZ	iii
İÇİNDEKİLER	iv
TABLolar LİSTESİ	v
ŞEKİLLER LİSTESİ	vi
KISALTMALAR LİSTESİ	vii
GİRİŞ	1
BÖLÜM 1: BANKA RİSKLERİ VE RİSK YÖNETİMİ KAVRAMI	4
1.1. Banka Riskleri	4
1.1.1. Genel olarak risk kavramı	4
1.1.2. Bankaların maruz kaldıkları riskler	5
1.1.2.1. Kredi riski	5
1.1.2.2. Piyasa riski	6
1.1.2.2.1. Faiz riski	7
1.1.2.2.2. Döviz kuru riski	8
1.1.2.2.3. Hisse senedi fiyat değişim riski	9
1.1.2.3. Operasyonel risk	9
1.1.2.4. Likidite riski	11
1.1.2.5. Diğer riskler	12
1.1.2.5.1. Ülke ve transfer riski	12
1.1.2.5.2. Yasal risk	12
1.1.2.5.3. İtibar riski	13
1.2. Risk Yönetimi	14
1.2.1. Risk yönetiminin anlamı	14
1.2.2. Risk yönetiminin amacı ve önemi	15
1.2.3. Risk yönetiminin tarihsel gelişimi	15

1.3. Risk Yönetimi İçin Uluslararası İnisiyatif	18
1.3.1. Niçin uluslararası inisiyatif	18
1.3.2. Uluslararası Ödemeler Bankası (Bank for International Settlements: BIS)	18
1.3.3. Basel komitesi ve sermaye yeterliliği	19
BÖLÜM 2: BANKACILIK RİSKLERİNİN YÖNETİMİ	25
2.1. Kredi Riskinin Yönetimi.....	25
2.1.1. Standart yaklaşım	26
2.1.2. İçsel derecelendirme yaklaşımları	28
2.1.3. Gelişmiş kredi riski ölçüm yaklaşımları	30
2.1.3.1. Kredimetre (CreditMetrics) yaklaşımı	30
2.1.3.2. KMV portföy yönetimi (KMV Portfolio Manager) yaklaşımı	32
2.1.3.3. Pozitif kredi riski (CreditRisk+) yaklaşımı	33
2.2. Piyasa Riskinin Yönetimi	34
2.2.1. Faiz riskinin yönetimi	34
2.2.1.1. Aralık (Gap) analizi	34
2.2.1.2. Süre (Duration) analizi	35
2.2.1.3. Faiz riskinden türev araçlarla korunma	36
2.2.2. Döviz kuru riski yönetimi	37
2.2.3. Hisse senedi fiyat değişim riski yönetimi	39
2.2.4. Piyasa riski ve RMD yöntemi	40
2.2.4.1. RMD hesaplama metodları	41
2.2.4.1.1. Varyans-kovaryans (parametrik RMD) yöntemi	42
2.2.4.1.2. Tarihsel simülasyon (benzetme) yöntemi	45
2.2.4.1.3. Monte Carlo simülasyon yöntemi	46
2.2.4.2. RMD bilgisinin doğrulanması için testler	47
2.2.4.2.1. Stres testi (Stress testing)	47
2.2.4.2.2. Geriye dönük test (Back-testing)	48
2.3. Operasyonel Risk Yönetimi	49
2.3.1. Temel gösterge yaklaşımı	52
2.3.2. Standart yaklaşım	52
2.3.3. Gelişmiş ölçüm yaklaşımları	52

2.3.3.1. İçsel ölçüm yaklaşımları	53
2.3.3.2. Kayıp dağılımı yaklaşımı	54
2.3.3.3. Puanlama yaklaşımı	56
2.4. Likidite Riski Yönetimi	56
2.4.1. Stok yaklaşımı	57
2.4.2. Nakit akışı yaklaşımı	58
2.4.3. Likidite farkı analizi	58
BÖLÜM 3: TÜRK BANKACILIK SEKTÖRÜNDE RİSK YÖNETİMİ	
UYGULAMALARI	60
3.1. Türk Bankacılık Sektörünün Yapısı	60
3.2. Türkiye’de Risk Yönetiminin Gelişimi	76
3.3. Türk Bankacılık Sektöründe Risk Yönetimi	79
3.3.1. Kredi riski	79
3.3.2. Piyasa riski	82
3.3.2.1. Faiz oranı riski	82
3.3.2.2. Döviz kuru riski	83
3.3.2.3. Hisse senedi fiyat riski	84
3.3.3. Operasyonel risk	87
3.3.4. Likidite riski	89
3.3.5. Türev piyasalar ve risk yönetimi	91
SONUÇ	97
KAYNAKÇA	102
ÖZGEÇMİŞ	103

TABLULAR LİSTESİ

	Sayfa
Tablo 1.1: Basel I ile Basel II Arasındaki Temel Farklar.....	22
Tablo 1.2: Risk Ölçüm Yöntemleri.....	24
Tablo 2.1: Üç Büyük Rating Kuruluşunun Derecelendirme Notları	27
Tablo 2.2: Kredi Riski Yaklaşımının Etkileri	29
Tablo 2.3: BBB Dereceli Kredi Borçlusunun Derecelendirme Notunun Bir Yıl İçerisinde Değişme Olasılığı	31
Tablo 2.4: Yeni Faiz Oranı Riski	35
Tablo 2.5: RMD'nin Finansal Enstrümanlar İçin Uygunluğu	44
Tablo 2.6: Varyans-Kovaryans Yöntemine Göre Hesaplanmış RMD Tutarları	45
Tablo 2.7: Tarihsel Simülasyon Yöntemine Göre Hesaplanan RMD Tutarları	46
Tablo 2.8: Monte Carlo Simülasyonu Yöntemi ile Hesaplanan RMD Değerleri	47
Tablo 2.9: Operasyonel Risk Yaklaşımının Etkileri	51
Tablo 2.10: Likidite Farkı Analizi	58
Tablo 3.1: Bankacılık Sisteminde Yoğunlaşma (Yüzde = %)	70
Tablo 3.2: Banka, Şube ve Personel Sayısı	71
Tablo 3.3: Aktiflerin Banka Gruplarına Göre Dağılımı (%)	72
Tablo 3.4: Türkiye'de Faaliyet Gösteren Bankaların Kredi Notu Durumu	79
Tablo 3.5: Not Durumuna Göre Bankaların Dağılımı	79
Tablo 3.6: Ortalama Rakamsal Dereceler	80
Tablo 3.7: Türev İşlemler	92
Tablo 3.8: Türk Bankacılık Sektörünün Türev Sözleşmelerinin Üzerine Yazıldıkları Varlıklar ve Organize Piyasaların Ağırlığı (%) (31.03.2006)	95

ŞEKİLLER LİSTESİ

	Sayfa
Şekil 3.1: 2004 Yılında İMKB-100 endeksinin günlük getiri volatilitesi (10 günlük hareketli ortalama)	85
Şekil 3.2: İMKB-100 Endeksinin ve Günlük Getirilerinin 2005 Yılındaki Gelişimi	86
Şekil 3.3: İMKB-100 Endeksinin 2005 Yılındaki Günlük Getiri Volatilitesi (10 günlük hareketli ortalama)	86
Şekil 3.4: Operasyonel Risk Noktalarını Belirlemiş Bankaların Dağılımı	87
Şekil 3.5: Yazılı Bilgi Güvenliği Politikasına Sahip Bankaların Dağılımı	88
Şekil 3.6: 2005 Yılı Likidite Açıkları (Milyar YTL)	90
Şekil: 3.7: Türk Bankacılık Sektörü Bilanço Dışı Pozisyonu Bileşenleri (01.07.2005-26.05.2006)	93
Şekil 3.8: Türev Sözleşmelerin Gelişimi	95

KISALTMALAR LİSTESİ

a.g.e. : Adı Geçen Eser

a.g.m. : Adı Geçen Makale

BDDK: Bankacılık Düzenleme ve Denetleme Kurumu

BIS: Bank for International Settlements

Bkz. : Bakınız

EC: Economic Capital (Ekonomik Sermaye)

EDF: Expected Default Frequency (Temerrüde Düşme Olasılığı)

EL: Expected Loss (Beklenen Zarar)

FRA: Forward Rate Agreements (Forward Faiz Anlaşmaları)

FX: Foreign Exchange (Yabancı Para) Sözleşmeleri

IIF: The Institute of International Finance (Uluslararası Finans Enstitüsü)

İMKB: İstanbul Menkul Kıymetler Borsası

LGE: Loss Given Event (Maruz Kalınabilecek Zarar)

No: Numero

p. : Page

PE: Probability of Loss Event (Zararın Gerçekleşme Olasılığı)

RMD: Riske Maruz Değer

s. : Sayfa

S&P: Standard&Poors

SPK: Sermaye Piyasası Kurulu

TBB: Türkiye Bankalar Birliği

TMSF: Tasarruf Mevduatı Sigorta Fonu

TOBB: Türkiye Odalar ve Borsalar Birliği

UL: Unexpected Loss(Beklenmeyen Zarar)

VAR: Value at Risk

VOB: Vadeli İşlem ve Opsiyon Borsası

GİRİŞ

Uluslararası mali piyasalar, küreselleşme, piyasaların değişkenliği ve yeni yatırım alternatiflerinin ortaya çıkması ile 1980'li yıllardan sonra ciddi bir geçiş dönemine tanık olmuştur. Artan belirsizlik ve rekabet ortamında finans sektöründeki piyasa katılımcıları eskisinden daha büyük mali risklerle karşı karşıya kalmışlardır. Uluslararası ekonomik işbirliğinin artması ve sermayenin bir ülkeden diğerine hızlı hareketi risklerin de yayılmasına neden olmuştur. Son 30-40 yılda yaşanan finansal serbestleşme, faiz oranlarının serbest bırakılması, sektörün uluslararası piyasalara açılması ve buradan kaynak elde edilebilmesi, yabancı para ile işlem yapılabilmesinin serbest bırakılması piyasalarda belirsizlik ve değişkenliği artırmıştır. Türkiye'de 1 Temmuz 1981'de faiz oranlarının serbest bırakılması ve 1982 yılında serbest döviz kuruna geçilmesiyle bankalar faiz oranı ve kur riskine maruz bir biçimde faaliyet göstermeye başlamışlardır.

Son yıllarda finans piyasalarında yaşanan krizler, gelişmiş ve gelişmekte olan ülkelerin finansal sektörlerinin sağlıklı yapılanması gerektiği görüşünü ön plana çıkardığından uluslararası işbirliğini öngören çalışmalar hızlandırılmıştır. Yeni yaklaşımın temel öğeleri istikrarlı bir faaliyet ortamının yaratılması, finansal piyasaların geliştirilmesi, şeffaflığın sağlanması, ulusal ve uluslararası finansal sektörün güçlendirilmesi, uluslararası finansal krizlerin önlenmesi konusunda ortak çaba gösterilmesi olmuştur. Ulusal finansal sistemin güçlendirilmesi kapsamında, gelişmekte olan ülkelerde geleneksel olarak finansal sistemin en önemli kurumlarını oluşturan bankaların yeniden yapılandırılması önem kazanmıştır. Bu kapsamda bankaların sermayelerinin güçlendirilmesi ve sermaye gereklerinin ve denetimlerinin risk temeline dayandırılmasına ağırlık verilmiştir.

Bankacılık sektörü, ekonomik faaliyetler için anahtar bir sektördür. Bankalar, bilginin ve kaynakların toplanması, değerlendirilmesi ve aktarılmasının maliyetini düşürürler. Bu süreçte tasarruf sahipleri ve yatırımcılar etkinliği ve verimliliği sağlarlar ki bu da büyümeyi olumlu yönde etkiler. Bankalar bireysel yatırımcılar için beklenmedik, öngörülmedik ve hesaplanmasız çok zor riskler için özel bir güvence sağlar. Böylece yatırımcılar, hem yatırımları için getiri elde eder hem de risklerini çok

düşük düzeylere indirmiş olurlar.

Bankacılık aynı zamanda ticari bir sektördür. Üstelik siyasi, ekonomik, teknolojik ve her alandaki gelişmeden ilk ve en çok etkilenen sektörlerin başında gelmektedir. Bankacılık doğası gereği risk almayı gerektirmektedir. Bankalarda risk yönetimi ile ticari yönetim arasında iyi bir dengenin kurulması çok önemlidir. Bir banka için risk almak demek, işlevini kısıtlamak demektir. Öte yandan risk ve getiri arasında kaçınılmaz bir geçişkenlik vardır. Risk yöneticisinin görevi risk, mali bünyenin sağlamlığı ve mali performans arasındaki dengeyi bulmaktır.

Türkiye’de finansal sistemde dalgalanmanın artması, piyasalara girişin kolaylaşması, devletin finansal sistemden sürekli fon talep etmesi, banka mevduatlarının içinde döviz tevdiat hesaplarının oranının yüksek olması ve bankalarda etkin bir risk yönetiminin olmayışı, bankacılık sektörü için önemli sorunlardır. Birçok ülkede olduğu gibi ülkemizde de yaşanan banka krizlerinin ardından banka otoriteleri, bankaların risk yönetimi konusunda yeni ve katı kurallar konulup bunların uygulanması zorunluluğunu getirmiştir. Bu bağlamda öncelikle Bankalar Kanunu’nda değişiklik yapılarak sektördeki düzenleme ve denetleme görevi Bankacılık Düzenleme ve Denetleme Kurumu (BDDK)’na verilmiştir. Söz konusu denetim ve düzenlemelerden biri de risk yönetimidir. BDDK’nın hazırladığı, 8 Şubat 2001 tarihli Resmi Gazete’de yayınlanan “Bankaların İç Denetim ve Risk Yönetim Sistemleri Hakkında Yönetmelik” ve 31 Ocak 2002 tarihli Resmi Gazete’de yayınlanan “Bankaların Sermaye Yeterliliğinin Ölçülmesine ve Değerlendirilmesine İlişkin Yönetmelik” ile risk yönetimi ile ilgili yasal düzenlemeler gerçekleştirilmiştir. Bankaların Temmuz 2002 tarihinden itibaren kendilerini çağdaş piyasa risk ölçüm tekniklerine adapte etmeleri istenmiştir.

Bankacılıkta risk yönetimi ve Türk bankacılık sistemi için bir uygulama başlığını taşıyan ve üç ana bölümden oluşan bu çalışmanın amacı; bankacılık riskleri, bankalarda risklerin yönetilmesi ve risk ölçüm ve yönetim yöntemleri hakkında bilgi sunarak en etkili risk ölçüm ve yönetim metodunun hangisi olduğu konusunda fikir edinmeye çalışmaktır. Bu amaçla Basel Komitesi’nin (The Basel Committee) risk yönetimi çerçevesini belirleyen çalışmaları olan Basel I ve Basel II adını taşıyan sermaye yeterliliği standartları ile Türk bankacılık sisteminin bu çalışmalara uyum

süreci, ülkemiz bankalarında risklerin mevcut durumu ve yönetimi uygulamalarından ana hatlarıyla söz edilmeye çalışılmıştır.

Çalışmanın ilk bölümünde risk ve risk yönetimi kavramları tanımlanmış, risk yönetiminin tarihsel gelişimine değinilerek risk yönetiminin amacı ve önemi vurgulanarak bankaların maruz kaldıkları risklerin tanımına yer verilmiştir. Ayrıca Uluslararası Ödemeler Bankası'nın (BIS: Bank for International Settlements) Basel Bankacılık Gözetim ve Denetim Komitesi tarafından 1988 tarihinde hazırlanan ve hala uygulanan bankacılık sektöründeki ilk sermaye standardı olan Basel I Uzlaşısı ile gelişmiş ülkelerde 2007 senesinde uygulamaya geçilecek olan Basel II Uzlaşısı'nın temel esaslarına ve iki uzlaşımın farklılıklarına değinilmiştir. İkinci bölümde kredi riski, piyasa riski, operasyonel risk ve likidite riski adı altında dört başlıkta bankacılık risklerinin yönetimi konuları anlatılmıştır. Çalışmanın üçüncü ve son bölümünde Türk bankacılık sektörünün yapısı, risk yönetiminin gelişme süreci, genel olarak Türk bankacılık sektöründe risklerin yönetimi konularından bahsedilmiştir.

BÖLÜM 1: BANKA RİSKLERİ VE RİSK YÖNETİMİ KAVRAMI

1.1. Banka Riskleri

1.1.1. Genel olarak risk kavramı

Genellikle bir zarara uğrama olasılığını ifade eden risk kelimesi, bankalar açısından ele alındığında başarısız olmayı ifade eden bir kavramdır¹. Başka bir tanıma göre risk, tarafların kabullendiği yada istediği yükümlülüklerin yerine getirilmemesi, beklenen olayların gerçekleşmemesi yada beklenmeyen durumların ortaya çıkması sonucu zarar edilmesi olasılığıdır². Finansal risk, gelecekteki belirsizlikten dolayı ekonomik bir kayba maruz kalma olasılığı olarak tanımlanmaktadır. Uluslararası finansal piyasalarda belirli bir piyasa beklentisi ile işlem yapmak finansal risk yaratabileceği gibi hiçbir işlem yapmadan beklemek de belirli bir piyasa beklentisi sonucu olduğundan bu durum da finansal risk yaratabilir³.

8 Şubat 2001 tarihli Resmi Gazete’de yayınlanan “Bankaların İç Denetim ve Risk Yönetim Sistemleri Hakkında Yönetmelik”te risk kavramı “bir işleme ilişkin bir parasal kaybın ortaya çıkması veya bir giderin yada zararın vuku bulması nedeniyle ekonomik faydanın azalması ihtimali” şeklinde tanımlanmaktadır⁴. Genel olarak finans literatüründe risk, gerçekleşen gelirlerle beklenen gelirler arasındaki farktan kaynaklanan zarar olasılığı olarak tanımlanmaktadır⁵. Gelecekte ortaya çıkacak olaylar ile ilgili belirsizlik olarak da tanımlanabilen ve hayatın her alanında karşımıza çıkan risk, finans piyasaları söz konusu olunca daha da önem kazanmaktadır.

¹ Ali İhsan Karacan, *Bankacılık ve Kriz*, 13.b., İstanbul: Creative Yayıncılık, 2000, s. 19.

² Emre Alkın, Tuğrul Savaş ve Vedat Akman, *Bankalarda Risk Yönetimine Giriş*, İstanbul: Çetin Matbaacılık, Mayıs 2001, s. 105.

³ Buket İmir, “Piyasa Riski”, *Bankacılar Dergisi*, No. 29 (1999), s. 93.

⁴ Bankacılık Düzenleme ve Denetleme Kurumu (BDDK), 08.02.2001, “Bankaların İç Denetim ve Risk Yönetim Sistemleri Hakkında Yönetmelik”, <http://www.bddk.org.tr/turkce/mevzuat/tbbgenelge.doc> , (07.02.2005), s. 2.

⁵ Abdülğaffar Ağaoğlu, “Türk Bankacılık Sisteminde Değer Mühendisliği Açısından Risk, Erken Uyarı ve Kalite Yönetiminin Değerlendirilmesi”, *Active Bankacılık ve Finans Dergisi*, No. 10 (Nisan-Mayıs 2000), s. 34.

1.1.2. Bankaların maruz kaldıkları riskler

1.1.2.1. Kredi riski

En genel tanımıyla kredi riski; herhangi bir işlemde taraflardan birinin işlemin diğer tarafına olan yükümlülüklerini yerine getirememesi olasılığını ifade eder. Potansiyel kayıplar açısından büyük bir önem taşıyan kredi riski; banka müşterisinin, yapılan sözleşme gereklerine uymayarak yükümlülüğünü kısmen veya tamamen zamanında yerine getirememesinden dolayı bankanın karşılaştığı durumu ifade eder. Kredi riski müşterilerin geri ödeme sıkıntısına düşmelerinden kaynaklanır. Kullandırılan kredinin geri dönmemesi, borcun tamamen veya kısmen kaybına neden olur⁶.

Kredi riskinin geçmişte bankalar arasında geleneksel tanımı, karşı tarafın yükümlülüğünü yerine getiremeyerek krediyi geri ödememesi ile sınırlı kalmıştır. Geleneksel yaklaşımda bankalar, bu riskten korunmak için piyasada iyi olarak tanınan büyük yada orta ölçekli firmalara kredi vermişler; diğer firmaların risk değerlendirmesi sağlıklı olarak yapılamadığından bu firmalar için kredi riskine girmemeyi tercih etmişlerdir. Bankalar verdikleri kredileri güvence altına almak için borçlu firmadan güçlü teminatlar istemişlerdir. Geleneksel yaklaşımda bir müşterinin borcunu ödemeyerek temerrüde düşme riski rastlantısal bir olay olarak algılanmış, temerrüt olasılığının istatistiksel analizi konusunda yapılan çalışmalar çok kısıtlı kalmıştır⁷.

1980'li yıllarda dünya üzerindeki çoğu bankanın, ekonominin büyüme gösterdiği dönemlerde yüksek kârlar, daralma gösterdiği dönemlerde yüksek zararlar raporlamaları, benzer ekonomik dönemlerde aynı sektör veya gruptaki firmaların güçlendiği veya zayıfladığı, kredilerin birbirleriyle olan korelasyon etkisinin dikkate alınmadığı dolayısıyla geleneksel kredi riski yaklaşımının yeterli olmadığı tartışmalarını doğurmuştur. Bu dönemde aşağıda belirtilen sebeplerle kredi riski yönetiminin önemi artmıştır⁸:

⁶ Oğuz Yıldırım, "Türk Bankacılık Sektörünün Temel Sorunları ve Sektörde Yaşanan Mali Riskler", 20 Ocak 2004, <http://www.dtm.gov.tr/ead/dtdergi/ocak%202004/turk.htm>, 05.02.2005, s. 4.

⁷ Ebru Ogan Erdoğan ve Burak Dolgun, "Dünyada ve Türkiye'de Kredi Riski Uygulamaları", *Active Bankacılık ve Finans Dergisi*, No. 18 (Mayıs-Haziran 2001), s. 78.

⁸ Erdoğan ve Dolgun, a.g.m., ss. 78-79.

1. Globalleşme ve ekonomik durgunluk sonucu firmalar rekabet edemeyecek duruma düşerek firma iflasları gündeme gelmiştir.
2. Sermaye piyasalarının hızlı gelişimi büyük firmaların yanında orta ölçekli firmaların da sermaye piyasalarından doğrudan kaynak bulabilme olanağını artırmış; çok sayıda küçük ölçekli firmanın bankalarla kredi ilişkisine girmelerine olanak sağlamıştır.
3. Finans sektöründe yaşanan rekabetin hızla artmasıyla birlikte müşterilere uygulanan marjlar hızla daralmış ve risk-getiri ilişkisi daha da önem kazanmıştır.
4. Türev ürünlerin artmasıyla bankaların taşıdıkları kredi riski, bilançoda yer alan risklerin çok üzerine çıkmıştır.
5. Teknolojinin hızlı gelişimi ile birlikte, veri toplama ve biriktirmenin kolaylaşması ve buna bağlı yeni modeller ve tekniklerin uygulamaya konulması kredi portföy analizlerinin önemini arttırmıştır.
6. Tüm bu gelişmelere ilave olarak uluslararası uygulamalar; özellikle BIS düzenlemeleri, bankaların kredi risk ölçümü, yönetimi ve analizi konularında yönlendirici olmaya başlamıştır.

Bu gelişmeler paralelinde etkin kredi riski yönetimi; müşteri verimliliğinin ön plana çıktığı, kredilerin bir portföy olarak izlendiği, portföyün beklenen değerinden ne kadar sapabileceğinin istatistiksel yöntemler ile hesaplandığı, risk-getiri ilişkisinin ölçüldüğü, sermaye ile ilişkilendirildiği ve kredi fiyatlamasında risk unsurunun dikkate alındığı daha kapsamlı bir yaklaşım olarak belirlenmiştir.

1.1.2.2. Piyasa riski

Piyasa riski; “bilanço içi ve bilanço dışı hesaplarda bankalarca tutulan pozisyonlarda finansal piyasadaki dalgalanmalardan kaynaklanan faiz, kur ve hisse senedi fiyat değişmelerine bağlı olarak ortaya çıkan faiz oranı riski, hisse senedi pozisyon riski ve kur riski gibi riskler nedeniyle zarar etme ihtimali”ni ifade eder⁹.

⁹ BDDK, a.g.m., ss. 15-16.

Bankalar piyasadaki fiyat değişmelerine bağlı olarak bilanço içi ve bilanço dışı işlemlerinde zarar etme riskini taŐırlar. Döviz riski, piyasa riskleri içerisinde önemli bir yere sahiptir. Bankalar, müşterileri için döviz kurları belirlemek ve bilançolarında açık pozisyon yaratmak suretiyle döviz piyasasındaki kurları belirlerler. Dövizle yapılan işlemlere ilişkin riskler (özellikle bankaların açık döviz pozisyonları dolayısıyla taşıdıkları riskler), döviz kurlarının istikrarsız olduğu dönemlerde artmaktadır¹⁰.

Bankaların karşı karşıya kaldıkları piyasa riskinin genelde iki boyutunun olduğu kabul edilir. Bunlar hazine tarafından gerçekleştirilen alım-satım işlemlerinden kaynaklanan döviz riski ve bilançodaki aktif- pasif vade uyumsuzluğı nedeniyle maruz kalınan faiz riskidir¹¹. Bunlara hisse senedi fiyat değişim riski de eklenebilir.

1.1.2.2.1. Faiz riski

Faiz riski, faiz oranlarındaki değişme sonucu bir yatırımdan elde edilecek getirinin başlangıçta beklenen getiriden farklı olması riskidir. Bankalar, faaliyetleri nedeniyle faiz riskine sürekli açık kurumlardır¹². Faiz riskinin hem bankanın gelirleri hem de bilanço içi ve bilanço dışı kalemlerinin ekonomik değerleri üzerinde etkisi vardır.

Faiz riskinin nedenleri Őunlardır¹³:

1. Yeniden Fiyatlandırma Riski: Banka bilançosunu oluşturan varlıklar, yükümlölükler ile bilanço dışı enŐrümanlara uygulanacak faiz oranlarının yeniden belirlenebilme zamanları yani ‘vade’lerinin farklı zamanlara düşmesi nedeniyle uğranılabilecek zararları ifade eder. Uzun vadeli aktifleri fonlamak için kısa vadeli fonların kullanılması bu riskin oluŐmasındaki en büyük etkendir. Örneğin 1 yıl vadeli bir kurumsal kredi olarak verilen para

¹⁰ Basle Komite, “Bankacılıkta Etkin Gözetim ve Denetime İlişkin Temel Prensipler”, *Bankacılar Dergisi*, No. 30 (1999), ss. 100-101.

¹¹ H.Uğur Köylüoğlu, “Risk Yönetimi! Zaman Geirmekten Neden? Nasıl?”, *Active Bankacılık ve Finans Dergisi*, No. 17 (Mart- Nisan 2001), s. 83.

¹² İhsan Uğur Delikanlı, “Finansal Kıymetlerden Kaynaklanan Faiz Riski ve Sermaye Yeterliliği”, *Active Bankacılık ve Finans Dergisi*, No. 11 (Şubat-Mart 2000).

¹³ Türkiye Bankalar Birliği, “Faiz Riski Yönetim Prensipleri”, 08.06.2000, <http://www.tbb.org.tr/turkce/basle/risk.doc>, (11.04.2005), ss. 6-7.

eğer mevduat müşterilerinin 1 aylık vade ile bankaya yatırdığı mevduatlardan oluşuyorsa ve banka bu pozisyonda iken faiz oranları yükseliyorsa bu banka zarar ediyor demektir.

2. Getiri Eğrisi Riski: Vade uyumsuzluğunun, getiri eğrisinin eğiminde ve şeklinde meydana getireceği değişimlerin doğurabileceği risktir. Örneğin, iki yıl vadeli bir uzun pozisyonu hedge¹⁴ etmek için altı ay vadeli bir kısa pozisyona girildiğinde getiri eğrisi dikleşiyorsa uzun pozisyonun ekonomik değeri azalacak yani zarar oluşacaktır.
3. Temel Oran Riski: Faiz riski bankacılıkta olağan bir durum olmakla birlikte, aşırı faiz riski bankaların karlılıkları ve sermaye yapıları için önemli bir tehdit olabilir. Banka müşterilerinin faiz riskine karşı kendi tedbirlerini alabildikleri gelişmiş finansal piyasalarda faiz riski yönetiminin önemi daha da artmaktadır. Faiz oranlarının serbest bırakıldığı ülkelerde faiz riski yönetimine daha fazla önem verilmektedir.

1.1.2.2.2. Döviz kuru riski

Döviz kuru riski; döviz kurundaki beklenmeyen değişimler nedeniyle firmanın borç, alacak ve piyasa değeri üzerinde ortaya çıkan değişimleri ifade eder. Döviz kuru riskinin ortaya çıkabilmesi için döviz kuru riskine açık olunması yani; sahip olunan varlık ve yükümlülüklerin döviz kurlarındaki değişmelere karşı duyarlı olması gerekmektedir. Bankalar, piyasalarda arz ve talebi yaratırlarken çeşitli amaçlarla hareket etmektedirler. Öncelikle döviz ihtiyacının karşılanmasına yönelik olarak spot piyasalardan döviz talep etmekte yada döviz fonlarının fazlası bu piyasalara arz edilmektedir. Bir başka amaç dövizli işlemlerin yaratacağı kur risklerinden korunmak üzere vadeli işlem piyasalarında döviz arz ve talebinin yaratılmasıdır. Ayrıca bankalar,

¹⁴ Bu kavram Türkçe literatürde “hedge” yada “hedging” olarak yerleştiğinden bu çalışmada da aynı şekilde kullanılacaktır. Riskten korunma yada riski transfer etme anlamlarına gelen hedging kelimesinin finans literatüründe karşılığı, üstlenilen bir riski elimine edecek karşıt bir işlemi yapma faaliyeti olarak tanımlanır. Hedging işlemi ile, gelecekteki döviz kurları, faiz oranları, hisse senedi ve ticari ürün fiyatlarındaki ters hareketlerden kaynaklanacak zararlardan korunmak amaçlanır.

çeşitli piyasalarda oluşan kur farklılıklarından yararlanmak amacıyla arbitraj işlemlerine girmektedirler. Bu amaçlarla yapılan işlemler bankaları döviz kuru riskine açık kurumlar haline getirmektedir¹⁵.

1.1.2.2.3. Hisse senedi fiyat değişim riski

Bankalar, gelir ve sermaye kazancı sağlamak yada likiditesi yüksek menkul kıymetlerde kalmak amacıyla hisse senetlerine yatırım yapmaktadırlar. Yatırım dönemi boyunca hisse senedi fiyatlarının yükselme olasılığı yanında düşme olasılığı da sözkonusu olduğundan bankalar zarar edebilirler. Bu riske hisse senedi fiyat değişim riski denilmektedir¹⁶.

1.1.2.3. Operasyonel risk

Bankaların İç Denetim ve Risk Yönetim Sistemleri Hakkında Yönetmelik'te yapılan tanıma göre operasyonel risk kavramı; “banka içi kontrollerdeki aksamalar sonucu hata ve usulsüzlüklerin gözden kaçmasından, banka yönetimi ve personeli tarafından zaman ve koşullara uygun hareket edilememesinden, banka yönetimindeki hatalardan, bilgi teknolojisi sistemlerindeki hata ve aksamalar ile deprem, yangın, sel gibi felaketlerden kaynaklanabilecek kayıpları ya da zarara uğrama ihtimali”ni ifade eder¹⁷.

“Basel Komitesi tarafından yapılan tanıma göre; operasyonel risk, yetersiz veya başarısız iç süreçler, insan kaynakları ve teknolojik sistemler nedeniyle yada dış kaynaklı olaylar sonucunda karşılaşılabilecek kayıp olarak ifade edilmektedir. Bu tanım operasyon departmanları tarafından gerçekleştirilen arka ofis¹⁸ faaliyetleri ile ilgili

¹⁵ İhsan Uğur Delikanlı, “Döviz Kuru Riski ve Sermaye Yeterliliği”, *Active Bankacılık ve Finans Dergisi*, No. 6 (Nisan-Mayıs 1999), ss. 7-8.

¹⁶ Hasan Kaval, *Bankalarda Risk Yönetimi*, Ankara: Yaklaşım Yayınları, 2000, s. 187.

¹⁷ BDDK, “Bankaların İç Denetim ve Risk Yönetim Sistemleri Hakkında Yönetmelik”, s. 8.

¹⁸ Günümüzde bankalarda risk analizleri ön ofis, orta ofis ve arka ofis olarak sınıflandırılan üç ayrı organizasyon biriminde yönetilmektedir. Birbiri ile entegre çalışan bu 3 ayrı birimden ön ofiste bankanın alım satımlarının ve pozisyonlarının risk aşımaları anlık olarak takip edilmekte, orta ofiste ise ön ofiste yapılan işlemler için taşınan riskler ölçülmektedir. Arka ofiste ise operasyonel kontroller yapılmakta, muhasebeleştirme gerçekleşmekte ve ödemeler yapılmaktadır. (Konu ile ilgili daha detaylı bilgi için bkz.: Alpay Sidal, “Yüksek Risk-Yüksek Kazanç, Risk Almak İster misiniz”, *Active Bankacılık ve Finans Dergisi*, No. 19 (Temmuz-Ağustos 2001), s. 64. Ayrıca;

Nuri Tezel, “Bankacılık Risk Alma İşidir. O Zaman Risk Yönetimine Artan Önemle Yaklaşım Nedendir?”, *Active Bankacılık ve Finans Dergisi Eki: Active Bankacılık ve Finans Makaleleri IV*, s. 43.

operasyon riskinden çok daha geniş bir alanı kapsamaktadır. Kurumların karşılaşılabileceği operasyonel riskler dört temel kategoride sınıflandırılabilir¹⁹:

- **İnsan Kaynaklı Riskler:** Personel başarısızlığı, personel yetersizliği, işveren başarısızlığı, uygun olmayan kurum kültürü, çıkar çatışmaları, sektördeki personel hareketliliği, sahtekârlık vb. risklerdir.

- **Süreçlerden Kaynaklanan Riskler:** Üçüncü şahıslar, varlıklar, iş sürekliliği, müşteri, yasal düzenlemeler, gizlilik, yönetim, ürün ve stratejiyle ilgili risklerdir.

- **Bilgi Sistemlerinden Kaynaklanan Riskler:** İletişim, bilgi, donanım ve yazılımla ilgili risklerdir.

- **Dış Olaylardan Kaynaklanan Riskler:** Devlet, sektör, fiziksel ortam, doğal felâketler, toplum, politika ve ekonomiden kaynaklanan operasyonel risklerdir.

Operasyonel riskler, sistem güvenilirliğindeki önemli eksiklikler nedeniyle ortaya çıkan kayıp ihtimalinden kaynaklanır. Operasyonel risk, müşteri ihmalinden, yetersiz tasarımlanmış ve gerçekleştirilmiş elektronik bankacılık ve elektronik para sistemlerinden de kaynaklanabilir. Basel Bankacılık Denetim Komitesi'nin, bankacılık sektörüyle işbirliği yaparak, önemli ve büyük zararlara yol açma potansiyeli taşıdığını tespit ettiği operasyonel risk tipleri şunları kapsamaktadır²⁰:

- **İç Sahtekarlık Eylemleri:** Durum hakkında kasten yanlış bilgi verilmesi, personelin hırsızlıkları ve bir personelin bankanın gizli bilgilerini kişisel çıkarları için kullanmasından kaynaklanan risklerdir.

- **Dış Sahtekarlık Eylemleri:** Soygun, tahrifat ve sahtekarlık, karşılıksız çek ve bilgisayar korsanlığının sebep olduğu zararlar bu tip risklerdendir.

¹⁹ Arzu Pişkinöğlü, "Operasyonel Risk Yönetiminde Yaşanan Gelişmeler", *Active Bankacılık ve Finans Dergisi*, No. 33 (Kasım-Aralık 2003), s. 44.

²⁰ Basel Bankacılık Denetim Komitesi, "İşletme Risklerinin Yönetim ve Denetimi İçin Sağlam Uygulamalar", *Bankacılar Dergisi*, No. 46 (2003), ss. 82-83.

- **İstihdam Uygulamaları ve İşyeri Güvenliği:** İşçi tazminat talepleri, işçi sağlığı ve iş emniyeti kural ve ilkelerinin ihlali, organize işçi eylem ve hareketleri, ayrımcılık iddiasına dayanan tazminat talepleri ve genel sorumluluklarla ilgili risklerdir.
- **Müşteriler, Ürünler ve İşle İlgili Uygulamalar:** İnanca dayanan ilişkinin ihlali, müşterilerle ilgili gizli bilgilerin kötüye kullanılması, banka adına ve hesabına usulsüz ve yolsuz işlemler, karapara aklama ve yetkisiz ürün satışları ile ilgili risklerdir.
- **Fiziksel Varlıklara Verilen Zararlar:** Terörizm, deprem, yangın ve su baskını bu kategoride değerlendirilebilir.
- **İşin Kesintiye Uğraması ve Sistem Arızaları:** Donanım ve yazılım arızaları, telekomünikasyon sorunları ve elektrik, su, vb. gibi ünitelerde kesintiler bu risk grubuna örnek verilebilir.
- **Uygulama, Teslim ve İşlem Yönetimi:** Veri giriş hataları, teminat yönetim hataları, kanuni dokümanlarda eksiklikler, müşteri hesaplarına yetkisiz erişim ve girişler, müşteri olmayan karşı tarafların kötü eylemi ve satıcılarla anlaşmazlıklar örnek verilebilir.

Operasyonel riskin tamamını yakalamak veya tespit etmek imkânsızdır²¹. Bu riskin ölçülmesindeki asıl amaç; geçmişte yaşanmış tecrübelerin ve gelecekle ilgili beklentilerin bir araya getirilerek, gelecekte gerçekleşmesi olası kayıpların mümkün olabildiğince önüne geçebilmektir²².

1.1.2.4. Likidite riski

Likidite riski, bir finansal kurumun nakit çıkışlarını karşılamak için yeterli nakit girişleri sağlayamamasıdır. Bankaların mevduat çekilişlerini karşılamak ve vadesi gelen diğer yükümlülükleri ödemek için likiditeye ihtiyaçları olduğundan bu risk bankalar için çok kritiktir. Likidite, bankanın kârlı bir yatırım fırsatını kaçırmaması için gereklidir²³.

²¹ Jacques Pezier, “Operasyonel Risk: Basel II ve Sonrası”, *Activeline Gazetesi*, (01.10.2002), s. 6.

²² Tamer Saka, “Operasyonel Risk Ölçüm Tekniklerine Genel Bir Bakış”, *Active Bankacılık ve Finans Dergisi*, No. 25 (Temmuz-Ağustos 2002), s. 8.

²³ İlker Parasız, *Para Banka ve Finansal Piyasalar*, 7.b., Bursa: Ezgi Kitabevi Yayınları, Ocak 2000, s. 89.

Likidite riski bankanın yükümlülüklerindeki azalmayı iyi düzenleyememesi ya da aktiflerindeki artışı karşılayacak şekilde yeterli kaynak bulundurmaması nedeniyle ortaya çıkar. Likidite sıkıntısı çeken bir banka kısa sürede yükümlülüklerini artırarak ya da aktiflerini makul maliyetlerle nakde çevirerek ihtiyacı olan fonu sağlayamayabilir. Olağandışı hallerde likidite yetersizliği bankanın yükümlülüklerini yerine getiremez duruma düşmesine yol açabilir. Eğer bir finansal kurum yeterli likiditesi olmadığı için kısa vadeli yükümlülüğünü yerine getiremezse, uzun dönemde kârlı durumda olsa bile iflas edebilir.

1.1.2.5. Diğer riskler

1.1.2.5.1. Ülke ve transfer riski

Ülke riski uluslararası kredi işlemlerinde, krediyi alan kişi ya da kuruluşun faaliyette bulunduğu ülkenin ekonomik, sosyal ve politik yapısı nedeniyle yükümlülüğünü kısmen veya tamamen zamanında yerine getirememesi ihtimalini ifade eder. Transfer riski ise, krediyi alan kişi ya da kuruluşun bulunduğu ülkenin ekonomik durumu ve mevzuatı nedeniyle döviz borcunu aynı türde veya konvertibl diğer bir döviz ile geri ödememesi ihtimalidir.

Uluslararası kredi işlemlerinde krediyi alan kişi ya da kuruluş dışında ilgili ülkenin taşıdığı riskler de (kredi alanın ülkesindeki ekonomik, sosyal ve politik yapı) önem taşımaktadır. Ülke riski, özellikle yabancı hükümetlere, kamu kurum ve kuruluşlarına verilen krediler sözkonusu olduğunda önemlidir. Transfer riski, ülke riskinin bir uzantısıdır. Bu riskler, ödünç alan tarafın yükümlülüğünün ulusal para cinsinden tanımlanamadığı durumlarda sorumluluğun yerine getirilememesinden kaynaklanmaktadır²⁴.

1.1.2.5.2. Yasal risk

Bankalar çeşitli şekillerde yasal risklere maruz kalabilirler. Yasal risk, kanun ve kuralların ihlalinden, yasal hakların ve yükümlülüklerinin tam olarak belirlenmemesinden ve yetersiz ya da yanlış yasal bilgi ve dokümandan dolayı

²⁴ Basle Komite, a.g.m., s. 100.

alacakların değer kaybetmesi durumlarını ifade eder. Mevcut yasalar banka ile ilgili yasal sorunların çözümünde yetersiz kalabilir ya da bir bankanın özel bir durumuna ait bir mahkeme kararı bankacılık sektörünü kısmen ya da tamamen olumsuz etkileyebilecek nitelikte olabilir. Ayrıca, bankacılık ve diğer ticari işletmeler ile ilgili yasalar değişebilir. Bankalar, özellikle yeni işlemlerin uygulanmasında ve bir işleme taraf olmaya ilişkin yasal hakkın bulunmaması durumlarında doğabilecek yasal risklere karşı oldukça duyarlı davranmalıdırlar²⁵.

1.1.2.5.3. İtibar riski

İtibar riski banka faaliyetlerindeki başarısızlıklar ya da mevcut yasal düzenlemelere uygun davranılmaması neticesinde bankaya duyulan güvenin azalması veya itibarının zedelenmesi ile ortaya çıkabilecek kaybı ifade etmektedir. Banka müşterilerinin ve piyasa katılımcılarının güveninin kazanılması ve bu güvenin kalıcı olması bankacılık için önemli olduğundan, itibar riski bankaya önemli zararlar verebilir²⁶. İtibar riski, para kaynağı ve müşteri kaybına yol açan olumsuz kamuoyu riskidir. İtibar riski, tüm banka operasyonları hakkında kalıcı bir olumsuz imaj yaratan eylemler olabilir ve bunlar bankanın müşteri ilişkileri kurma ve koruma yeteneğini önemli ölçüde zayıflatır. İtibar riski aynı zamanda, bankanın kendi operasyonunun devamlılığı için gerekli fonksiyonları yerine getirmesi konusunda kamuoyunun güvenini kaybettiğinde de meydana gelebilir. Artan itibar riski, özellikle operasyonel riskte ve diğer risk kategorilerinde artan riske maruz kalmaya ve problemlere neden olabilir.

İtibar riski, sistem veya ürünler umulduğu şekilde çalışmadığında ortaya çıkarak kamu tepkisine neden olabilir. Bankanın sistemindeki önemli bir güvenlik ihlali, halkın bankaya güvenini sarsabilir. İtibar riski ayrıca, bir hizmet ile sorunlar yaşayan ancak ürün kullanımı ve problemi çözme prosedürleri hakkında yeterli bilgi verilmeyen müşterilerin bulunduğu durumlarda da ortaya çıkabilir. Üçüncü şahıslar tarafından yapılan hatalar, kötülük ve sahtekârlık da bankayı itibar riskine maruz bırakabilir. İtibar

²⁵ Basle Komite, ss. 101-102.

²⁶ Basle Komite, s. 102.

riski, müşterilerin kendi paralarına veya hesap bilgilerine ulaşmalarını zorlaştıran, önemli iletişim ağı problemlerinden de doğabilir. Aynı veya benzer elektronik bankacılık veya elektronik ürün veya hizmeti sunan başka bir kurumun hataları nedeniyle oluşan büyük kayıplar, banka aynı problemleri yaşamamış olsa bile, banka müşterisinin ürünlerini veya hizmetini şüpheyle karşılamasına neden olabilir²⁷.

1.2. Risk Yönetimi

1.2.1. Risk yönetiminin anlamı

Risk yönetimi, bankanın kârlılığını sağlamak ve korumak için uygulanan politikaların bir bütünü şeklinde tanımlanabilir. Başka bir ifadeyle risk yönetimi, para, menkul kıymet ve değerli madenlerle ilgili olarak piyasalarda karşılaşılabilecek her türlü belirsizlikten kaynaklanan zararların oluşmasını engelleyecek önlemlerin alınması, ortaya çıkabilecek zararların sağlıklı şekilde tespiti ve ölçülmesi, hızlı karar alma mecburiyetinin olduğu hallerde doğru ve hızlı karar almayı sağlayan sistemleri oluşturmak şeklinde tanımlanabilir²⁸.

Genel olarak risk yönetimi; “bir bireyin yada kurumun, sahip olduğu bir riski azaltmak için herhangi bir finansal ürüne sahip olması” şeklinde tanımlanabilir²⁹. Risk yönetimi; sermaye sınırları çerçevesinde getiriye maksimize ederken risk faktörünü en aza indirmeyi sağlayan süreçler topluluğudur. Bankacılık sektöründe risk yönetimi; bir bankanın gelecekteki nakit akımlarının ihtiva ettiği risk-getiri yapısını, buna bağlı olarak faaliyetlerinin niteliğini ve düzeyini izlemek, kontrol altında tutmak ve gerektiğinde değiştirmek amacıyla tesis edilen standart belirleme, bilgilendirme, uygunluk tespiti, karar alma ve uygulama süreçlerine ilişkin mekanizmadır.

²⁷ Basel Komite, “Elektronik Bankacılık ve Elektronik Para Faaliyetleri İçin Risk Yönetimi”, *Bankacılar Dergisi*, No. 33 (2000), s. 83.

²⁸ Murat Atan, “Risk Yönetimi ve Türk Bankacılık Sektöründe Bir Uygulama”, (Basılmamış Doktora Tezi, Gazi Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, 2002), s. 5.

²⁹ Haluk Bayraktar, “Risk Yönetimi, Finans Mühendisliği ve Endüstri Mühendisliği” Ekim 2002, <http://www.odtu.edu.tr>, (08.02.2005), s. 2.

1.2.2. Risk yönetiminin amacı ve önemi

Risk yönetiminde amaç; kârlılığı arttırmak için sermaye, risk ve getiriye birbirine bağlarken, piyasanın sürekli artan taleplerini karşılayabilecek bir risk yönetimi sisteminin yaratılmasıdır. Risk yönetiminin temel hedefi; risk- getiri profilinin en iyi şekilde anlaşılması ve buna göre stratejik hedeflerin yerine getirilmesinin sağlanmasıdır. Yüksek risk yüksek getiri sağladığından, risklerin belirlenmesi ve ölçülmesi daha çok önem taşımaktadır³⁰. Güçlü risk yönetimi; hem bankanın aldığı riskleri iyi yönetmeyi hemde risk-kazanç dengesini iyi değerlendirip, sermayeyi en verimli şekilde yönetmeyi amaçlar.

Risk yönetiminin esas amacı; riski ortaya koymak ve kontrol etmek için onu ölçülebilir hale getirmektir³¹. Bankalar güçlü risk yönetimi sayesinde risklerini kontrol ederek kayıplarını azaltır ve riske ayarlı kârlılık analizi ışığında daha kârlı ürünlerde büyürler. Güçlü risk yönetimi olan bankalar aldıkları riskleri detaylı olarak inceler, olası krizlerde kayıplarını daha önceden belirleyerek önlemler alır, aldıkları risk ile kazançları karşılaştırır ve risk almaya değip değmeyeceğini önceden değerlendirirler³².

Risk yönetiminin önemi, risk yönetiminin ihmalinin çok ciddi sonuçlar doğurmasından yola çıkılarak açıklanabilir. Dünyanın en büyük şirketleri arasında olan Enron, Anderson, Parmalat, World.com gibi şirketlerde etkin bir risk kontrol ve yönetim sürecinin olmayışı, üst kademe yönetici ve ortakların belli usulsüzlükleri yapmaları için rahat bir ortamı beraberinde getirerek bu şirketlerin batmasına neden olmuştur.

1.2.3. Risk yönetiminin tarihsel gelişimi

1930'ların ekonomik yıkımından sonra bankacılık sektörü büyük bir değişim içine girmiştir. Karşılaşılan büyük kayıplara rağmen bankacılar riske karşı duyarsız kalmışlardır. O dönemde bankaların en büyük sorunu likidite olarak kabul edildiğinden yönetim stratejilerinin tamamı bu konuya göre değerlendirilmekteydi. 1930 bunalımının

³⁰ Nuri Tezel, "Bankacılık Risk Alma İşidir. O Zaman Risk Yönetimine Artan Önemle Yaklaşım Nedendir?", *Active Bankacılık ve Finans Dergisi Eki: Active Bankacılık ve Finans Makaleleri IV*, ss. 43-44.

³¹ Joel Bessis, *Risk Management in Banking*, Second Edition, England: John Wiley & Sons Ltd., 2002, p. 14.

³² Köylüoğlu, a.g.m., s. 80.

etkisi yavaş yavaş Keynesyen yöntemlerle çözülmeye çalışılınca, bankalar risk almaya başladılar³³. Yine de 1940’lardan önce bankacılık, çok pasif konumlardaydı. İkinci Dünya Savaşı sonrasında bankalar varlıklarını sürdürebilmek için yeni arayışlara girdiler ve kalkınma sürecinde ülke ekonomilerinde daha aktif konuma geldiler. Ulusal hükümetlerin savaş sonrası imar hareketlerini hızlandırmak için çıkardıkları borç senetleri, o yıllarda bankaların en önemli yatırım kalemi haline geldi. Kredi talebinde belirli bir canlanma yaşandıysa da bu, bankaların bilanço yaklaşımlarını değiştirecek düzeyde olmadı. 1950’lerde bu durum bir ölçüde değişti ve kredi talebi arttı. Bankalar bu talebi, topladıkları mevduatın yanı sıra ellerindeki devlet tahvili, borç senedi gibi varlıklarla kolayca karşıladılar. Bu da bankaların aktif yapısına verilen önemi arttırırken aktif yönetimi de ilk kez bu dönemde bankacılığın gündemine girdi. 1960’lı yıllarda ise bu durum tamamen tersine döndü ve bankanın pasif yapısı ve pasiflerin yönetimi önem kazanmaya başladı. Şöyle ki; o sıralarda bankalara olan kredi talebi, eldeki varlıklarla karşılanamaz hale gelerek bankalar yeni kısa vadeli kaynakların arayışına girdiler. Ciro edilebilir mevduat sertifikaları ve Eurodollar, bu alanda ortaya çıkan ilk enstrümanlar oldular. Böylece bankalar fonlarını büyük şirketlerden de sağlamaya başladılar. 1960’lı yılların sonlarına doğru bankalarda görülen hızlı büyüme ve karlarını arttırma çabaları para piyasalarındaki fon talebini arttırdı ve fon maliyetlerinde dalgalanmalar oldu. Bu dalgalanmalar bankaların artık bu konuda önlem almaları gerektiği yönünde bir uyarı oldu. Değişen faiz oranları, bankalar için kontrol altına alınması gerekli bir risk unsuru haline gelirken, risk yönetimine duyulan ihtiyacın da ilk işaretlerini oluşturdu³⁴.

1970’li yıllarda ortaya çıkan gelişmeler risk yönetimini vazgeçilmez hale getirdi. Bretton Woods sisteminin çökmesiyle kur, faiz ve fiyatlarda yaşanan dalgalanmalardan korunmak amacıyla yeni finansal ürünler ortaya çıkmaya başladı. 1979’da ABD’nin “Yeni Ekonomik Politika” anlayışı ile aşırı faiz oranlarının ortaya çıkması ve 1980’ler boyunca uluslararası finans piyasalarındaki gelişmeler de risk yönetiminin önemini

³³ Koray Tulgar, *Ticari Bankalarda Aktif Pasif Yönetimi*, Türkiye Bankalar Birliği Yayını, No. 177 (1993), s. 19.

³⁴ Gonca Kılınç, “Planlama, Uygulama, Kontrol, Aktif - Pasif Yönetimi”, *Bankacılar Dergisi*, No. 6 (Ekim 1991), s. 51.

gündeme getirdi. 1970’li yılların başında faiz oranlarındaki dalgalanmalar oldukça düşükse de sonraki büyük dalgalanmalar sonucu bankalar, bu riske karşı yeni enstrümanlar aramaya başladılar. 1973-1980 yılları arasında dünyada yaşanan ekonomik kriz ve banka sisteminin de krizden payını alması bu çabaları hızlandırdı³⁵. Bu dönemde likidite kavramına yeni bir boyut geldi. Bankaların likiditesi, önceleri nakit ve nakde dönüştürülebilir varlıklarının bulunmasına bağlanırken, daha sonra bankaların istenildiğinde yeni fon sağlama kabiliyetlerine göre değerlendirilmeye başlandı. Ancak likiditenin tamamının değişmesi, faiz oranlarının yüksek olduğu ve sık değiştiği bir döneme rastladı ve bu yüzden bankaların faiz oranı riski arttı. Banka aktiflerinin getirisi sabit kalırken, faiz oranlarının artması sonucu fon maliyetlerinin yükselmesiyle de bankalar zarara uğramaya başladılar. Bankaların bunu önlemek için aldıkları ilk önlem verilen kredilere değişken faiz oranları uygulamak yönünde oldu. Bu da risk yönetimi kavramının gelişmesi yönünde çok önemli bir adım oldu. Diğer taraftan, faiz oranı riskinin kredi müşterilerine aktarılması, kredi riskini gündeme getirdi. 1970’li yıllarda başlayan döviz kurları dalgalanmaları etkisiyle likidite ve faiz oranı riskinin yanı sıra bankaların uğraşması gereken yeni bir risk olarak kur riski ortaya çıktı. Riskler çoğaldıkça risk yönetimini bir bütün olarak ele alma gereği ortaya çıktı³⁶.

Uluslararası piyasalardaki dalgalanmalar nedeniyle, bu piyasalar ile ilgili yapılan yasal düzenlemeler 1990’lı yılların ortalarında hız kazandı. 1995 yılında Londra’daki en eski yatırım bankası Barings Brothers Bank’ın başarısızlığı (Nick Leeson’un Singapur’da piyasa endeksi spekülasyonundan dolayı) sonrası çökmesi, yasal otoritelerin gözünde risk yönetiminin önemini artırdı. Bu çalışmalar sonucunda 1997 yılında Basel Komitesi, “Etkin Bankacılık Denetim ve Gözetiminin Temel Prensipleri”ni yayınladı. Buna ilave olarak 1997’nin Şubat ayında Uluslararası Finans Enstitüsü (IIF: The Institute of International Finance) özel sektörün bakış açısından mali holdinglerin gözetim ve denetimi (The Supervision of Financial Conglomerates-a

³⁵ Abdülkadir Kahraman, “Bankacılık Sektöründe Risk Yönetimi ve Beklentiler”, *Active Bankacılık ve Finans Dergisi*, No. 15 (Ekim-Kasım 2000), s. 46.

³⁶ Kılınç, a.g.m., s. 51.

Private Sector Perspective) ile ilgili raporunu yayınladı. Bu düzenlemelerin amacı, finansal sektörde faaliyet gösteren işletmelerin planlı bir yönetim anlayışına sahip olması için gerekli ilkelerin belirlenmesidir³⁷.

1.3. Risk Yönetimi İçin Uluslararası İnisiyatif

1.3.1. Niçin uluslararası inisiyatif?

Sermaye yeterliliği ile ilgili düzenlemeler; finans kesiminde güveni sağlamak ve finans kuruluşlarının sermayelerini olumsuz gelişmelerden koruyarak belirli bir standarda ulaştırmayı hedeflemektedir. Finansal sistem güven üzerine kurulu olduğundan, bu güvenin kaybolması, ülke çapında ve küresel çaplı krizlere yol açabilmektedir. Finansal sistemde faaliyet gösteren kurumların mali yapılarının güçlü olması güvenin önemli bir unsurudur. Güçlü mali yapı, finans kurumlarının risklere duyarlılığı ile, riskin gerçekleşmesi durumunda yeterli sermayeye sahip olunup olunmaması kriterine göre hesaplanmaktadır. Küreselleşme etkilerinin yoğun biçimde gözlemlendiği finans sektöründeki güvenliği sağlamak için oluşturulmuş uluslararası bir birlik olan Uluslararası Ödemeler Bankası'nın Basel Komitesi, konuyla ilgili yönlendirici düzenlemeleri yaklaşık 20 yıldır yürütmektedir³⁸.

1.3.2. Uluslararası Ödemeler Bankası (BIS, Bank for International Settlements)

1930 yılında I. Dünya Savaşının ardından Almanya'nın savaş tazminatı ödemelerini takip etmek amacıyla kurulan BIS, savaş tazminatı ödemelerinin arka plana düşmesiyle parasal ve mali istikrar sağlama hedefi doğrultusunda merkez bankaları ve diğer kurumlar arasındaki koordinasyonu sağlamaya odaklanmıştır. 1970'li yıllardaki petrol krizi sonrasında uluslararası faaliyetleri olan bankaların denetimi konusunu ön plana alan BIS, bu konudaki çalışmalar sonucunda, 1988 tarihli Basel Sermaye

³⁷ Kahraman, a.g.m, s. 46.

³⁸ Türkiye Sermaye Piyasası Aracı Kuruluşları Birliği (TSPAKB), "Basel II: Yeni Sermaye Yeterliliği Standardı", *Sermaye Piyasasında Gündem Dergisi*, No. 31 (Mart 2005), s. 6.

Uzlaşısı'nı yayınlamıştır. Bankaların sermaye yeterliliği konusundaki bu standardı geliştirerek etkinliğini arttırmayı hedefleyen BIS, yeni bir sermaye yeterliliği standartları taslağı olan Basel II'yi hazırlamıştır³⁹.

1.3.3. Basel komitesi ve sermaye yeterliliği

Basel Bankacılık Gözetim Komitesi, G-10 ülkeleri Merkez Bankaları Guvernörlerinin katılımıyla 1975 yılında oluşturulmuştur. Komitede bu ülkeler (Belçika, Kanada, Fransa, Almanya, İtalya, Japonya, Lüksemburg, Hollanda, İsveç, İsviçre, İngiltere, ABD) ulusal bankacılık gözetim ve denetim otoriteleri ile Merkez Bankaları üst düzey yetkilileri tarafından temsil edilmektedir. Komite, BIS'in Basel'deki merkezinde toplanmaktadır. Basel Komitesi, resmi olarak kanun ve kurallar koyma yetkisine sahip olmamakla birlikte, bankacılık sektörü düzenlemeleri ile ilgili tasarı ve teklifler üreterek bunları tartışmaya açabilmektedir.

1988 tarihli Basel I Uzlaşısı, bankacılık sektöründeki ilk sermaye standardını oluşturmuştur. Sadece kredi riskini dikkate alarak yapılan düzenlemeye bağlı olarak sermaye yeterliliği hesaplaması 1988 yılından itibaren uygulanmaya başlanmıştır. Bu düzenlemenin ardından 1990'ların başında piyasalardaki gelişmelere bağlı olarak BIS, piyasa riskinin sermaye yeterliliği hesaplamalarına katılmamasının önemli bir eksiklik olduğuna karar vererek, 1993 yılında yeni bir düzenleme taslağı hazırlamış ve bankaların görüşüne sunmuştur. Piyasa riski için sermaye ayrılmasını öngören taslak çalışma, BIS tarafından Nisan 1993'te görüşe açılmıştır. İlk standart bugüne kadar 5 kere değişikliğe uğramıştır. Bu değişikliklerin en önemlisi, 1996 yılında kredi riskinin yanında piyasa riskinin de hesaplama dâhil edilmesi olmuştur.

1988 yılında yürürlüğe giren ve halen yürürlükte olan mevcut sermaye yeterliliği anlaşması Basel I'in bazı eksiklikleri zamanla ortaya çıkmıştır. Mevcut sermaye yeterliliği düzenlemesi, risklerin ölçümlenmesi konusunda hassas değildir. Öte yandan uygulamadaki düzenleme, finansal kurumları arbitraj ve muhtelif finansal oyunlar yapmaları konusunda fazlaca sınırlamamaktadır. Ayrıca Basel I, kredi ve piyasa riski

³⁹ TSPAKB, a.g.m., s.6.

dışındaki diğer riskler için herhangi bir düzenleme getirmemiştir. Basel Komitesi Haziran 1999 tarihinde 1988 tarihli düzenlemenin yerini almak üzere yeni sermaye yeterliliği düzenleme taslağı olan Basel II'yi hazırlamıştır. Yeni düzenleme 2006 yılı sonunda G-10 ülkelerinde, 2007 tarihinden sonra ise G-10 dışındaki ülkelerde uygulamaya konulacaktır.

Basel II uzlaşısının oluşturduğu risk yönetim modeli, yalnızca bankaların ve finansal kurumların uyması gereken yasal bir prosedür değil, aynı zamanda kurumların kendi risk profillerine göre sermaye yeterliliği hesaplamalarını sağlayarak finansal sektörde çok önemli bir değişim öngörmektedir. Basel II düzenlemelerinin eski anlayış ile temel farklılıkları; sermaye yeterliliği hesaplamasına dahil edilen riskleri çeşitlendirmesi; yani kredi, piyasa ve operasyonel risk yönetimini bir arada gerçekleştiren entegre risk yönetim sistemine geçmesi ve iç denetim ve risk kontrol mekanizmalarına verilen ağırlığı arttırması şeklinde değerlendirilebilir. Basel II'nin amacı sadece çeşitli bankacılık faaliyetleri için gerekli olan sermaye yeterliliğini belirlemek değil; sermaye yeterliliğinin denetimi ve piyasa disiplini için gerekli olan alt yapıyı da oluşturmaktır⁴⁰.

Basel II, finansal kurumların karşılaşılabilecekleri risklerin yakından gözlenmesini ve hesaplamalara dâhil edilebilmesini sağlayacaktır. Öte yandan, sistem genelindeki mevcut sermaye yapısı çok değişmeyecek olup, uygulama daha çok iyi bir risk yönetiminin kapılarını açacaktır. Sistem, mevcut olan kredi ve piyasa riski dışındaki diğer risk unsurlarının da hesaplamalara dâhil edilmesini sağlayacaktır. Basel II ile getirilen en önemli ve hesaplamalara dâhil edilmesi için yoğun çalışmaların devam ettiği kavram operasyonel risktir.

Basel I, sermaye yeterliliği açısından bankaların aktiflerini dört risk kategorisine (%0, %20, %50, %100) ayırmakta ve bankanın sermaye tutarının, risk ağırlıklı aktifler tutarının %8'inden daha az olmayacağını öngörmektedir. Basel II ile risklere daha duyarlı ve esnek bir yapı oluşturulması hedeflenmekte; Basel I'de yer alan; kredi riski

⁴⁰ Fatoş Yücel, "Finansal Hizmetler Sektöründe Yeni Düzenlemeler ve Risklerin Yönetimi", *Moneyfesto Dergisi*, No. 3 (18 Ekim 2003), ss. 27-28.

açısından sermaye yükümlülüğünün OECD ülkesi olup olmama kriterine göre belirlenmesi prensibine dayanan “kulüp kuralı (club rule)” kaldırılmaktadır. Bu uygulama OECD üyesi olan ancak kredi riski çok yüksek ülkeler açısından avantaj (Türkiye gibi), OECD üyesi olmayan ancak kredi riski düşük olan ülkeler açısından (Singapur gibi) dezavantaj oluşturmaktaydı⁴¹. Basel II’de kredi riski, krediyi alan tarafların derecelendirme notlarına göre belirlenmektedir. Basel II’de yer alan bazı yöntemler bağımsız derecelendirme şirketleri (Standard&Poors, Fitch, Moody’s vb.) tarafından verilen derecelendirme notlarını kullanırken, bazı ileri yöntemlerde bankacılık denetim otoritesi iznine tabi olmak üzere bankaların kendi değerlendirmelerine dayanarak verdikleri derecelendirme notları dikkate alınmaktadır.

Basel I’de sadece kredi ve piyasa riskleri için sermaye zorunluluğu bulunmaktadır. Basel II’de ise bu risklere ilaveten operasyonel risk sermaye yükümlülüğü de eklenmiştir. Basel II içerisinde bankaların sermaye yeterliliklerini kendilerinin değerlendirmesi istenmekte ve hem sermaye yeterliliği hem de bankanın kendisini değerlendirme sürecinin bankacılık denetim otoritesi tarafından denetlenmesi ve değerlendirilmesi istenmektedir. Basel II kapsamında sermaye yeterliliğine ilişkin olarak Basel II’ye özgü detaylı bilgilerin kamuya açıklanması zorunluluğu getirilmektedir. Bu husus Basel I’de yer almamaktadır. Basel II ile Basel I arasındaki temel farklar tablo 1.1’de özetlenmektedir.

⁴¹ Turgay Geçer, “Basel II ve Kredi Riski: Kaos İçindeki Düzen”, *Active Bankacılık ve Finans Dergisi*, No. 38 (Eylül-Ekim 2004), s. 78.

Tablo 1.1: Basel I ile Basel II Arasındaki Temel Farklar

Basel I	Basel II
Likidite perspektifinden kredi risk ölçümüne odaklanma (I. prensip)	Bankaların içsel risk yönetimi yöntemlerine olanak tanınması üst yönetim ve piyasa disiplini
Tüm bankalar için standart ölçütlerin kullanılması	Yeni ve gelişmiş yöntemleri uygulayabilme olanağı
Geniş tabanlı uygulama imkânı	Gelişmeye açık risk yönetimi teknikleri
Statik risk yönetimi ve sermaye yeterliliği	Dinamik ve gelişmiş risk yönetimi koşulunda daha az sermaye yeterliliği
Tek tip risk ölçümüne odaklı olma	Bankaların içsel risk yönetim yöntemlerine, denetimlere ve piyasa disiplinine dayalı bir yapı getiriyor olma
Sadece kredi ve piyasa risklerinin dikkate alınması	Kredi riskinin daha kapsamlı ele alınmasının yanında operasyonel riskin de dikkate alınması
Kredi riskine ilişkin katsayıların belirlenmesinde OECD üyesi olan ve OECD üyesi olmayan ülke ayırımının yapılması	Kredi riskinin ölçülmesinde kredi derecelendirme kuruluşlarının ülke ve kuruluş için verdiği derecelerin kullanılması

Kaynak: Turgay Geçer, "Basel II ve Kredi Riski: Kaos İçindeki Düzen", *Active Bankacılık ve Finans Dergisi*, No. 38 (Eylül-Ekim 2004), s. 80.

TBB, "Basel Komite Yeni Sermaye Yeterliliği Düzenlemesi", Ekim 2002, [http://www.tbb.org.tr/turkce/arastirmalar/Basel%20Komite%20Yeni%20Sermaye%20Yeterlili%C4%9Fi%20D%C3%BCzenlemesi\(Ekim%202002\).doc](http://www.tbb.org.tr/turkce/arastirmalar/Basel%20Komite%20Yeni%20Sermaye%20Yeterlili%C4%9Fi%20D%C3%BCzenlemesi(Ekim%202002).doc), (01.04.2005), s. 3.

Nihal Değirmenci, "Sermaye Yeterliliği Konusundaki Basel Standartları ve Seçilmiş Bazı Ülkelerdeki Uygulamalarının Değerlendirilmesi", (Uzmanlık Yeterlilik Tezi, TCMB Bankacılık ve Finansal Kuruluşlar Genel Müdürlüğü, Nisan 2003), s. 37.

BIS tarafından yayınlanan Yeni Sermaye Yeterliliği Uzlaşısı'nın üç temel dayanak noktası vardır:

1. Asgari (minimum) sermaye yeterliliği
2. Sermaye yeterliliğinin denetimi
3. Piyasa disiplini; yani sermaye ile ilgili gereken bilgilerin piyasaya açıklanması

Düzenlemenin birinci ayağında asgari sermaye gereği tanımlanmış; mevcut sermaye tanımı ve asgari sermaye yeterlilik oranının yüzde 8 olması koşulu aynı kalmıştır. Rasyonun (oranın) paydasında önemli değişiklikler yapılmıştır. Kredi riski daha detaylı tanımlanmış, piyasa riskinde değişiklik olmamış ve ilk defa operasyonel risk ilave edilmiştir⁴².

⁴² Türkiye Bankalar Birliği (TBB), "Basel Komite Yeni Sermaye Yeterliliği Düzenlemesi", Ekim 2002, [http://www.tbb.org.tr/turkce/arastirmalar/Basel%20Komite%20Yeni%20Sermaye%20Yeterlili%C4%9Fi%20D%C3%BCzenlemesi\(Ekim%202002\).doc](http://www.tbb.org.tr/turkce/arastirmalar/Basel%20Komite%20Yeni%20Sermaye%20Yeterlili%C4%9Fi%20D%C3%BCzenlemesi(Ekim%202002).doc), (01.04.2005), s. 4.

Sermaye yeterlilik rasyosu şu şekilde hesaplanmaktadır:

$$\text{Banka Sermaye Katsayısı (en az \% 8)} = \frac{\text{Toplam Sermaye (aynı)}}{(\text{Kredi Riski} + \text{Piyasa Riski} + \text{Operasyonel Risk})}$$

Düzenlemenin ikinci ayağı, sermaye yeterliliğinin denetimidir. Basel Komitesi, bankanın yeterince sermayesinin bulunmasının, risklerle baş etmesine yetmediğini; bankanın sürekli olarak daha etkin risk ölçüm, izleme ve yönetim tekniklerini uygulaması gerektiğine inanmaktadır. Gözetim uygulamaları bu noktayı vurgulamayı amaçlar. Buna göre; gözetim süreçlerinde bankanın gerekli sermaye yapısına sahip olmasının yanında, risk ölçüm tekniklerinin etkinliğinin de incelenmesi ve içsel kontrol mekanizmalarının güçlendirilmesi hedeflenmektedir. Denetçi, bankanın sermaye yeterliliğinin risk profili ile uygun olup olmadığını değerlendirmeli ve mevcut sermaye riske karşı yeterli değilse, gerekli tedbirlerin erken bir safhada alınmasını sağlamalıdır⁴³.

Basel II'nin dayandığı üçüncü temel olan piyasa disiplini; hiçbir düzenleme yapılmadığında piyasa güçlerinin bankaların aşırı risk almalarını engelleyecek mekanizmalar geliştireceği gerçeğinden hareket edilerek oluşturulmuştur. Yeni yapıda piyasa disiplini bankaların daha şeffaf bir yapı sergilemeleri ile sağlanacaktır. Piyasa katılımcılarının bankaların risk yapıları ve sermaye yeterliliği pozisyonları konusunda daha fazla bilgi sahibi olabilmeleri için şeffaf bir yapı gerekmektedir. Bankaların mali durumları hakkındaki bilgileri, yatırımcıların zamanında ve doğru bir şekilde bilgi edinebilmesi amacıyla kamuoyuna açıklaması gerekmektedir. Bankalar özel durumlar nedeniyle daha erken bilgilendirme yapmazlarsa, periyodik olarak altı ayda bir kamuoyunu bilgilendirmekle yükümlüdürler⁴⁴.

Tablo 1.2'de Basel II düzenlemesinde tanımlanan üç risk kategorisine göre sınıflandırılan risk ölçüm yöntemleri görülmektedir.

⁴³ Nihal Değirmenci, "Sermaye Yeterliliği Konusundaki Basel Standartları ve Seçilmiş Bazı Ülkelerdeki Uygulamalarının Değerlendirilmesi", (Uzmanlık Yeterlilik Tezi, TCMB Bankacılık ve Finansal Kuruluşlar Genel Müdürlüğü, Nisan 2003), s. 45.

⁴⁴ Değirmenci, a.g.e., s. 46.

Tablo 1.2: Risk Ölçüm Yöntemleri

Kredi Riski	Standart Yaklaşım	İçsel Derecelendirmeye Dayalı Temel Yaklaşım	İçsel Derecelendirmeye Dayalı Gelişmiş Yaklaşım
Piyasa Riski*	Standart Yaklaşım	İçsel Modeller Yaklaşımı	
Operasyonel Risk	Temel Gösterge Yaklaşımı (TGY)	Standart Yaklaşım	İçsel Ölçüm Yaklaşımı (İÖY)

* Piyasa riskine ilişkin yaklaşımlarda yeni düzenlemede bir değişiklik yapılmamıştır.

Kaynak: TBB, Basel Komite Yeni Sermaye Yeterliliği Düzenlemesi, s. 4.

BÖLÜM 2: BANKACILIK RİSKLERİNİN YÖNETİMİ

2.1. Kredi Riskinin Yönetimi

Daha iyi risk yönetiminin teşvik edilmesi suretiyle sağlam ve istikrarlı bir finans sektörünün yaratılması, nicel ve nitel bazı unsurların bir araya gelmesiyle mümkündür. Basel II, bu amaçla birbirini tamamlayan üç temel dayanak noktasına sahiptir. Yeni Uzlaşımın en kapsamlı bileşenini düzenlemenin birinci ayağı oluşturmaktadır. Kredi riski açısından bu ayakta, standart veya içsel derecelendirme yaklaşımlarına göre bankaların sermaye yeterliliği hesaplamaları öngörülmüştür. Standart yaklaşımlar, derecelendirme notlarını gerektirse de, içsel derecelendirme yaklaşımlarına göre uygulanması daha kolay ama risklere daha az duyarlıdır. İçsel derecelendirme yaklaşımları ise, karmaşık olmaları ve sağlıklı veri tabanlarını gerektirmeleri sebebiyle, uygulanması daha zor fakat risklere karşı daha fazla duyarlılardır.

Kredi kullanan firmanın kredisini, önceden belirlenen şartlarda ödeyemeyerek “temerrüde düşme olasılığı” sözkonusu olabilir (expected default frequency-EDF). Temerrüde düşme durumunda ise bankanın gerçek anlamda maddi kaybının değeri, “temerrüt anındaki kayıp tutarı (*exposure at default-EAD*)” olarak ifade edilmektedir. Bankalar, kredilerin karşılığında aldıkları teminatlarla kredi borçlusunun temerrüde düşmesi durumunda kayıplarını tahsil etmeye çalışsalar da tahsil edilemeyen bir oran sözkonusu olabilir ve bu da bankanın gerçek “*kayıp oranını (severity)*” oluşturmaktadır. Kredi portföyü olan bir banka, temerrüde düşme olasılığını, temerrüt anındaki kayıp tutarını ve kayıp oranını içsel derecelendirme yöntemleri ve kredi kayıplarına ilişkin tarihi istatistikler yardımıyla hesaplayabilmektedir. Böylece o kredi portföyü için beklenen zarar (expected loss-EL) bu üç parametrenin çarpımıyla elde edilebilmektedir¹.

Beklenen zarar, kredi risklerine maruz bir portföyden bir ekonomik devir süresi boyunca beklenen ortalama kayıp oranını ifade etmektedir. Kredi riskine ilişkin

¹ Sertan Eratay, “Kredi Riskinin Tanımı, Ölçümleme Yöntemleri ve Modelleri”, Temmuz-Ağustos 2003, http://www.makalem.com/Search/ArticleDetails.asp?nARTICLE_id=2613, (16.05.2005), s. 6.

ekonomik sermayenin (economic capital-EC) hesaplanması için beklenen ve beklenmeyen zararın (unexpected loss-UL) hesaplanması gerekmektedir. Kredi zararlarının volatilitisini ifade eden beklenmeyen zarar; beklenen zararın ötesinde de oluşabilecek, belirsizlik ve beklenen kayıp değerinin ortalaması etrafındaki dağılımdan dolayı oluşabilecek kayıp miktarıdır. Başka bir deyişle gerçek kayıpların beklenen zararlardan daha çok yada daha az olacağını gösterir. Beklenen kayıplara karşı ayrılacak sermaye miktarı; beklenen kayıpların toplamının sermaye çarpanı adı verilen bir katsayı ile çarpılmasıyla bulunur. Kredi riski sermayesi, beklenmedik zararlardan korunmak için tutulmaktadır. Dolayısıyla beklenmeyen kayıplar, kredi riskinden dolayı ayrılması gereken sermaye miktarının hesaplanmasında temel oluştururlar².

2.1.1. Standart yaklaşım

Kredi riski için önerilen iki yaklaşımdan ilki olan standart yaklaşımın içeriği 1988 tarihli düzenlemedeki mevcut uygulama ile aynıdır, ancak risk hassasiyeti daha yüksektir. Basel I’de bireysel risk ağırlıkları, borçlunun dahil olduğu kategoriye (ülkeler, bankalar ya da kurumlar) dayanmakta iken, yeni düzenleme ile uluslararası bir derecelendirme kuruluşunun kriterlerine göre belirlenecektir. Basel II’ye göre standart yaklaşım tamamen rating notları ve rating kuruluşlarının varlığına dayandığından ülkemizde yeni bir endüstri ortaya çıkacak, Basel II’nin yasallaşmasıyla BDDK tarafından rating kuruluşları hakkında bir düzenleme yapılmak zorunda kalınacaktır. Bunun ana nedeni Basel II ile beraber en az 5 yıllık geçiş ve hazırlık dönemi süresince standart yaklaşımın kullanılacağı ve standart yaklaşımın ise rating notları olmadan kullanılmayacağıdır. Ülkemizde rating kuruluşlarına yönelik sadece SPK tarafından 4 Aralık 2003 tarihinde yayımlanan “Sermaye Piyasasında Derecelendirme Faaliyeti ve Derecelendirme Kuruluşlarına İlişkin Esaslar Tebliği” mevcuttur.

Dünyada varolan onlarca rating kuruluşu arasında genel kabul görmüş üç kuruluş Standart&Poors (S&P), Moody’s ve Fitch olup, Basel II’de özellikle S&P’nin rating notları dikkate alınacaktır. Basel II çalışmasında referans alınan üç büyük rating kuruluşunun derecelendirme notları tablo 2.1’de gösterilmektedir.

² Kaan H. Aksel, “Kredi Risklerinin Ölçümünde Kullanılan Temel Yöntemler”, *Active Bankacılık ve Finans Dergisi*, No. 17 (Mart-Nisan 2001), s. 64.

Tablo 2.1: Üç Büyük Rating Kuruluşunun Derecelendirme Notları

S & P	Moody's	Fitch	Rakamsal Karşılığı
AAA	Aaa	AAA	21
AA+	aa1	AA+	20
AA	aa2	AA	19
AA-	aa3	AA-	18
A+	A1	A+	17
A	A2	A	16
A-	A3	A-	15
BBB+	Baa1	BBB+	14
BBB	Baa2	BBB	13
BBB-	Baa3	BBB-	12
BB+	ba1	BB+	11
BB	ba2	BB	10
BB-	ba3	BB-	9
B+	B1	B+	8
B	B2	B	7
B-	B3	B-	6
CCC+	Caa1	CCC+	5
CCC	Caa2	CCC	4
CCC-	Caa3	CCC-	3
CC	Ca	CC	2
C	C	C	1
D		D	0

Kaynak: Turgay Geçer, "Basel II ve Kredi Riski: Kaos İçindeki Düzen", *Active Bankacılık ve Finans Dergisi*, No. 38 (Eylül-Ekim 2004), s. 80.

Münür Yayla ve Yasemin Türker Kaya, Mayıs 2005, "Basel II, Ekonomik Yansımaları ve Geçiş Süresi", http://www.bddk.org.tr/turkce/basel/basel//calismaraporu_2005_3.pdf, (15.10.2005), s. 49.

Örneğin S&P'nin derecelendirme sistemi AAA (en üst derece) ile D (temerrüt) arasındadır. "B" derecesi almış bir ödünç alıcının, temerrüde düşme olasılığı, "AA" derecesi almış olana göre daha yüksektir. Borç vericiler bu fazladan riski taşımak için kredi marjını, derecesi düşük olan ihraççı için daha yüksek seviyelerde belirler. Bu nedenle, kredi risklerinin ölçülmesi bankaların müşterileri için belirleyecekleri fiyatlamının yapılabilmesi için gereklidir.

Bankalar, kredi risklerini azaltmak için birçok teknik kullanırlar. Örneğin; kredi riskleri nakit veya menkul kıymetler gibi öncelikli alacaklar ile kısmen veya tamamen teminatlandırılabilir. Bir borç üçüncü taraflarca garanti edilmiş olabilir veya bir banka kredi riskinin çeşitli biçimlerini kapsaması amacıyla bir kredi türev ürünü satın almış olabilir.

2.1.2. İçsel derecelendirme yaklaşımları

İçsel derecelendirme yaklaşımı temel ve gelişmiş yaklaşımlar olarak ikiye ayrılmaktadır. İçsel derecelendirme yaklaşımının kullanımı Komite'nin geliştirdiği standartlara dayalı olarak denetim otoritesinin iznine bağlı olacaktır. Bazı standartlara bağlı kalmak şartı ile bankalara borçlunun kredibilitesini kendi içsel yöntemleriyle belirleme izni verilecektir. Bankanın her bir borçlu için yapacağı hesaplar, gelecekteki olası bir zarar tahmini cinsinden ifade edilecek, bu da asgari sermaye gereklerinin temelini oluşturacaktır. İçsel derecelendirmeye dayalı temel yaklaşımda banka her bir borçlunun ödememe olasılığını tespit etmekte, denetim otoritesi ödememe durumunda maruz kalınacak riske ve doğacak zarar tahminlerine ilişkin veriyi sağlamaktadır. Gelişmiş yaklaşımda, gelişmiş bir sermaye tahsis yapısına sahip olan bankaya her iki veriyi de sağlama izni verilmektedir³.

Tablo 2.2, Basel II'nin getirdiği kredi riski ile ilgili önerileri özetlemektedir.

³ TBB, "Basel Komite Yeni Sermaye Yeterliliği Düzenlemesi", s. 7.

Tablo 2.2: Kredi Riski Yaklaşımının Etkileri

KREDİ RİSKİ YAKLAŞIMININ ETKİLERİ	Standart Yaklaşım	İçsel Derecelendirmeye Dayalı; Gelişmiş Yaklaşım	
		Temel Yaklaşım	
1. Asgari Sermaye Yeterliliği	-İyi derecelendirilmiş krediler için avantajlıdır. -Risk ağırlıklarının belirlenmesinde dış derecelendirme kuruluşları kullanılır. -Kredi riskini azaltmak için kullanılan tekniklerin sayısı artmıştır.	Standart yaklaşımdaki kriterlere ilave olarak; -Bankanın kendi borç ödememe (default) olasılıklarının kullanılması, -Daha detaylı veri toplanması ve saklanması, -Menkul kıymetleştirme üzerinde ters yönlü etki yaratması, -Standart teminatlarda iskonto yapılması.	Önceki yaklaşımlardaki kriterlere ilave olarak; -Bankanın kendi verilerinin geniş kullanımı (zarar oranları, borç ödememe durumunda maruz kalınacak risk, teminat durumu vb.) sözkonusudur, -Gayrimenkul teminatların değişen niteliği dikkate alınmaktadır, -Tahminler için “back test” yapılması, -Proje finansmanının yönetimi öngörülmektedir.
2. Sermaye Yeterliliğinin Denetimi	-Mevcut uygulamada (Basel I’de) olduğu gibidir.	-Denetim otoritesi ile nitel testlere ilişkin anlaşma sağlanacaktır. -Yönetim Kurulu ve üst yönetim derecelendirme işlevinden sorumludur.	-Denetim otoritesi tüm zarar değişkenlerini inceler.
3. Kamuoyunu Bilgilendirme (Piyasa Disiplini)	-Standart yaklaşımın kullanıldığına dair kamuoyu bilgilendirmesi yapılmalıdır.	-Portföy yapısı ve borç ödememe olasılıkları kamuoyuna duyurulacaktır (3 yıllık veri geçmişi) -Risk modellerinin ve tekniklerinin açıklanması gerekmektedir.	-Temerrüde düşme durumundaki maruz kalınan risk tahminleri, -Temerrüt durumundaki zararlarla ilişkin veriler, -Derecelendirmedeki değişikliklerin dağılımı hakkında bilgi, -Ekonomik sermaye hakkında açıklamalar, -Kredi türevlerine karşılık risk transferi ve menkul kıymetleştirme.
SERMAYE ÜZERİNDEKİ TAHMİNİ ETKİLERİ	Olumlu ancak operasyonel riske bağlı sermaye ihtiyacı doğması bu etkiyi ortadan kaldıracaktır.	Basel Komitesi, tüm bankacılık sistemi toplam sermayesinde yüzde 2-3’lük bir azalma beklemektedir.	Üst denetçilerin onayı halinde, temel içsel derecelendirme yaklaşımına göre yüzde 10 daha az zorunlu sermaye gerektirir.

Kaynak: PRICEWATERHOUSECOOPERS (PWC), “Yeni Basel Antlaşması: AB Bünyesinde Bankacılık Düzenleme ve Denetleme Çalışmalarında Beklenen Gelişmeler ve Türkiye’ye Muhtemel Etkileri”, Ankara: BDDK, 13 Mayıs 2002.

Tablodaki öneriler şu şekilde vurgulanabilir⁴:

- Banka yönetim kurulları ve üst yönetimi bankanın içsel kredi derecelendirme sistemlerinden sorumludur ve sistemlerinin dışardan incelenmesine hazır olmak durumundadır.
- İçsel derecelendirmeye dayalı yaklaşımları benimseyecek bankalar için daha kompleks ve geniş boyutta veri ihtiyacı ortaya çıkmaktadır. Bankaların düzenlemeye uygun derecelendirme modelini en az üç yıldır kullanıyor olması ve borç ödememe olasılıkları (PD) tahminleri için geriye dönük en az beş yıllık gözlem dönemini kullanmaları gerekmektedir.
- Yeni yapı ile hem standart hem de içsel derecelendirmeye dayalı yaklaşımlarda, teminat, garanti, kredi türevleri ve menkul kıymetleştirmelere risk hassasiyeti daha yüksek bir yaklaşım getirilmiştir.

2.1.3. Gelişmiş kredi riski ölçüm yaklaşımları

Kredi riskinin modellerle sayısallaştırılması oldukça karmaşık hesaplamalar içermektedir. Farklı modellerdeki kavramsal farklılıkları detayları ile anlatmak bu çalışmanın kapsamı dışında olduğundan alt başlıklarda, literatürde temel kabul edilen üç farklı risk modelinden ana hatlarıyla sözedilecektir.

2.1.3.1. Kredimetre (CreditMetrics) yaklaşımı

CreditMetrics ilk defa 1997 yılında J.P. Morgan ve sponsorları tarafından, “Riske Maruz Değer: RMD (Value at Risk: VAR)” çerçevesinde, krediler gibi alım-satıma konu olmayan varlıkların yada şirket tahvillerinin risklerinin ölçülmesi için kullanılmak üzere geliştirilmiştir⁵. CreditMetrics’in cevaplamak istediği: “Eğer gelecek yıl kötü bir yıl olursa kredilerimden ve/veya kredi portföyümden dolayı ne kadar kaybederim?” sorusudur⁶. Çalışmanın bundan sonraki bölümünde Credimetrics yerine

⁴ Pricewaterhousecoopers (PWC), “Yeni Basel Antlaşması: AB Bünyesinde Bankacılık Düzenleme ve Denetleme Çalışmalarında Beklenen Gelişmeler ve Türkiye’ye Muhtemel Etkileri”, Ankara: BDDK, 13 Mayıs 2002.

⁵ JP Morgan, *Creditmetrics-Technical Document: The Benchmark for Understanding Credit Risk*, April 2, 1997.

⁶ Tuba Kale Korkmaz, “Bankalarda Kredi Riski Ölçümünde Alternatif Yöntemler”, *Active Bankacılık ve Finans Dergisi*, No. 37 (Temmuz-Ağustos 2004), s. 60.

kredimetre yaklaşımı ifadesini kullanmak kanımızca yanlış olmayacaktır.

Kredimetre yaklaşımı; belirli bir vadede, müşterilerin kredi kalitelerindeki değişim olasılığının belirlenmesini öngören “kredi göçü” adı verilen bir tekniğe dayanmaktadır. Müşterilerin mevcut kredibilitelerinin bir ya da birkaç derece iyi ya da kötü duruma gelmeleri olasılığının hesaplanması, kredi göçü tekniği olarak ifade edilmektedir. Kredi göçü, iyi bir kredi derecesinden, temerrüde düşme olasılığını da içermektedir. Kredimetre yaklaşımı, tahvil veya kredi portföyünün geleceğe ilişkin bir yıllık tahmini dağılımını modellemekte, daha sonra portföyün kredi riskine maruz değerini (Credit VaR: Credit Value at Risk) bulmaktadır. Modelin ayırt edici özelliği, portföydeki her müşteri için kredibilite değişiminin iyi ya da kötü yönde adım adım takip edilebileceği bir geçiş matrisinin oluşturulmasıdır⁷. Tablo 2.3'de örnek bir geçiş matrisi görülmektedir.

Tablo 2.3: BBB Dereceli Kredi Borçlusunun Derecelendirme Notunun Bir Yıl İçerisinde Değişme Olasılığı

Derecelendirme	Değişme Olasılığı
AAA	0,02
AA	0,33
A	5,95
BBB	86,93
BB	5,3
B	1,17
CCC	0,12
D-Temerrüt	0,18

Kaynak: Tuba Kale Korkmaz, “Bankalarda Kredi Riski Ölçümünde Alternatif Yöntemler”, *Active Bankacılık ve Finans Dergisi*, No. 37 (Temmuz-Ağustos 2004), s. 60.

Yukarıdaki geçiş tablosu S&P derecelendirme sistemine göre oluşturulmuş olup, en yüksek ya da iyi derece AAA, en düşük ya da kötü derece CCC ile ifade edilmektedir. D ise temerrüt ihtimalini göstermektedir. Temerrüt, borçlunun yükümlülüğünü yerine getirememesi anlamına gelmektedir. Bir borçlu borç ödemelerinin tek bir tanesinde temerrüde düşerse, teknik olarak tüm borçları için temerrüde düşmüş sayılmaktadır. Tabloda, şu anki derecesi BBB olan bir borçlunun bir yıl sonraki derecelere kayma olasılıkları AAA için %0.02, AA için %0.33, A için %5.95, BBB için %86.93, BB için %5.3, B için %1.17, CCC için %0.12 ve temerrüde

⁷ Eratay, a.g.m., s. 8.

düşmesi için %0.18 olarak belirlenmiştir. Borçlunun şu anki derecesini koruması, %86.93 ile en yüksek olasılığa sahiptir. BBB derecesine sahip bir borçlunun bir yıl sonra temerrüde düşmesi ise %0.18 gibi oldukça düşük bir olasılıktır. Bu tür geçiş matrisleri, derecelendirme kuruluşları tarafından derecelendirme hizmeti verdikleri kurum ve kuruluşların kredi performanslarının tarihi gelişimi neticesinde oluşturulmaktadır. Kredimetre yaklaşımında yukarıdaki geçiş matrisindeki her bir derece için geleceğe yönelik kredi marj eğrileri oluşturulmaktadır. Geçiş matrisi ve marj eğrileri ile elde edilen forward değerlerinin yardımıyla kredi portföy değişiminin dağılımı bulunmaktadır. Kredi RMD'sini bulurken portföyün içindeki korelasyonlar da dikkate alınmaktadır. Aynı sektördeki kredi borçlularının yüksek temerrüt korelasyonuna sahip olması doğaldır. Kredimetre söz konusu hesaplamaları yaparken piyasa riski konusundaki alt başlıklarda karşılaşılabilecek olan Monte Carlo simülasyon tekniğinden faydalanmaktadır⁸.

2.1.3.2. KMV portföy yönetimi (KMV portfolio manager) yaklaşımı

Kredimetre, kredi riskinin sayısallaştırılmasını sağlayan iç modellerin ölçütü sayılsa da modelin, geçmişe dönük temerrüde düşme verilerine dayanan geçiş olasılıklarını ve kredi göçü matrislerini temel alması tartışılmıştır. Kredimetre iki önemli varsayıma sahiptir: ilki, aynı kredi derecesine ya da ratinge sahip iki farklı firma, her zaman aynı düzeyde temerrüde düşme olasılığına sahiptir. Bu iki firma kredisi farklı teminat yapısından veya diğer nedenlerden dolayı farklı tahsil oranlarına sahip olsa bile, aynı kredi marj eğrisine sahiptir. İkincisi ise gerçek temerrüde düşme olasılığı, tarihi ortalama temerrüt oranına eşittir. Bu iki varsayımın ışığında kredi dereceleri ile temerrüt oranları eşdeğer görülmüş ve aralarında sürekli bir ilişkinin varlığı kabul edilmiştir. Bu görüş KMV Corporation adlı danışmanlık ve yazılım şirketinin araştırmacıları tarafından eleştirilmiştir. Derecelendirme kuruluşları derecelendirme işlevini belli zaman aralıkları ile yerine getirdiklerinden, KMV araştırmacıları, temerrüt ve kredi derecesi kavramları arasındaki süreklilik varsayımını kabul edilemez bulmuşlardır. Bunun yanı sıra KMV, yaptığı çalışmalarla, tarihi temerrüt verileri ile bunlara dayanan

⁸ Eratay, a.g.m., s. 8.

geçiş olasılıklarının gerçek temerrüt oranlarından çok farklı olabileceğini göstermiştir. Yine KMV, derecelerin farklı olmasına karşın temerrüt olasılıklarının aynı veya derecelerin aynı olmasına karşın temerrüt olasılıklarının farklı olabileceği durumları ortaya koymuştur. Bu nedenlerden dolayı, kredi göçü yaklaşımına alternatif olarak, "yapısal yaklaşım" geliştirilmiştir. Yapısal modelde, bir firmanın borç vadesindeki aktif değeri o andaki borç değerinin altına düşerse, firmanın temerrüde düştüğü kabul edilmektedir. Bu yaklaşımda, kredi riski büyük oranda, firmanın aktif değeri, volatilite, risksiz faiz oranı ve kredi vadesinden etkilenmektedir. KMV, firma bazında EDF'yi hesaplayarak kredi riskini sayısallaştırmaktadır. Bu model de, aktif değerine ilişkin tarihi verileri elde etme, faiz oranlarının sabit olarak varsayılması gibi tartışmaya açık noktalara sahiptir⁹.

2.1.3.3. Pozitif kredi riski (CreditRisk+) yaklaşımı

Credit Risk+, Credit Suisse Finansal Hizmetler tarafından geliştirilmiş bir üründür. CreditMetrics ve KMV yaklaşımları gibi Credit Risk+ yaklaşımının da literatürde Türkçe karşılığı bulunmadığından bu çalışmada bu ifade yerine pozitif kredi riski ifadesi kullanılacaktır. Pozitif kredi riski yaklaşımı, RMD çerçevesi çizmek isteyen kredimetrenin aksine belli bir miktarın üzerindeki kayıpların karşılanması için bankanın sermaye gereğini hesaplamaya odaklanarak, krediden beklenen kaybı ve bu kayıpların olasılık dağılımını tahmin etmeye çalışır. KMV yaklaşımında, firmanın aktif değeri belli bir seviyenin altına düşünce firmanın temerrüde düşeceği kabul edilmektedir. Pozitif kredi riski modelinde ise KMV yaklaşımının aksine, firmanın iflas etme süreci tamamen istatistiksel bir yaklaşımla analiz edilerek temerrüt olasılığı hesaplanmaktadır¹⁰.

Pozitif kredi riski yaklaşımı, bir zaman aralığındaki temerrüde düşme sayısının Poisson adı verilen bir dağılım oluşturduğu varsayımını kabul etmektedir. Bu varsayımına bağlı olarak, her kredi enstrümanının temerrüt karakteristiği göz önünde tutularak, kredi portföyünün veya tahvil portföyünün kayıp dağılımı ortaya çıkarılmaktadır. Yapısal yaklaşımların tersine, "indirgenmiş kalıp (reduced form)" yaklaşımı olarak da adlandırılan bu yaklaşımda, temerrüdün önceden tahmin edilemeyen bir anda oluşacağı

⁹ Eratay, a.g.m., ss. 8-9.

¹⁰ Eratay, a.g.m., ss. 8-9.

düşünülmektedir. Ekonometri açısından indirgenmiş kalıp yaklaşımı, yapısal yaklaşım kadar gerçekçi bulunmamaktadır. Pozitif kredi riski yaklaşımında, istatistiksel tekniklerle kredi portföyü için bir kayıp dağılımı ortaya çıkarma amacı vardır. Sadece temerrüt kavramı ele alınmış olup, müşterinin kredibilite dereceleri ve kredi derecelerinin değişimi görmezden gelinmiştir. KMV yaklaşımının aksine, temerrüt riskini firmanın sermaye yapısıyla ilişkilendirmek gibi bir çaba yoktur. Geçmişe dönük temerrüt sayıları, kredi hacimleri, temerrüde düşen firmalardan sağlanan tahsil oranları ve temerrüt volatilitesi kullanılarak, temerrüde düşme olasılığı ve kayıp oranı hesaplanmaktadır. Böylece temerrüt kayıplarına ilişkin dağılım oluşturulmaktadır¹¹.

2.2. Piyasa Riskinin Yönetimi

Bu başlıkta öncelikle piyasa riski yönetimi birinci bölümde olduğu gibi üç başlık altında incelenecektir. Ardından gelişmiş ülkelerin finans sektörlerinde piyasa riski yönetimi konusunda endüstri standardı haline gelen RMD modelleri, RMD'nin tamamlayıcısı olan stres testi ve RMD modelinin doğruluğunu kanıtlayan bir istatistiksel süreç olan geriye dönük testten ana hatlarıyla söz edilecektir.

2.2.1. Faiz riskinin yönetimi

Bankalar, faiz oranı riskini ölçmek için değişik yaklaşımlar kullanabilir. Alt başlıklarda bunlar içinde en yaygın kabul gören yaklaşımlardan söz edilecektir.

2.2.1.1. Aralık (Gap) analizi

Aralık (gap) analizi, belirli bir dönemde faize karşı duyarlı aktifler ve pasifler arasındaki farkı yansıtır¹². Bu fark, bankanın maruz kalacağı faiz oranı riskinin boyutunu gösterir. Amaç faiz oranı riskini elimine etmekse, bu farkın sıfır olması gerekir. Tanımdan dolayı aralık analizine faiz oranı farkı analizi de denilebilir. Belli bir planlama süresi için faiz oranı farkı, vadeleri aynı da olsa değişik araçların değişik faiz duyarlılıkları olduğu göz önüne alınarak hesaplanmalıdır. Yani sağlıklı bir aralık analizinde faize duyarlı aktif ve pasif kalemlerinin faize duyarlılık derecelerinin de

¹¹ Eratay, a.g.m., s. 9.

¹² Active Araştırma, "Bankalarda Performans ve Risk Yönetimi: Analitik Bir Çerçeve", *Active Bankacılık ve Finans Dergisi*, No. 15 (Ekim-Kasım 2000), s. 22.

bilinmesi gerekir. Tablo 2.4'teki örneği incelersek; belli bir planlama süresi için faize duyarlı aktiflerin, örneğin 90 günlük tahvillerin 60 Yeni Türk Lirası (YTL); faize duyarlı pasiflerin, örneğin 90 günlük tahvillerin 100 YTL olduğunu düşünürsek aradaki faiz oranı farkı 40 YTL olarak görülmektedir. Tahvillerin %90, mevduat sertifikalarının ise %105 oranında faize duyarlı olduğu biliniyorsa aktif ve pasiflerin göreceli faiz oranı duyarlılığı alındığında, beklenen faiz oranı farkı artık 40 YTL yerine 51 YTL olacaktır. Yani net kâr beklenenden daha fazla olacaktır¹³.

Tablo 2.4: Yeni Faiz Oranı Riski

	Miktar	Duyarlılık	Eşdeğeri
Aktifler	60 YTL	%90	54 YTL
Pasifler	100 YTL	%105	105 YTL
Faiz Oranı Farkı	40 YTL		51 YTL

Kaynak: Gonca Kılınç, "Planlama, Uygulama, Kontrol, Aktif - Pasif Yönetimi", *Bankacılar Dergisi*, No. 6 (Ekim 1991), s. 51.

Bu analizin duyarlı sonuçlar verebilmesi için analizde kullanılan planlama süresinin fazla uzun olmaması gerekir. Süre kısaltıkça faiz oranı riskini ölçmek de kolaylaşır. Ancak bir gün yada bir hafta gibi çok kısa süreleri seçmek de pratik değildir.

2.2.1.2. Süre (Duration) analizi

Süre, bir yatırımın geri ödeme sonuna kadar geçirdiği ortalama zamandır. Süre, ortalama vadeyi yeniden fiyatlamaya göre ağırlıklandırılan bugünkü değerdir. Yani süre, aktifin veya pasifin bugünkü değerini gösterir. Süre analizinde bütün aktif ve pasiflerin vadeleri eşleştirilerek şimdiki değerine indirgenmiştir. Tahvil gibi kimi yatırım araçları yüksek dönemli faiz ödemeleri ile vade dolmadan önce önemli miktarlarda nakdi (parasal) fayda sağladıklarından, vade kavramı üzerinde durmak birçok menkul kıymetin vadesinden önce elde ettiği nakit akışlarının göz ardı edilmesine yol açar. Bu nedenle yatırımın, vadeden önce sağladığı nakdi faydaların zamanlaması da dikkate alınmalıdır. Örneğin 15 yıllık ve %10 kupon faizli bir tahvilin faiz oranı riski, 15 yıllık ve %10 faizli fakat kuponsuz bir tahvilin riski ile aynı değildir. Süre analizi, aktif ve pasifin gerçekten faiz oranı riskine maruz kaldığı dönemi göstermesi açısından

¹³ Kılınç, a.g.m., s. 58.

önemlidir. Faiz oranları değiştiğinde eğer aktiflerde bir azalma olursa, bu, banka sermayesini de tehlikeye sokar. Süre analizi, aynı zamanda, banka sermayesinin faiz oranı değişikliklerinden ne ölçüde etkileneceğini de gösterir. Faiz oranlarındaki artış ne kadar büyük olursa, sermaye de o kadar azalır. Süre farkı ne kadar büyük olursa özsermayenin muhtemel değer kayıpları da o kadar büyük olur¹⁴.

2.2.1.3. Faiz riskinden türev araçlarla korunma

Türev araçlar, gelecekteki faiz, fiyat ve döviz kuru dalgalanmalarından kaynaklanabilecek kayıplara dayalı riskin, kârı en az etkileyecek şekilde azaltılmasını sağlayacak korunma önlemlerini içeren finansal sözleşmelerdir. Bu tekniklerde temel amaç uluslararası piyasalardaki katılımcıların finansal araçları kullanarak beklenen risk olasılıklarına karşı önlem almaları ve belirsizliğin en aza indirilmesidir. Bir taraf riski karşı tarafa transfer etmek isterken diğer taraf bunu kabul ederken bu sözleşmeden kâr edeceğini düşünmektir.

Faize bağlı türev piyasalarında işlem gören türev ürünlerinin başlıcaları faiz swapları, faiz gelecek kontratları (futures sözleşmeleri), forward faiz anlaşmaları ve faiz opsiyonlarıdır. Faiz swapları, farklı borçlanma kaynaklarından, benzer vadeli ve aynı miktarda anapara borçlanmış olan birbirlerinden bağımsız iki tarafın, faiz ödeme yükümlülüklerini genelde aracı bir banka yoluyla birbirlerine devretmelerini içerir. Swap işlemleri ile faiz piyasalarında farklı borçlanma koşullarına sahip taraflar, mevcut aktiflerinin yada yükümlülüklerinin faiz bazını karşılıklı olarak değiştirebilmektedir. Forward faiz anlaşmaları yani vadeli faiz oranı sözleşmeleri (FRA: Forward Rate Agreements) tarafların belirli bir anlaşma tarihinde, belirli bir süre için miktarı önceden belirlenmiş anaparaya uygulanacak faize dayanmaktadır¹⁵. Faizler FRA sözleşmesindeki oranın üstüne çıkarsa FRA satıcısı alıcı tarafa anapara tutarı üzerinden faiz artışları ölçüsünde ödeme yapar. Tersisi olursa yani faiz oranı anlaşmada belirlenen sınırın altına düşerse bu sefer alıcı taraf satıcıya faiz oranı farkını öder¹⁶.

¹⁴ Kılınç, a.g.m., ss. 58-59.

¹⁵ Selda Kırdaloğlu ve Figen Saklar, “90’ların Çağdaş Finans Teknikleri”, *Bankacılar Dergisi*, No. 7 (Ocak 1992), s. 52.

¹⁶ Halil Seyidoğlu, *Uluslararası Finans*, 3.b., İstanbul: Güzem Yayınları, 2001, s. 238.

Faiz gelecek kontratları yada diğ er adıyla futures sözleşmeleri, mevduat hesabı gibi para piyasası araçlarının yada faiz getiren mali araçların, önceden belirlenmiş bir faiz oranı üzerinden takas edilmesi esasına dayanmaktadır. Hem alıcı hemde satıcı olunabilen bu sözleşmelerde amaç, faiz oranlarındaki dalgalanmalardan yararlanarak kâr elde etmektir. Burada dikkat edilmesi gereken nokta faiz oranı tahminlerinin doğru olmasıdır. Çünkü bütün stratejiler bu doğrultuda belirlenmektedir. Faiz opsiyonları ise, bugünden yada ileride herhangi bir tarihten itibaren belirli bir süre içinde, belirli bir faiz oranı üzerinden borçlanma yada borç verme hakkını elde etmeyi sağlayan anlaşmalardır. Faiz opsiyonları, ileriye yönelik faiz riskini ortadan kaldırırken kâr potansiyeli her zaman mevcuttur. Ayrıca faiz opsiyonları diğ er türev ürünleri gibi spekülasyon amacıyla kullanılırken, aynı zamanda bu işlemlerde amaç değ işken faizli kağıtların verimini artırmaktır¹⁷.

Faiz riski yönetiminde bu türev araçlarından hangisinin kullanılacağı tamamen bankanın politikalarına göre değ işmektedir. Her enstrümanın kendine has avantaj ve dezavantajları mevcuttur. Faiz gelecek kontratlarında yapılması gereken yatırım miktarı daha fazla ve daha masraflıdır. Takas odaları her gün marjın hesabını tutmak zorundadır. Oysa opsiyon işlemlerinde gerekli yatırım opsiyona ödenen fiyattır. Faiz gelecek kontratlarında kâr ve zarar sınırsızken opsiyon işlemlerinde zarar opsiyon primi ile sınırlıdır. Bu nedenle verilen kararda bankanın riske olan tutumu büyük rol oynar. Daha fazla riski göze alan bankaların daha fazla kâr yapma şansı olabilir. Bunların yanında vadeli faiz anlaşmaları, gelecek kontratlarının yeteri kadar esnek olmaması ayrıca muhasebeleştirilmesinde sorunların olması nedeniyle ortaya çıktığından banka tarafından tercih edilebilir.

2.2.2. Döviz kuru riski yönetimi

Döviz kuru riskinden korunmak için dövize bağlı türev ürünler kullanılmaktadır. Döviz türev ürünlerini kullanmak değ işşik sermaye piyasalarında ödünç almak isteyen tarafların kendi para birimleri cinsinden düşük maliyetli fon temin edebilmeyi

¹⁷ Kırdaloğlu ve Saklar, a.g.m., ss. 51-52.

sağlarken, yatırımcılara da planlanan risk durumuna uygun, mümkün olan en yüksek getirinin elde edilmesi olanağını sağlar. Dövizle ilgili türev ürünlerin başlıcaları döviz swapları, uzun vadeli forward işlemleri, döviz opsiyonları ve döviz gelecek kontratlarıdır. Döviz swapları, farklı döviz cinsleri üzerinden fakat spot kur üzerinden birbirine eşit miktarda ve her biri sabit faiz üzerinden anlaşmaya varılmış anapara borçlanmasına gidilmesidir. Döviz swaplarında amaç, swap taraflarının farklı piyasalardaki borçlanma yeteneklerini kullanmak suretiyle borçlanma olanakları yaratmak yada cazip faiz hadleri elde etmektir.

Döviz forward işlemleri, ileri bir tarihte istenilen döviz üzerinden iki yıla kadar vadesi belirlenebilen miktar ve kur üzerinde bugünden anlaşma yapılan işlemlerdir. Döviz forwardları swap yada outright (düz) kontratlar şeklinde gerçekleştirilmekte; outright işlemlerde belirli miktar döviz ileri bir tarihte satılır yada alınırken swap işlemlerde vadeli bir alım (yada satım) işlemi, aynı anda ve aynı miktarda döviz için yapılan bir başka satım (yada alım) işlemi ile tersine çevrilmektedir. Döviz gelecek kontratları, bir dövizin kuru şimdiden belirlenmiş sabit bir miktarının, başka bir döviz karşılığında ileri bir tarihte tesliminin gerçekleşeceğine dair anlaşmalardır. Döviz gelecek kontratları döviz kurlarındaki dalgalanmalardan korunmak amacıyla kullanılmaktadır. Standart döviz miktarını içeren bu kontratlar ile pozisyon tutan kimse bu pozisyonu vade sonuna kadar bekletmek zorunda kalmaz. Zaman içinde aynı tarihli ve aynı sayıda gelecek kontratı üzerinden ticarete girilerek pozisyon kapatılabilmektedir¹⁸.

Döviz opsiyonu, belirli miktardaki bir döviz cinsinin önceden anlaşılmış bir kur üzerinden ileri bir vadede opsiyon sahibine teslim edilmesi yada alınmasını içeren bir işlemdir. Döviz opsiyonunun kullanımındaki temel amaç döviz kuru riskini yönetmek ve spekülasyon yapabilmektir. Önceden belirlenmiş bir maliyette zorunluluk yaratmaksızın korunma hakkını veren, risk yöneticisinin sadece ödediği primi kaybetmekle kalacağı döviz opsiyon piyasası ürünleri, döviz türev piyasalarında sunulan diğer ürünlere göre daha esnek ve riski daha az olan ürünlerdir. Döviz riski

¹⁸ Kırdaloğlu ve Saklar, a.g.m., s. 54.

yönetiminde döviz opsiyon işlemleri, alternatif metotlar olan future ve forward yoluyla elde edilemeyecek bazı önemli özelliklere sahiptir. Bu özellikler, opsiyon satın alındığında döviz riskinin ödenen prim miktarıyla sınırlı olmasını, riske karşı korunurken potansiyel kâr olasılığının varlığını ve bu işlemlerin risk yönetiminde esnekliği arttırmasını içermektedir¹⁹.

Döviz türevleri ile faiz türevleri yapı ve fonksiyon itibariyle birbirine benzediklerinden, faiz piyasalarının genel prensiplerinin çoğu döviz piyasaları için de geçerli olmaktadır. Her iki piyasayı birbirinden ayıran temel fark katılımcıların üstlendikleri riskte yatmaktadır. Örneğin döviz piyasalarının oldukça değişken olması nedeniyle dövizle bağlı türev piyasalarda işlem yapanların kredi ve piyasa riskleri, faize bağlı türev piyasalarda işlem yapanlarınkinden daha yüksek olmaktadır.

2.2.3. Hisse senedi fiyat değişim riski yönetimi

Hisse senedi fiyat değişim riskinden korunmak amacıyla hisse senedine bağlı türev ürünler geliştirilmiştir. Hisse senedine dönüştürülebilir tahviller, bu ürünlere örnek olarak gösterilebilir. Özellikle faaliyetine yeni başlayan ancak bugün uygun koşullarda borç alamayan ama hisseleri gelecek vaat eden firmaların ihtiyaçları sonucu ortaya çıkan bu tahvillerin avantajı, getirilerinin mevcut hisse senetlerinin temettü oranından yüksek olması ve vadesinin uzatılabilmesidir. Yatırımcı için hisse senedine dönüştürülebilir tahvil pek çok ilginç özelliğe sahiptir. Eğer piyasada bir fiyat artışı varsa bu tahvil, yeni hisselerle garantili olarak ulaşabilmeyi sağlar. Bunun yanında bu tahviller koruyucu özelliklere de sahiptirler. Eğer piyasada fiyatlar düşerse, yatırımcı kendisini bu düşüşlerden koruyan sabit faizli tahvilleri elinde bulundurmuş olmaktadır. Eğer şirket kâr payını azaltırsa hisse senedine dönüştürülebilir tahvilde kupon değişmeden kalmakta; öte yandan şirket, borçlarını ödeme güçlüğü içine düşerse yatırımcı tahvil alacaklısı olarak hisse senedi alacaklılarına göre öncelikli sırada bulunmaktadır²⁰.

¹⁹ Kırdaloğlu ve Saklar, a.g.m., s. 54.

²⁰ Kırdaloğlu ve Saklar, a.g.m., s. 57.

Hisse senedine bağı türev piyasalarda opsiyon işlemlerinin hisse senedine yönelik kullanımına ilişkin en iyi örnek satma primli borçlanma senetleridir. Bu senetler hisse senedine dönüştürülebilir tahvile benzemekle birlikte, yatırımcıya, tahvili hisse senedine çevirme yerine satma (put) opsiyonu yoluyla paraya çevirme imkânı sağlayan ürünlerdir. Tahvilleri paraya çevirmekte kullanılan opsiyonlar nominal değerinde oldukları için “satma primli” olarak adlandırılmaktadır. Tahvilin satılabilirliği özelliği borçlunun düşük faiz önermesine rağmen, ürünün talep edilmesine olanak tanır. Satın alma özelliği ise, hisse senedi fiyatları hızla arttığında, tahvillerin hisse senedine çevrilerek fon maliyetinin sınırlandırılmasına yarar. Yatırımcının kârlı duruma geçmesi ise hisse senedi fiyatları, tahvilleri hisse senedine çevirmeyi cazip hale getiren düzeye ulaştığında mümkün olmaktadır²¹.

2.2.4. Piyasa riski ve RMD yöntemi

Piyasa riski değerlemede en yaygın olarak kullanılan yöntem RMD yöntemidir. Gelişmiş ülkelerin finans sektörlerinde piyasa riski yönetimi konusunda endüstri standardı haline gelen RMD modelleri, istatistiksel yöntemlerle bir bankanın belirli bir vadede ve belirlenmiş bir olasılık dahilinde taşıdığı portföyde meydana gelebilecek maksimum değer kaybını ölçmeyi amaçlamaktadır²².

BDDK tarafından 31 Ocak 2002 tarihli Resmi Gazete’de yayımlanan ve 1 Mart 2003 tarihinde değiştirilen şekli ile “Bankaların Sermaye Yeterliliğinin Ölçülmesine ve Değerlendirilmesine İlişkin Yönetmelik”teki tanıma göre RMD “ elde tutulan bir portföy yada varlık değerinin, faiz oranlarında, döviz kurlarında ve hisse senedi fiyatlarındaki dalgalanmalar nedeniyle meydana gelebilecek değişiklikler sonucunda maruz kalabileceği en yüksek zararı, belli bir zaman diliminde ve belli bir olasılık seviyesinde ifade eden ve muhtelif sayısal yöntemlerle tahmin edilen değeri ifade eder”²³.

²¹ Kırdaloğlu ve Saklar, a.g.m., s. 57.

²² Sezgin ve Tüzün, a.g.m., s. 74.

²³ BDDK, “Bankaların Sermaye Yeterliliğinin Ölçülmesine ve Değerlendirilmesine İlişkin Yönetmelik”, 31 Mart 2003, http://www.bddk.org.tr/turkce/mevzuat/sermaye_yet_v2.doc, (05.07.2005).

RMD, olası bir kayıptır²⁴. RMD' yi; bir portföyün, piyasa risklerine bağlı olarak belirli bir dönem boyunca, belli bir olasılıkla kaybedebileceği en yüksek değer olarak tanımlayabiliriz²⁵. Daha kapsamlı bir tanımla RMD; belirli bir zaman diliminde, belirli bir olasılıkla, portföy yada enstrümanın değerinde piyasa hareketlerinden dolayı meydana gelebilecek maksimum kayıp olarak tanımlanmaktadır. Örneğin 10 Milyon dolarlık, 10 yıl vadeli ve yüzde 0.35 günlük getiri volatilitesine sahip bir yatırımın yüzde 95 olasılıkla bir günlük RMD'si (VaR: Value at Risk) 57.750 USD ise bu, şu şekilde yorumlanacaktır²⁶:

20 günlük bir dönemin 19 gününde (bu yüzde 95 olasılığına denk gelmektedir), portföyün değer kaybı 57.750 USD veya daha az olacaktır. 20 günün 1 gününde ise (bu da yüzde 5 olasılığına denk gelmektedir), portföyün değer kaybının 57.750 USD'dan daha fazla olması beklenebilir.

Banka ortaklarının ve yöneticilerinin, RMD hesaplamaları sonucunda oluşan rakama bakarak belli bir risk seviyesinde ne kadar rahat olduklarına karar vermeleri gerekir. Eğer RMD rakamının karşılanabilecek risk rakamının üzerinde olduğuna karar verilirse, bu rakamı aşağıya düşürecek korunmaya yönelik işlemler yapacaktır. Zaten RMD'nin en önemli özelliği; bankaların RMD rakamını yorumlayarak önceden olası kayıpları önlemeye yönelik tedbir almalarını sağlamaktır²⁷.

2.2.4.1. RMD hesaplama metodları

RMD hesaplamasında değişik yöntemler kullanılır. Her metodun ayrı ayrı zayıf ve kuvvetli yanları vardır ve hepsi beraber daha sağlam bir RMD tahmini sağlayarak daha anlaşılabilir bir risk perspektifi oluştururlar. RMD hesaplamasında en çok kullanılan üç yöntem şunlardır:

²⁴ Bessis, a.g.m., p. 87.

²⁵ Philippe Jorion, "How Informative Are Var Disclosures?", October 2002, http://goliath.ecnext.com/coms2/summary_0199-2201889_ITM&referid=2090, (04.06.2005), p. 911.

²⁶ İmir, a.g.m. , s. 95.

²⁷ Ali Ceylan ve Turhan Korkmaz, *Sermaye Piyasası ve Menkul Değer Analizi*, Bursa: Ekin Kitabevi, 2000, ss. 311-312.

- Varyans-kovaryans yöntemi (Parametrik RMD)
- Tarihsel simülasyon yöntemi ve
- Monte Carlo simülasyonları

Bu yöntemlerin en önemli özelliği; piyasa risklerine maruz olan sadece bilanço kalemlerine değil, bilanço içi ve bilanço dışı (türev ürünler) tüm kalemlere uygulanabilir olmalarıdır. Ancak bunlardan hiçbiri, tüm gereksinimlere cevap verebilecek bir yöntem olarak görülmemektedir. Bu nedenle bu yöntemlerle birlikte tamamlayıcı istatistikî analizler olan duyarlılık analizi ve senaryo analizlerinin kullanılması, sonuçların back-testing (geçmişte yapılan tahminlerin doğruluk derecesine yönelik test) ve stres testleri ile kontrol edilmesi önerilmektedir²⁸.

RMD'yi hesaplamadan önce üç parametreyi belirlemek gerekir²⁹:

1. Güven aralığı: İlk önce bir güven aralığı veya RMD ölçümüne bağlı olarak bir kayıp olasılığı seçmek gerekir. Güven aralıkları genellikle %90 ile %99 arasında sıralanırlar. Bazı bankalar tek bir parametre kullanmaktansa çeşitli güven aralıkları kullanmayı tercih ederler.

2. Tahmini ölçüm süresi: Bankalar genellikle, bütün piyasa pozisyonları riskinden doğan RMD analizi için bir günlük tahmini ölçüm süresi kullanırlar.

3. Baz alınan para birimi: RMD'yi hesaplarken baz alınan para birimi, genellikle bankanın faaliyetlerinin raporlandığı para birimidir.

2.2.4.1.1.Varyans-kovaryans (Parametrik RMD) yöntemi

RMD'yi hesaplamada en basit ve hızlı yaklaşımdır. Bunun nedeni; bu metodun, finansal varlık getirilerinin ve portföy değerindeki değişimlerin normal dağılımlı olduğunu varsaymasıdır. Normal dağılımın sadece ortalama ve standart sapma gibi iki parametre ile tanımlanabiliyor olması, varyans-kovaryans yöntemini basitleştirmektedir. Bu yöntemde RMD rakamı şu formülle hesaplanır³⁰:

²⁸ Kaval, a.g.m., s. 121.

²⁹ Kaan H. Aksel, "Riske Maruz Değerin Özellikleri", *Active Bankacılık ve Finans Dergisi*, No. 17 (Mart-Nisan 2001), s. 64.

³⁰ N. Burak Akan, Laçiner Arif Oktay ve Yasemin Tüzün, "Parametrik Riske Maruz Değer Yöntemi Türkiye Uygulaması", *Bankacılar Dergisi*, No. 45 (2003), s. 31.

$$VAR = L \times \sigma \sqrt{t} \times \text{Portfolio Value} \quad (2.2.a.)$$

$$RMD = \text{Güven Aralığı} \times \text{Getiri Volatilitesi} \times \text{Portföy Değeri} \quad (2.2.b.)$$

RMD'nin parametrelerinden seçilen “güven aralığı”, RMD'in hesaplanma amacına bağlı olarak seçilen bir değerdir. Bankacılık sistemi düzenleyicileri (örneğin: BIS), kararlı bir yaklaşımla yüzde 99 seviyesini öngörmektedirler.

RMD, geleceğe yönelik bir tahmin rakamıdır ve bu tahmini RMD hesaplamalarına yansıyan parametre “volatilité”dir. Volatilité, genelde risk faktörlerinin geçmiş verilerinden hesaplanır. Burada, kullanılan veri sayısı büyük önem taşımaktadır. Çünkü veride ne kadar geriye gidildiğine bağlı olarak hesaplanan volatilité rakamı değişmektedir. Volatilitenin ve korelasyonların zaman içinde değişmesi nedeniyle çok uzun dönemli veri kullanmak sakıncalı olabilir. Sayfa 41'de verilen örnekteki RMD rakamı şu şekilde hesaplanabilir; 10 Milyon Dolarlık, 10 yıl vadeli ve yüzde 0.35 günlük getiri volatilitesine sahip bir yatırımın RMD'i: $1.65 \times \text{yüzde } 0.35 \times 10.000.000 \$ = 57.750 \$$ 'dır (yüzde 95 güvenilirlikle). Farklı güvenilirlik seviyelerinde ise 1.65 yerine farklı katsayılar kullanılmaktadır (yüzde 90 için 1.28, yüzde 99 için 2.33 gibi). Portföy veya enstrümanın nakde çevrileceği zaman elde tutma süresidir. Volatilité doğrudan bu süre kullanılarak hesaplanabileceği gibi, herhangi bir periyot için hesaplanan volatilité rakamı, elde tutma süresine uyarlanabilmektedir. Burada önemli olan elde tutma süresine karar vermektir ve bu süre bir gün, iki hafta hatta bir ay olabilir. Son parametre olan “portföy değeri” ise RMD rakamının eldeki pozisyon miktarıyla ağırlıklandırılarak herhangi bir döviz cinsi ile ifade edilmesini sağlar³¹.

Bu yöntemde ilgili risk faktöründe beklenen değişmeye göre pozisyonun beklenen kaybı doğrusal bir seyir izlemektedir. Risk faktörlerindeki beklenen değişme, geçmiş dönemde gözlenen volatilitesi ve diğer risk faktörleri dikkate alınarak hesaplanır ve bu değişimin portföy üzerinde oluşturduğu kayıp RMD'dir.

³¹ İmir, a.g.m., ss. 96-97.

Aşağıdaki tabloda da ifade edildiği üzere, doğrusal (lineer) olmayan pozisyonlar için bu yöntem doğru çalışmaz. Örneğin; opsiyonlar, lineer olmayan enstrümanlar olarak düşünülür. Çünkü üzerinden vadeli işlem yapılan menkul kıymetlerin (varlıkların), kârda, zararda yada başabaş olması durumlarına bağlı olarak, değerlerindeki değişimlere farklı tepki verirler.

Tablo 2.5: RMD'nin Finansal Enstrümanlar İçin Uygunluğu

YÖNTEM	TANIM	UYGULAMALAR
Parametrik RMD	Korelasyon, volatilité, delta gibi parametreleri belirten denklemlerle RMD tahmini yapar.	Lineer olan finansal enstrümanlar için uygun, lineer olmayanlar için uygun değildir.
Monte Carlo Simülasyonu	Rastlantısal senaryolara benzeterek ve portföydeki pozisyonları tekrar değerlendirerek RMD tahmini yapar.	Lineer olan ve olmayan bütün enstrüman tipleri için uygundur.
Tarihsel Simülasyon	RMD tahmini tarihten yararlanarak, tarihsel oranları alıp, piyasadaki her değişiklik için pozisyonları yeniden değerlendirerek yapar.	Lineer olan ve olmayan bütün enstrüman tipleri için uygundur.

Kaynak: Kaan H. Aksel, "Riske Maruz Değerin Özellikleri", *Active Bankacılık ve Finans Dergisi*, No. 17 (Mart-Nisan 2001), s. 64.

Sayfa 43 (2.2.a.)'teki formülde volatilité, elde tutma süresinin karekökü ile ölçeklendirilerek bulunur. Yani RMD 10 günlük bir zaman dilimi için hesaplanıyorsa; günlük volatilité 10'un karekökü ile çarpılarak 10 günlük volatilitéye ulaşılır³².

1000 YTL'lik hisse senedi portföyümüzün olduğunu ve portföyün İMKB bileşik endeksi ile aynı getiriye sağladığını varsayalım. Endeksin günlük volatilitesi yüzde 3.4 olarak verilmiş olsun. Bu portföy için yüzde 99 güven aralığında 10 günlük RMD şöyle hesaplanacaktır³³:

$$RMD = 0.034 \times \sqrt{10} \times 1.000 \times 2.33 \quad (2.2.c.)$$

$$RMD = 250,516 \text{ YTL} \quad (2.2.d.)$$

³² Akan, Oktay ve Tüzün, a.g.m., s. 31.

³³ Mustafa Duman, " Bankacılık Sektöründe Finansal Riskin Ölçülmesi ve Gözetiminde Yeni Bir Yaklaşım", *Bankacılar Dergisi*, No. 32 (2000), s. 26.

Hesaplanan RMD rakamları, elde tutma süresi, yatırım enstrümanlarının volatilitesi ve güven aralığına bağlı olarak büyük değişiklikler gösterebilmektedir. Aşağıdaki tabloda, değişik seviyelerdeki güven aralığı ve elde tutma süreleri ile hesaplanan RMD değerleri yer almaktadır (Hesaplama varyans-kovaryans yöntemi kullanılmıştır).

Tablo 2.6: Varyans-Kovaryans Yöntemine Göre Hesaplanmış RMD Tutarları

Güven Aralığı	Elde Tutma Süresi		
	1 Gün	10 Gün	1 Ay (30 Gün)
Yüzde 90	43,52	137,622	238,369
Yüzde 95	56,1	177,403	307,272
Yüzde 99	79,22	250,515	433,906

Kaynak: Mustafa Duman, "Bankacılık Sektöründe Finansal Riskin Ölçülmesi ve Gözetiminde Yeni Bir Yaklaşım: "Value at Risk Metodolojisi", *Bankacılar Dergisi*, No. 32 (2000), s. 27.

2.2.4.1.2. Tarihsel simülasyon (benzetme) yöntemi

Bu yöntemde risk faktörlerinde geçmişte yaşanan değişimlerin gelecekte de tekrar edeceği varsayılmakta ve geçmiş verilerden elde edilen değişim oranları hesaplama yapılan günün piyasa fiyatlarına uygulanmaktadır. Bu yöntem ile elde edilen yeni piyasa fiyatlarına göre de toplam portföy için piyasa değeri dağılımı elde edilmektedir. Standart uygulamalarda en az bir yıllık geriye dönük veri kullanılmakta, başka bir deyişle tüm risk faktörleri için tarihsel piyasa verileri kullanılarak en az 250 senaryo oluşturulur.

Bu senaryoların oluşturulmasında tarihsel verilerdeki mutlak artış kullanılabilmesi gibi yüzde değişimler de kullanılabilir. Her senaryo için portföy değerleri hesaplanır. Seçilen güven aralığına denk gelen en büyük zarar RMD rakamını ifade eder. Burada senaryo sonucu elde edilen gerçek dağılım kullanılmaktadır. Tarihsel simülasyon yöntemi geçmiş olayların dışındaki olasılıkları kapsamaması, tek bir işlem hakkında bilgi vermemesi ve Monte Carlo simülasyonu yöntemi kadar olmasa da önemli ölçüde bilgisayar desteği gerektirmesi gibi dezavantajlara sahiptir³⁴.

³⁴ İmir, a.g.m., ss. 97-98.

Tablo 2.7’de, yukarıda kullanılan 1000 YTL tutarındaki portföy için tarihsel simülasyon yöntemi kullanılarak hesaplanan RMD tutarları sunulmuştur:

Tablo 2.7: Tarihsel Simülasyon Yöntemine Göre Hesaplanan RMD Tutarları

Güven Aralığı	Elde Tutma Süresi		
	1 gün	10 gün	1 ay (30 gün)
yüzde 90	29,581	93,545	162,024
yüzde 95	42,184	133,399	231,054
yüzde 99	85,794	271,304	469,912

Kaynak: Duman, a.g.m., s. 27.

2.2.4.1.3. Monte Carlo simülasyon yöntemi

Tarihsel simülasyona benzemekle birlikte, tarihsel veriler yerine kullanıcı tarafından yaratılmış rastlantısal veriler (rassal olarak üretilen fiyat değişimleri) kullanılır. Sonuçların kalitesi bu rastlantısal verileri yaratırken kullanılan yöntemle bağlı olduğundan, bu yöntem dikkatli seçilmeli ve doğru uygulanmalıdır³⁵.

Monte Carlo simülasyon tekniğinde öncelikle piyasa fiyatı ve oranlarının değişimlerinin dağılımı üzerine bazı tahminlerde bulunulur. Varyans-kovaryans yönteminde olduğu gibi, varlık getirilerinin normal dağılıma sahip olduğu varsayılır. Bu yöntemde çok miktarda fiyat değişimi rassal olarak üretilir. Portföyde çok miktarda risk faktörü varsa bunların arasındaki korelasyonlar da fiyat değişimlerinin yaratılmasında kullanılır. Özellikle çok karışık olan portföylerde, opsiyonlar için RMD hesaplanırken veya portföyde bulunan varlık için bir fiyat değişim serisinin bulunmaması durumlarında kullanılır. Yöntemde, her bir olası durum için portföy yeniden değerlendirilir. Böylelikle bu oranların oluşma olasılıklarının her biri için yeniden değerlendirilen portföy grupları elde edilmiş olur³⁶.

Yukarıda ele aldığımız 1000 YTL’lik portföyde İMKB Bileşik Endeksi tek risk faktörü olarak ele alındığında elde edilen RMD değerleri, değişik güven aralıklarında aşağıdaki tablodaki gibi olacaktır:

³⁵ İmir, a.g.m., s. 98.

³⁶ Pınar Evrim Mandacı, “Türk Bankacılık Sektörünün Taşıdığı Riskler ve Finansal Krizi Aşmada Kullanılan Risk Ölçüm Teknikleri”, *Dokuz Eylül Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, No. 1 (2003), s. 76.

Tablo 2.8: Monte Carlo Simülasyonu Yöntemi ile Hesaplanan RMD Değerleri

Güven Aralığı	Elde Tutma Süresi		
	1 gün	10 gün	1 ay (30 gün)
Yüzde 90	35,576	112,5	194,857
Yüzde 95	46,993	148,606	257,393
Yüzde 99	68,929	217,973	377,54

Kaynak: Duman, a.g.m., s. 28'den derlenmiştir

Monte Carlo simülasyon yöntemi ile tarihsel simülasyon yöntemi birbirine benzese de, ikisi arasındaki temel fark, tarihsel simülasyon yönteminde geçmiş dönemlerde gözlemlenen gerçek verilerin kullanılması, Monte Carlo simülasyon yönteminde ise gerçek olmayan rassal piyasa fiyat ve oranlarının üretilmesidir³⁷. Bu yöntem uç noktalardaki riski kapsamı ve türev enstrümanların riskini de modele dahil etmesi açısından karmaşık yapıya sahip olan büyük portföylü kurumlar için uygun görünmekte, ancak yüksek bilgisayar desteği ve deneyimli eleman gerektirmektedir³⁸.

2.2.4.2. RMD bilgisinin doğrulanması için testler

2.2.4.3.1. Stres testi (Stress testing)

RMD'nin tamamlayıcısı olan bir risk ölçüm tekniği olarak görülen stres testleri, beklenmedik ve olağanüstü durumlarda portföyün maksimum değer kaybının tahmin edilmesinde kullanılır. RMD normal piyasa şartları için, stres testi anormal piyasa şartları içindir³⁹. RMD tutarı % 95'lik güven aralığı ve 1 günlük elde bulundurma süresi kullanılarak hesaplandıysa, ortaya çıkacak zararın RMD tutarını aşması 20 günden birinde yani %5'lik olasılıkla beklenmekte olup, oluşacak bu zarar "normal" bir zarar olacaktır. Stres testi ise, RMD tutarı aşıldığında zararın ne kadar büyük olabileceği sorusuna yanıt aramaktadır⁴⁰. Stres testi, RMD ile birleştirilerek daha anlaşılabilir bir risk tablosu elde edilir. Stres testi uygulanırken izlenen süreç standart olmayıp, risk yöneticilerinin bilgi ve tecrübeleri doğrultusunda şekillenir.

³⁷ Akan, Oktay ve Tüzün, a.g.m., s. 34.

³⁸ İmir, s. 97.

³⁹ Mandacı, a.g.m., s. 78.

⁴⁰ Thomas J. Linsmeier and Neil D. Pearson, *Risk Measurement: Introduction to Value at Risk*, Urbana-Champaign: Illinois University, July 1996, p. 20.

Stres testi sürecinde benimsenecek iki temel yaklaşım bulunmaktadır. Bunlardan ilki “senaryo analizi” olup, ekonomik senaryolar üzerine kurulur. İkincisi ise mekanik yaklaşımlar olup matrikse dayanırlar. Korelasyon ve varyans üzerine varsayımda bir kısım değişiklik yapılarak portföyün değeri gözlemlenir. Stres testleri kavramı, ileride meydana gelebilecek herhangi bir varsayımsal olayın mali durum veya portföy üzerindeki etkilerini değerlendirmek üzere başvuru yöntemlerin tümünü, senaryo analizleri ise belli senaryolar üzerinde yoğunlaşan, matematiksel ve istatistiki olasılıkları tanımlayarak bu olasılıkları mekanik bir şekilde ele alan bir stres testi türünü ifade etmek üzere kullanılmaktadır⁴¹. Senaryo analizi; portföyün dolayısıyla RMD hesaplamalarının, hesaplamalarda dikkate alınmayan gizli risklere karşı hassasiyetini göstermektedir. Stres testleri sürecinde kullanılan mekanik yaklaşımlarda belli senaryolar yerine pek çok sayıda farklı olasılık üzerinde yoğunlaşmakta ve portföy üzerindeki etkisi en olumsuz olan olasılık bileşimi tespit edilmektedir.

Stres testleri, risk yönetim sisteminin zayıf noktalarına (kullanılan varsayımların hatalı olması gibi) dikkat çektiğinden, sağlam risk yönetim sistemleri oluşturabilmek için stres testlerinin uygulanması gerekmektedir. Ayrıca stres testlerinin sunduğu bilgiler şirket içinde sermayenin hangi alanlara tahsis edileceğine ilişkin kararlar verilirken de oldukça etkili olmaktadır.

2.2.4.2.2. Geriye dönük test (Back-testing)

Geriye dönük test, RMD modelinin doğruluğunu kanıtlayan bir istatistiksel süreçtir. Banka düzenleyicileri, sermaye düzenlemeleri için RMD yöntemini kullanan bankalardan geriye dönük test istemektedir. Eğer gerçekleşen RMD, hesaplanan RMD değerinden küçük (veya eşit) ise amaca ulaşılmış demektir. Eğer gerçekleşen RMD, hesaplanan RMD'den önemli ölçüde büyük ise model sonuçlarında bir istisna kaydedilmiş olur.

⁴¹ Dowd Kevin, *Beyond Value at Risk: The New Science of Risk Management*, Chichester: John Wiley and Sons, 1998, p. 129.

Geriye dönük test, modellerin belirlenen güven aralığında olası en yüksek kaybı tahmin etmekte ne kadar başarılı olduklarının ölçülebilmesi için gerçekleştirilir. Modelin performansı ölçülürken, belirli bir gündeki pozisyonun ertesi gün gerçekleşen piyasa fiyatları ile piyasa değeri yeniden hesaplanır. Bulunan bu yeni piyasa değeri ile pozisyonun gerçek piyasa değeri arasındaki fark RMD rakamı ile karşılaştırılır. Piyasa değerleri arasındaki fark, hesaplanan RMD rakamından yüksekse, model o gün itibariyle maksimum kaybı tahmin etmekte başarısız demektir⁴². Sadece birkaç olağandışı olaya dayanan, yeterli veriye dayanmayan modeli geçerli kılabilmek zor olduğundan geriye dönük testin anlamlılığı tartışılmaktadır⁴³.

2.3. Operasyonel Risk Yönetimi

Basel II düzenlemesinde, kredi ve piyasa riski kapsamında değerlendirilemeyen her türlü risk operasyonel risk adı altında ele alınmaktadır. Yetersiz yada başarısız yönetimler, kişiler, sistemler ile dışsal olaylar nedeniyle karşılaşılan tüm kayıplar operasyonel risk tanımına dahil edilmiştir. Komite, yayınladığı ilk taslak metinde, operasyonel riskler için ayrılması gereken sermaye tutarını banka sermayesinin yüzde 20'si olarak belirlemişti. Bankalardan ve denetim otoritelerinden gelen eleştiriler üzerine bu oran yüzde 12 düzeyine çekilmiştir.

Operasyonel riske ilişkin çalışmalar için üç farklı yaklaşım tanımlanmıştır⁴⁴:

1. *Temel Gösterge Yaklaşımı*: Bu yaklaşımda bankanın tüm faaliyeti için tek bir gösterge kullanılmaktadır.
2. *Standart Yaklaşım*: Burada, farklı iş kolları için farklı göstergeler tanımlanmaktadır.
3. *Gelişmiş Ölçüm Yaklaşımı*: Bu yaklaşımda ise gerekli sermayenin hesaplanmasında bankaların kendi zarar rakamlarının kullanılması esas alınmaktadır.

⁴² Sezgin ve Tüzün, a.g.m., s. 77.

⁴³ Mandacı, a.g.m., s. 78.

⁴⁴ TBB, a.g.m., s. 8.

Yapılan çalışmalar sonucunda Komite, operasyonel riskin ortalama olarak, yeni yapı altında gerekecek toplam sermaye gereğinin yaklaşık yüzde 12'sini oluşturacağını tahmin etmektedir.

Basel II'nin getirdiği operasyonel risk ile ilgili öneriler şu şekilde özetlenebilir⁴⁵:

- Büyük ve karmaşık yapıdaki bankaların operasyonel risklerin ölçülmesi için hem temel hem de ileri yaklaşımları uygulamak için gerekli koşulları karşılamaları beklenmektedir. Aksi takdirde sermaye gerekleri önemli ölçüde artacaktır.
- Banka yönetim kurulu ve üst yönetimi içsel operasyonel risk yönetim sistemlerinden sorumlu olacak ve söz konusu sistemler denetim otoritesinin incelemesine tabi olacaktır.
- Bankaların çoğu operasyonel risk yönetimi fonksiyonlarını, tekniklerini ve politikalarını içsel ölçüm yaklaşımına adapte edebilmek için yatırım yapmak zorunda kalacaklardır. Bağımsız denetim tarafından da operasyonel riskin içsel ölçüm metodolojisi ve yönetim işlevi değerlendirilecektir.
- Komite, operasyonel riske yönelik ortak veri toplanması ve paylaşımı konusunda bankacılık sektörünü teşvik etmektedir.

Tablo 2.9'da bu önerilerden sözedilmiştir.

⁴⁵ PWC, a.g.m.

Tablo 2.9: Operasyonel Risk Yaklaşımının Etkileri

OPERASYONEL RISK YAKLAŞIMININ ETKİLERİ	Temel Gösterge Yaklaşımı	Standart Yaklaşım	İçsel Ölçüm Yaklaşımı
1.Asgari Sermaye Yeterliliği	Herhangi bir ön koşul bulunmuyor. Bu yaklaşımın uluslararası faaliyet gösteren bankalara ve önemli operasyonel riske maruz faaliyeti bulunan bankalara uygulanmasına izin verilmeyecektir.	Bankalar aşağıdaki tüm şartlara uymak zorundadır: - Üst yönetimin aktif olarak risk kararlarına katılımı gerçekleşmelidir. - Ölçüm metodolojisi ve işlemler için bağımsız operasyonel risk birimi kurulmalıdır. - İş birimleri standart Basel çerçevesine göre tanımlanmalıdır. - Operasyonel risklerin algılanması, raporlanması için raporlama sistemleri kurulmalıdır. - Bağımsız iç denetim fonksiyonu, operasyonel risklerin geniş olarak denetlenmesi sağlanmalıdır.	İlk iki yaklaşımdaki kriterlere ilave olarak; - Operasyonel risk ölçüm metodunun tanımlanması, - Operasyonel riskle ilgili kadronun yeterli bilgi ve donanımda olması, - Konsolide zararın tanımlanması, raporlama uygulamalarının en iyi uygulamalarla uyumlu olması, - Önemli iş kollarına ilişkin zarar verilerinin belirli bir zaman için tutulması, - Dışsal zarar verilerinin ilave edilmesi için uygun işlevin olması, - Test ölçüm modellerinin kullanımı, - Sermaye hesaplamasında zarar verilerinin ve anahtar girdilerin geçerli sayılması gerekmektedir
2.Sermaye Yeterliliğinin Denetimi	Bankalar kendi operasyonel risklerinin yönetimine ilişkin düzenlemeleri gözden geçirmelidir.	Denetim otoritesi bankanın iş akışını gözden geçirmelidir.	- Denetim otoritesi zarar verilerinin toplanmasına ilişkin işlevi inceleyecektir.
3. Kamuoyunu bilgilendirme (Piyasa Disiplini)	Bankalar aşağıdaki kamuoyu bilgilendirmelerini yapmaya teşvik edilmektedir: - Tercih edilen yaklaşımın hangisi olduğu, - Operasyonel risk yönetiminin temel unsurları, - İş akışına göre maruz kalınacak riskler, - Operasyonel risk sermaye hesaplaması (asgari sermaye toplamının yüzde kaç?) ve - Nitel olan ilave bilgilerin kamuoyuna duyurulması gerekmektedir.		Bankalardan tüm temel bilgileri kamuoyuna açıklamalarına ek olarak faaliyet zararlarına ilişkin bilgileri de açıklamaları beklenmektedir.
SERMAYE ÜZERİNDEKİ TAHMİNİ ETKİLERİ	Düzenleyici sermayenin yüzde 20'si oranında operasyonel risk için sermaye ayrılması beklenmektedir.	Bankaların iş akışlarındaki riskleri daha iyi yansıtmak üzere sermaye gereğinde ince bir ayar (bir artış ya da azalma) yapılması söz konusu olabilir.	İyi yönetilen bankalarda sermaye azalması beklenmektedir.

Kaynak: PRICEWATERHOUSECOOPERS (PWC), “Yeni Basel Antlaşması: AB Bünyesinde Bankacılık Düzenleme ve Denetleme Çalışmalarında Beklenen Gelişmeler ve Türkiye’ye Muhtemel Etkileri”, Ankara: BDDK, 13 Mayıs 2002.

2.3.1. Temel gösterge yaklaşımı

Temel gösterge yaklaşımında, bankanın operasyonel riski karşılamak için önceki üç yılın ortalama pozitif “brüt gelir”inin belirli bir yüzdesi kadar sermaye tutması gerekmektedir. Komite bu oranı %15 olarak belirlemiştir. Burada “brüt gelir”, net faiz gelirleri ile net faiz dışı gelirlerin toplamı olarak tanımlanmıştır⁴⁶.

2.3.2. Standart yaklaşım

Bu yaklaşımda, bankanın faaliyetleri 8 ayrı ana dala ayrılarak değerlendirilmektedir. Bu ana faaliyet alanları şöyledir: kurumsal finansman, satış ve pazarlama, perakende bankacılık, ticari bankacılık, takas ve ödeme, acentelik hizmetleri, portföy yönetimi ve perakende sermaye piyasası aracılığı. Bu yöntemde her faaliyetin “brüt geliri”, %12 ile %18 arasında ayrı ayrı belirlenmiş risk faktörleriyle çarpılarak gereken sermaye bulunur. Her faaliyet geliri için son üç yıllık ortalama sermaye yükümlülükleri hesaplanır. Toplam sermaye yükümlülüğü, her faaliyet için hesaplanan bu üç yıllık ortalama sermaye yükümlülüklerinin toplamıdır. Yıl içinde negatif “brüt gelirler” ile pozitif gelirler birbirini götürebilir, fakat yıl toplamı için sıfır rakamının bulunması halinde, bu yıl ortalamaya alınmaz⁴⁷.

Bu yaklaşımın kullanılabilmesi düzenleyici otoritenin onayıyla olabilmektedir. Onay sürecinde, bankanın yönetim kademesinin konuya yaklaşımı ve kullanılan sistemin sağlamlığı rol oynamaktadır.

2.3.3. Gelişmiş ölçüm yaklaşımları

Standart yaklaşımın koşullarını yerine getiren bankalardan, ilave bazı niteliksel ve niceliksel şartları yerine getirenler, operasyonel riski hesaplamada kendi risk hesaplama sistemlerini kullanabilecektir. Bankacılık sektöründe ortaya çıkan genel kanı, temel gösterge ve standartlaştırılmış yaklaşımların anlamlı göstergelere bağlanamayacağı ve dolayısıyla bu yöntemlerle hesaplanacak operasyonel risk için sermaye gereksiniminin yeterince gerçekçi olamayacağıdır. Bu nedenle sektörde kabul

⁴⁶ Basel Bankacılık Denetim Komitesi, “Sermaye Ölçümü ve Sermaye Standartlarının Uluslararası Düzeyde Birbiriyle Uyumlaştırılması (Yeni Basel Sermaye Uzlaşısı), Gözden Geçirilmiş Düzenleme”, Haziran 2004, s. 190.

⁴⁷ Basel Bankacılık Denetim Komitesi,, “Sermaye Ölçümü ve Sermaye Standartlarının Uluslararası Düzeyde Birbiriyle Uyumlaştırılması, ss. 193-194.

gören görüş, büyük uluslararası bankaların kendi risk ölçüm metodolojilerini geliştirmeleri ve operasyonel riske ilişkin sermaye gereksiniminin bu yolla hesaplanmasının tercih edilmesidir⁴⁸. Bankacılık sektöründe operasyonel riskler için yasal sermaye yükümlülüğünün hesaplanmasında gelişmiş ölçüm yöntemleri ile bu yöntemlere geçişte kullanılabilecek üç farklı ölçüm yaklaşımı bulunmaktadır⁴⁹:

- a. İçsel ölçüm yaklaşımları (“Internal Measurement Approaches”)
- b. Kayıp dağılımı yaklaşımı (“Loss Distribution Approaches”)
- c. Puanlama yaklaşımı (“Scorecard Approaches”)

2.3.3.1. İçsel ölçüm yaklaşımları

Bu yaklaşımla bankalara gerekli sermayenin hesaplanmasında kendi içsel zarar verilerini kullanabilme imkânı sunulmaktadır. Bankaların bu verileri bir araya getirmesi teşvik edilmektedir. Bankacılık sektörü, şu an bu yaklaşımın uygulanmasına yönelik gerekli verileri toplama aşamasında olup bu yaklaşım kullanılarak sermaye tahsisini hesaplamak için yeterli veriye sahip değildir⁵⁰.

İçsel ölçüm yaklaşımı çerçevesinde yasal sermayenin hesaplanma aşamaları Basel Komitesi tarafından aşağıdaki şekilde ifade edilmektedir⁵¹:

- Banka faaliyetleri standart yaklaşımda da kullanılan iş kollarına ayrılarak operasyonel risk türleri geniş bir şekilde tanımlanır.
- Her bir faaliyet kolu/zarar türü bileşimi için denetçi, her faaliyet kolunun maruz kaldığı operasyonel riskin büyüklüğünü (veya miktarını) temsil eden bir gösterge (Exposure Indicator-EI) tayin eder.

⁴⁸ Deloitte & Touche, “Operasyonel Risk Ölçümü ve Sermaye Tahsisi”, Eylül-Ekim 2001, [http://www.deloitte.com.tr/yayinlar/risk/rb2001s5.pdf\[CD33\]](http://www.deloitte.com.tr/yayinlar/risk/rb2001s5.pdf[CD33]), (02.05.2005).

⁴⁹ Murat Mazıbaş, “Bankalarda Operasyonel Risk Veri Tabanının Oluşturulması”, Mart 2006, <http://www.bddk.org.tr/turkce/yayinlarveraporlar/rapor/bddk/arastirma/2006-3.pdf>, s. 5.

⁵⁰ Melek Acar Boyacıoğlu, “Operasyonel Risk ve Yönetimi”, *Bankacılar Dergisi*, No. 43 (2002), s. 58.

⁵¹ Mazıbaş, a.g.m., s. 6.

- EI göstergesine ek olarak, bankalar her bir faaliyet kolu/zarar türü kombinasyonu için, kendi içsel zarar verilerine dayalı olarak zararın gerçekleşme olasılığını (Probability of Loss Event-PE) temsil eden bir parametreyi ve olayın gerçekleşmesi durumunda maruz kalınabilecek zararı (Loss Given Event-LGE) temsil eden ikinci bir parametreyi ölçerler. Daha sonra bu üç faktör çarpılarak, her bir faaliyet kolu/zarar türü bileşimi için beklenen zarar (Expected Loss-EL) hesaplanır.
- Denetim otoritesi tarafından, beklenen zararı (EL) beklenmeyen zarara dönüştürmekte kullanılacak olan ve sektör geneline ait veriler kullanılarak her bir iş kolu/risk türü birleşimi için “gamma” diye adlandırılan bir faktör belirlenir. Sermaye tutarı, beklenen kayıp ve gamma faktörleri kullanılarak hesaplanır ve bu hesaplamanın formülasyonu aşağıdaki şekilde gösterilebilir:

“Sermaye Karşılığı = Beklenen Kayıp x Düzenleyici otorite tarafından belirlenen faktör (gamma)”

Sermaye = EL x gama faktörü

2.3.3.2. Kayıp dağılımı yaklaşımı

Kayıp dağılımı yaklaşımı, beklenen ve beklenmeyen kayıplara ilişkin objektif tahminlere ulaşabilmek için bankanın operasyonel kayıplarının sıklık ve şiddet tahminleri aracılığıyla belli teknikler kullanılarak modellenmesidir. Kayıp tutarının en objektif risk göstergesi olması ve her bir bankanın kendine özgü risk profilini yansıtması nedeniyle bu yaklaşım temel veri olarak kayıp tutarını esas alır. Kayıp dağılımı yaklaşımı şu aşamaları içerir⁵²:

- İçsel ve dışsal verilerin kullanılacak şekilde toplanması
- Tüm faaliyet kollarındaki anahtar risk alanları itibari ile ayrı ayrı sıklık ve şiddet düzeylerinin tanımlanması

⁵² Türkiye Bankalar Birliği Operasyonel Risk Çalışma Grubu, “Operasyonel Risk Veri Tabanı”, *Bankacılar Dergisi*, No. 48 (2004), s. 143.

- Monte Carlo Simülasyonu vb. yöntemler uygulayarak kayıp dağılımının oluşturulması
- Sonuçlara dayanılarak sermayenin hesaplanması

Bu yöntemde, operasyonel risk kayıp tutarlarının belirli bir zaman aralığındaki dağılımı tahmin edilmektedir. Toplam sermaye karşılığı, “operasyonel RMD” (OPVAR) toplamlarının alınmasıyla belirlenmektedir. Banka iç kayıp verilerini kullanarak her bir riskin gelecek bir yıl içerisinde meydana gelme olasılığını ve riskin doğması halinde şiddetini ölçmekte, bazı istatistikleri kullanarak OPVAR’ı hesaplamaktadır. Bu şekilde banka, her bir faaliyet kolu/olay tipi için gelecekteki belirli bir dönem için gerçekleşebilecek operasyonel risk kayıplarının muhtemel dağılımını tahmin etmektedir⁵³.

Bu yöntem bankanın bir yıl içinde her faaliyet kolu ve her kayıp olay tipi için muhtemel kayıp toplamına ilişkin aralığın olasılığını gösterecek fonksiyonun tahmin edilebilmesini sağlayacak standart istatistiksel teknikleri kullanmasını gerektirmekte ve tamamen iç kayıp verisine dayanmaktadır. Basel Komitesi veri tabanı oluşturulması için en az 3 yıllık bir iç kayıp verisi ile başlanılarak 5 yıllık verinin oluşturulmasını uygun görmüştür. Yöntemde, bankalar gelecek dönemde oluşabilecek muhtemel kayıp tutarını, her bir faaliyet konusu/olay tipi için tahmin etmeye çalışır. Sermaye yükümlülüğü yüksek oranda kayıp dağılımına dayanır. Bu yöntem, beklenmeyen kayıp tutarını “gamma faktörü” kullanılarak dolaylı olarak değil, doğrudan hesaplamaya çalışması bakımından içsel ölçüm yönteminden ayrılır. İçsel ölçüm yaklaşımı ve kayıp dağılımı yaklaşımı, temel gösterge ve standartlaştırılmış yaklaşımlara göre daha makul görünmekle birlikte, yüksek teknik maliyetlerinden dolayı sadece büyük bankalar tarafından kullanılabilir⁵⁴.

⁵³ Türkiye Bankalar Birliği Operasyonel Risk Çalışma Grubu, a.g.m., ss. 143-144.

⁵⁴ Türkiye Bankalar Birliği Operasyonel Risk Çalışma Grubu, a.g.m., s. 144.

2.3.3.3. Puanlama yaklaşımı

Puanlama yaklaşımında ilk olarak bankanın tamamını ya da faaliyet kollarını baz alacak şekilde ayrılacak olan operasyonel risk sermayesinin başlangıç seviyesi belirlenmekte, daha sonra söz konusu tutar puanlamalara dayalı olarak zaman içinde değiştirilmektedir. Puanlamalar sayesinde, çeşitli faaliyet kollarında risk profili ve risk kontrol çerçevesi belirlenmeye çalışılır. Bu yaklaşımda, alan yöneticileri tarafından kullanılan puanlamalar, ilgili faaliyet kollarındaki risklerin değerlendirilmesinde, risklerin sayısallaştırılmasında ve ekonomik sermaye ayrılmasında dikkate alınmaktadır.

Puanlama yaklaşımı operasyonel risk açısından başlıca iki konu üzerinde fayda sağlamaktadır. Bunlar;

- Bankaların risklilik düzeylerinin daha önce belirlenen risk göstergeleri çerçevesinde değerlendirilmesi,
- Bankaların uygulamakta oldukları kontrol uygulamalarının kapsam ve kalitesinin temel operasyon süreçleri bağlamında değerlendirilmesi

Bu metodun üstünlüğü sadece tarihsel verilere dayanmayıp tarihsel verilerin bu yöntemin sonuçlarının doğrulanmasında kullanılmasıdır⁵⁵. Bu yöntemin en zayıf yönü ise faaliyet kolu yöneticileri tarafından doldurulacak olan puanlamaların göreceli olarak subjektif olmasıdır. Puanlama yaklaşımı, operasyonel risk sermaye hesaplamaları için istatistiksel yöntemlerin aksine ileriye yönelik bir bakış açısı geliştirmeyi amaçlamaktadır. Bu sayede gelecekteki operasyonel risk kayıplarının sıklığı ve şiddetini azaltacak risk yönetme stratejileri geliştirilebilmektedir.

2.4. Likidite Riski Yönetimi

Bankalar, kârlılık ile güvenilirlik arasında sürekli bir ikilem yaşar. Yetersiz likidite, bankanın piyasadaki prestijini sarsarken fazla likidite bankanın kârlı yatırımlarına engel olduğundan bu risk banka için çok önemlidir. Likidite riskini kontrol altında yönetebilmek için bankanın önce likidite ihtiyacını doğru olarak belirlemesi gerekmektedir. Likidite ihtiyacını belirlerken yöneticiler geçmiş tecrübe ve önsezilerine

⁵⁵ Boyacıoğlu, a.g.m., s. 60.

güvenebilecekleri gibi, karmaşık ve sayısal metotlar da kullanabilirler. Örneğin regresyon analizi bankanın geçmişte gösterdiği eğilimden yararlanarak likidite ihtiyacını belirlemekte kullanılabilir. Bunun dışındaki yaklaşımlar; stok yaklaşımı, akış yaklaşımı, likidite farkı analizi olarak sıralanabilir.

2.4.1. Stok yaklaşımı

Bu yaklaşımda yöneticilerin tecrübelerine dayanan tahminler çok önemlidir. Bazı bilanço oranları, likidite seviyesinin genel göstergesidirler ve bu oranlara bakılarak likiditenin yeterli veya yetersiz olduğu sonucuna varılabilir. Bu oran göz önüne alınarak ve yöneticilerin geçmiş deneyimlerine dayanılarak bir sonraki döneme ilişkin likidite ihtiyacı tahminleri yapılabilir. Bu yöntemde gösterge olarak kabul edilen en önemli oranlar şunlardır⁵⁶:

- Krediler / Toplam Aktifler
- Krediler / Toplam Mevduat
- Dış Kaynaklar / Toplam Aktifler
- Kısa Vadeli Yatırımlar / Toplam Aktifler
- 1. ve 2. Derecede Nakit Değerler / Toplam Aktifler

Bunlardan ilk ikisinin yüksek seviyelerde olması, yetersiz likiditenin göstergesidir. Kasa, devlet tahvilleri ve vadesi dolacak olan menkul değerlerin aktifler içinde büyük bir oran teşkil etmesi ise likiditenin yüksek olduğunun göstergesidir. Likidite yetersizliğinin değerlendirilmesi, banka politikalarının belirlediği kriterler doğrultusunda yapılır. Bu yaklaşım, likiditenin esas göstergesi olan nakit giriş ve çıkışlarını göz önüne almadığı için, likidite ihtiyacının belirlenmesinde yetersiz kalmaktadır⁵⁷.

⁵⁶ Kılınç, a.g.m., s. 56.

⁵⁷ Kılınç, a.g.m., s. 56.

2.4.2. Nakit akışı yaklaşımı

Bu yaklaşımında nakit giriş ve çıkışlarındaki değişiklikler göz önüne alınarak, giriş-çıkış arasındaki geçici inişleri karşılamak amacıyla bankanın bulundurması gereken likit rezervler belirlenir. Bir sonraki dönemde tutulacak rezervleri belirlemek için, bir önceki döneme ait nakit giriş- çıkışlarını belirleyen grafik çizilir. Grafiğin düşük olduğu yerlerde fazla nakit giriş-çıkışı olduğundan bu dönemde likit rezervleri bulundurulmalıdır. Ayrıca net nakit çıkışlarının olduğu dönemlerde bunun ne kadarının isteğe bağlı olduğu tespit edilir ve isteğe bağlı olanlar toplam nakit çıkışlarından çıkarılarak bir grafik daha çizilir. Bu grafik mecburi nakit çıkışlarını ve ne zaman daha çok nakit çıkışı olduğunu gösteren grafikdir. İki grafiğin karşılaştırılması sonucu banka ne kadar likit değeri ne zaman elinde tutacağını belirler.

2.4.3. Likidite farkı analizi

Diğer iki yaklaşımın dezavantajlarını ortadan kaldıran bu analizde, belli dönemlerde vadesi dolan aktifler ile borçlar arasındaki fark alınır. Farkın pozitif olması, o dönemde vadesi dolan aktiflerin borçlardan daha fazla olduğunu gösterirken farkın negatif olması bankanın yeni fonlara ihtiyacı olduğunu gösterir. Bu ihtiyacın nasıl karşılanacağı ise banka stratejilerine göre belirlenir. Likidite farkı analizi tablo 2.10'daki örnekle açıklanabilir⁵⁸.

Tablo 2.10: Likidite farkı analizi (Bin YTL)

Vade	Aktifler	Borçlar	Fark	Kümülatif Fark
1 gece	20	40	-20	-20
1-30 gün	30	40	-10	-30
31-90 gün	40	50	-10	-40
90-180 gün	40	30	10	-30
180-365 gün	20	20	0	-30
1-5 yıl	30	10	20	-10
5 yıldan fazla	20	10	10	0

Kaynak: Kılınç, a.g.m., s. 57.

⁵⁸ Kılınç, a.g.m., s. 57.

Tabloda bir gecelik borçların aktifleri 20 Bin YTL aşmış olması ertesi gün için 20 Bin YTL fon yaratılması gerektiğini gösterir. Tabloda üç aya kadar pozitif fark görülmemektedir. Banka bu negatif farkı ya vadesi biten borçları yenileyerek yada aktiflerinin bir kısmını nakde çevirerek karşılar. Tabloda göze çarpan bir diğer nokta, kümülatif farkın uzun vadede sıfırlanmasıdır. Bu analizin amacı kabul edilebilir likidite farklarını belirlemek ve ona göre likidite stratejisi oluşturmaktır. En iyi strateji bankanın şartlarına göre değişir. Bu teknik likidite politikalarını geliştirmek, uygulamak ve kontrol etmek açısından oldukça yararlıdır⁵⁹.

⁵⁹ Kılınç, a.g.m., s. 58.

BÖLÜM 3: TÜRK BANKACILIK SEKTÖRÜNDE RİSK YÖNETİMİ UYGULAMALARI

3.1. Türk Bankacılık Sektörünün Yapısı

Türkiye’de, 1980’li yıllarda, piyasa mekanizmasının geliştirilmesi ve güçlendirilmesi için gerekli altyapının oluşturulmasında önemli adımlar atılmıştır. Finansal sektörde serbestleşmenin önemli aşamalarından olan fiyatların piyasalar tarafından belirlenmesi sağlanmış, bankaların faaliyetlerinin düzenlenmesi, izlenmesi ve denetlenmesine ilişkin uluslararası standartlara uyum yönünde düzenlemeler yapılmıştır. Özel sektör tarafından finansal kurumlara yatırım yapılmasını cazip hale getiren bir ortam yaratılmaya çalışılmıştır. Ancak, finansal sektörde serbestleşmenin önemli aşamalarından olan finansal kurumların denetim sonuçlarına ilişkin kararların zamanında ve etkin olarak alınması sağlanamamıştır. Ayrıca, kamu sektörü finansal sistemdeki yoğun faaliyetini ve etkisini doğrudan ve dolaylı olarak sürdürmüştür. Bütçe disiplini sağlanamamış, fiyat istikrarını hedefleyen bir para politikası uygulanamamıştır. Bu çok önemli eksikliklere rağmen, 1990’lı yıllara, finansal sektörde serbestleşmenin son aşaması olarak kabul edilen sermaye hareketlerini serbest bırakan bir düzenleme ile girilerek Türk bankacılık sektörünün döviz varlıkları ve yükümlülükleri artmaya başlamıştır.

1990’lı yıllarda ekonomik performans kötüleşmiş, büyüme istikrarsız bir seyir izlemiştir. Uzun süre yüksek bir düzeyde seyreden enflasyon, finansal sistemde çok olumsuz etkiler yaratarak işlem hacminin suni olarak artmasına neden olmuş ve aracılık faaliyetlerini olumsuz yönde etkilemiştir. Çünkü enflasyon ortamında sağlıklı kaynaklar yaratılamamış ve bu kaynaklar etkin olarak dağıtılamamıştır. Tasarruf ihtiyacı artmış, kamu kesimi açığı büyümüştür. Özel sektörün tasarruf fazlası kamu kesimi tasarruf açığını her zaman karşılayamamış ve yurtdışından borçlanma gereksinimi artmıştır. Kamu kesimi açığının finansmanında 1990’lı yılların ilk yarısında Merkez Bankası kısa vadeli avansı ve giderek artan miktarda kamu bankaları kaynakları kullanılmıştır.

Kamu bankalarından “görev zararı” tanımı ile kullanılan kaynaklar Hazine tarafından bu bankalara zamanında ödenmemiştir. Bu nedenle likiditesi zayıflayan

kamu bankalarının kısa vadeli borçlanma gereksinimi artmıştır. Bankaların rolü ve fonksiyonları hükümetlere son derece bağlı hale gelmiştir. Bu yakın ilişki sadece kamunun daha fazla sayıda ve payda banka sahibi olmasından kaynaklanmamış, aynı zamanda doğrudan krediler, fonlama, karışık ve sistemi bozan vergi düzenlemeleri ve destekleme uygulamalarını içermiştir. Bu koşullarda bankalar bütçe finansman kurumları olarak görev yapmışlar, hükümetler tarafından belirlenmiş sektörlere, kişilere ve kuruluşlara kaynak kullandırmışlardır. Ancak, bankaların faaliyetleri ve bu faaliyetlerinden doğan zararları kamunun bilançosunda yer almamış, bütçe dışında bütçelerde yer almıştır.

Ekonomik büyümenin hızlı olduğu dönemlerde doğrudan kredilerin ekonomik olmayan performansları mevduattaki büyüme tarafından maskelenmiştir. Fakat hızlı büyümenin ardından ekonomik yavaşlamanın başladığı dönemlerde bu özellikler bankacılık sisteminin kırılganlığının ana kaynaklarından bir tanesi olmuştur.

Bankaların, uluslararası piyasalardan yurtiçi piyasalara göre daha düşük faizlerle borçlanarak bunları yurtiçi piyasalara sunmaları yüksek bir karlılık sağlamış, ancak büyük riskleri de beraberinde getirmiştir. Bu süreci besleyen en önemli nedenler uluslararası piyasalardaki kreditorlerin kısa vadeli de olsa kaynak kullandırma isteği yanında, hükümetlerin arzusuna ve teşvikine bağlı olarak hızlı büyüme isteği ile uyandırılan, karlılık prensiplerine göre değil de büyüme arzularına göre şekillenmiş kredi ve kaynak talebi yaratan yatırım ve borçlanma stratejileri olmuştur.

Aşırı derecede iyimserlik yüklenmiş olan finansal kurumların, ortaklarına veya üçüncü kişilere ait verimli ve karlı olmayan faaliyetleri finanse etmeleri kredi riskinin yükselmesine neden olmuştur. Kredibilitesi düşük müşteriler yüksek kredibiliteye sahip müşterilerle ikame edilmiştir. Bu strateji bütçe açığının büyüdüğü bir dönemde riskin giderek artmasına neden olmuştur. Gerek ticari bankalar gerekse ulusal ve uluslararası yatırımcılar kamu kağıdı yatırımlarını arttırmışlardır. Vergi düzenlemeleri ve sermaye yeterliliği düzenlemelerinin cazibesi de bankaların kamu kağıtlarına olan tercihlerini etkilemiştir. Enflasyonist bir ortamda, bilanço büyütülerek yapılan bu tercih risklerin önemli ölçüde artmasına neden olmuştur. Ekonomik faaliyetin sık aralıklarla ve şiddetli ölçüde değişim göstermesi, yüksek enflasyon, yüksek borçlanma faizi, kredilerin

performansını daha da olumsuz etkilemiş, sorunlu krediler büyümüştür. İyi niyetli olmayan borçlulardan alacakların tahsilini geciktiren düzenlemeler ve adalet mekanizmasının yavaş işlemesi nedeniyle alacakların tahsil edilememesi veya çok geç tahsil edilmesi zararların büyümesine neden olmuştur.

Türkiye ekonomisinin karşılaştığı dış etkilerden kaynaklanan ilk kriz, 1990 yılındaki Körfez Krizi olmuştur¹. Krizin başlamasıyla petrol fiyatları artmış, enflasyon yükselmeye başlamış, ekonomideki diğer sektörler gibi bankacılık sektörü de, dış kaynaklı bu krizden olumsuz yönde etkilenmiştir. Birleşmiş Milletler'in Irak'a müdahale etmesiyle Türkiye'deki mali kriz doruğa ulaşmış, askeri müdahaleyle beraber mali sektör likidite krizine girmiştir. Likidite krizi sonrasında, bankalardan büyük miktarlarda hem döviz hem de Türk Lirası mevduatları çekilmeye başlanmıştır. Halkın döviz talebini karşılayabilmek için de, TCMB büyük miktarlarda döviz Türkiye'ye getirmek zorunda kalmıştır. Kriz, geçicide olsa ancak bu şekilde daha fazla büyümeden önlenebilmiştir.

1990'lı yıllarda uygulamaya konulan politikalar sonucunda Türk Lirası yabancı paralar karşısında reel olarak değer kazanmış, ihracat azalırken, ithalat kolaylaşmıştır. Bunun sonucunda, 1993 yılında dış ticaret açığı en yüksek seviyesine ulaşmış, yıl sonunda finansal piyasalarda istikrarsızlığın artması ve döviz kurlarındaki aşırı dalgalanmalar, ekonomide geleceğe ilişkin kötümser beklentileri arttırırken, belirsizlik ortamını da beraberinde getirmiştir. Bununla birlikte, giderek artan bütçe açıkları ve yükselen fiyatların yol açtığı iç dengesizlikler sonucu bozulan dış denge, 1994 yılındaki ekonomik gelişmeleri etkileyen önemli faktörler arasında yer almıştır².

1994 yılına gelindiğinde, yüksek kamu açıklarına rağmen faizlerin düşük tutulması, devlet tahvillerine olan talebi düşürmüş ve piyasadaki fazla likidite döviz piyasasına yönelerek kurlarda aşırı baskıya neden olmuştur. Bu gelişmeler sonucunda, TCMB'nin döviz rezervleri azalmıştır. Ekonomik koşulların dış borçlanmaya elverişli

¹ Niyazi Erdoğan, *Dünya ve Türkiye'de Finansal Krizler (Türk Bankacılık Sektöründe Yeniden Yapılandırma Uygulamaları-Kamu Bankaları Deneyimi)*, İstanbul: Yaklaşım Yayınları, Haziran 2002, s. 133.

² Rıdvan Karluk, *Türkiye Ekonomisi*, İstanbul: Beta Yayınevi, 1996, s. 409.

olmaması nedeniyle, Hazine açıklarının Merkez Bankası kaynaklarından karşılanması sonucunda, kamuya kullanılan kredilerde büyük bir artış olmuştur. Merkez Bankası'nın açık piyasa işlemleri yoluyla, gerek döviz, gerek Türk Lirası piyasalarına yaptığı müdahalelerin, kur ve faiz hareketlerinin istikrara kavuşmada tek başına yeterli olmaması ve aynı zamanda döviz rezerv kayıplarının giderek büyümesi; 1994 yılının ilk çeyreğinde Türkiye ekonomisini finansal bir krizin eşiğine getirmiştir.

1994 bankacılık ve finans krizi, TCMB'nin duruma zamanında ve gerekli ölçüde müdahale edecek kadar rezervi olmaması nedeniyle yaygınlaşmış ve tüm bankacılık sektörünü ve ekonomiyi tehdit eder hale gelmiştir³. Bankacılık sektörünün 1994 krizinden ciddi boyutta etkilenmesinin temel nedeni, 1989-1993 döneminde izlenen düşük döviz kuru ve yüksek faiz politikalarının sona ermesi ile kar oranlarının düşmesidir⁴. 5 Nisan Kararları ile birlikte mevduata %100 güvence verilmesi krizi dondurmuşsa da, yapısal bozukluk devam etmiş ve 1990'ların sonunda bankacılık sektörü yine ciddi sorunlarla karşılaşmıştır.

Bankaların sermayelerine oranla aşırı risk üstlenmelerine izin verilerek düşük kaliteli kredilendirme ve karşılıkların ayrılmaması, en düşük sermaye yeterliliği oranı uygulaması mevcut disiplinin bozulmasına neden olmuştur. Finansal kurumların ortaklarına ait şirketlere açılan kredi bağlantıları doğru belirlenememiş veya yaptırımlar etkisiz olduğundan kredi risklerinin izlenmesi son derece sınırlı kalmıştır. Siyasi etkiler nedeniyle denetim otoritesinin ağırlığı ve etkisi zayıf kalmıştır. Otoritenin aldığı karar ile siyasi kararlar arasında ciddi çelişkiler ortaya çıkmış, uygulamalar yeterli olmamıştır.

Bankacılık sisteminde yaşanan sorunların önemli bir kaynağı da bankanın yönetim ve denetimini elinde bulunduran ortakların, bankanın doğru şekilde çalışmasını tehlikeye düşürecek biçimde banka kaynaklarını kurallara aykırı olarak kendi lehlerine kullanarak bankayı zarara uğratmaları olmuştur.

³ Niyazi Erdoğan, a.g.e., s. 129.

⁴ Hüseyin Şahin, *Türkiye Ekonomisi (Tarihsel Gelişimi-Bugünkü Durumu)*, 6.b., Bursa : Ezgi Kitabevi Yayınları, 2000, s. 410.

Uluslararası kabul görmüş temel bankacılık ilkelerine, düzenlemelerine uyulmaması, muhasebe standartlarının uyumlu hale getirilmesindeki gecikmeler, mali tabloların bağımsız denetiminde yaşanan sorunlar, mali bünyeye ilişkin raporlamanın genel kabul görmüş değerlendirme kriterlerine göre hazırlanmaması ve raporlanmaması nedeniyle şeffaflığın yeterince sağlanamaması, yönetim kalitesindeki bozulma bankacılık sistemini olumsuz etkileyen diğer nedenlerdir.

Finansal kurumların aldıkları risklerin izlenmesi ve yönetilmesi ile ilgili sorunlardan bir tanesi de kredi kullanan kurumların sağlığı hakkında yeterli bilgilerin edinilmesindeki güçlükler olmuştur. Muhasebe standartlarının yetersizliği, denetim ve raporlama sisteminin etkin olmaması nedeniyle otoriteler tarafından getirilen bu denetim standartlarının uygulanması sağlanamamıştır.

Piyasalardaki yüksek risklere ve bankalara kaynak sağlayanların piyasa risklerini yansıtan tercihlerine rağmen, piyasa koşulları, müşteri davranışları, düzenlemeler, temel bankacılık ilke ve kuralları ile çelişen ve özkaynaklar ile uyumlu olmayan riskler alınması, risklerin yönetilmesindeki zaafiyet ve piyasaların işaret ettiği artan risklere karşılık gerekli hassasiyet ve yeterli ilginin gösterilmemesi ciddi zararlara neden olmuştur. Enflasyonist eğilimler ve belirsizlikler nedeniyle para ikamesi artmıştır. Yabancı para mevduat toplam mevduatın, yabancı para kaynaklar ise toplam kaynakların yarısına ulaşmıştır. Kur riski ve dövizde likidite riski büyümüştür. Toplam mevduatın büyük bölümü 3 ay ve daha kısa vadede toplanmıştır.

Tüm bu gelişmeler bilançonun yönetilmesini güçleştirmiştir, aktif kalitesinin bozulmasına, likiditenin azalmasına, riskler ile karşılaştırıldığında karlılığın çok düşük düzeylerde kalmasına, özkaynaklardaki büyümenin sınırlanmasına neden olmuştur. Uluslararası oranlar dikkate alındığında sermaye oranlarının genel olarak yeterli düzeyde olduğu söylenebilir. Bunlarla birlikte ekonomideki genel riskler bankacılık sisteminin büyüklüğü, ekonominin büyüme ihtiyacı, uluslararası rekabet koşulları ve duran aktiflerin büyüklüğü dikkate alındığında özkaynakların daha da güçlü olması gerekmektedir. 2000 yılında sektörün serbest özkaynakları negatif olmuştur. Bankacılıkta faaliyet karının düşük olması nedeniyle kar hacmi özkaynak artışını destekleyememiştir. Mevcut ve potansiyel yatırımcılar ise yüksek risk ve düşük karlılık

nedeniyle banka hisselerine yatırım yapmayı tercih etmemiştir. Öte yandan, sermaye yeterliliğinin hesaplanmasında kamu kağıtlarının sıfır riskli sayılması nedeniyle banka sistemi özkaynaklardan bağımsız olarak büyümüştür. Ancak, kamu kağıtlarında realize olan piyasa riskleri nedeni ile bankalar zarar etmişlerdir.

Diğer taraftan, yüksek ve kronik enflasyona rağmen, uluslararası kabul gören uygulamaların aksine, Türkiye’de bankaların faaliyetlerine ilişkin mali performans enflasyon muhasebesine göre hazırlanmış mali tablolara göre değerlendirilmemiş ve vergilemede enflasyondan arındırılmış mali tablolar dikkate alınmamıştır. Bu nedenle, bilançolarının önemli bir bölümü parasal kalemlerden oluşan bankalar ağır bir enflasyon vergisine maruz kalmışlardır. Bu durum enflasyondan korunmak için parasal olmayan aktiflere yatırımı özendirmiş, getirili olmayan aktiflere yapılan yatırımlar özkaynak yeterliliği, aktif kalitesi ve karlılığını olumsuz yönde etkilemiştir.

Uluslararası muhasebe standartları, düzenlemeler ve temel bankacılık ilkeleri esas alınarak yapılan çalışmalara göre bankaların zarar etmelerine veya düşük karlılığına rağmen bu sorun dikkate alınmamıştır. Tersine, bankalar reel olmayan karlılık sonuçları dikkate alınarak bütçenin ve riskli faaliyetlerin finansmanında doğrudan veya dolaylı olarak kullanılmaya çalışılmıştır. Nitekim doğrudan bütçe finansmanı amacıyla getirilen net aktif vergisi, sermaye kazancı vergisi gibi geriye dönük olarak kamu kağıtlarının getirilerinden alınan servet vergisi türü vergisel yükler sistemin mali bünyesini olumsuz etkilemiştir.

Diğer taraftan finansal araçlar, finansal hizmetlere ilişkin aracılık işlemleri ve finansal kurumlar ağır bir vergi yüküne maruz kalmıştır. Likidite yükümlülükleri yanında vergi ve benzeri mali yükler nedeniyle aracılık maliyetleri çok pahalı hale gelmiştir. Bu nedenle finansal araçlara ve hizmetlere olan talep sınırlanmış, kaynaklar finansal sistem dışına veya yurtdışına yönelmiştir. Finansal hizmetler arasında en önemli yeri tutan kredinin yurtiçi bankalardan talebi sınırlı düzeyde kalmıştır. Bu durum kaynakların bir bölümünün sistem dışına bir bölümünün de yurtdışına çıkmasına, yurtdışından kredi olarak dönmesine neden olmuştur.

Güney Doğu Asya ülkelerinde 1997’nin ikinci yarısından itibaren ortaya çıkan finansal kriz, öncelikle Tayland, daha sonra da Endonezya, Malezya, Filipinler, Güney

Kore ve Japonya'ya sıçramış, dünya mal ve finans piyasalarının dengelerini bozmuştur⁵. Kriz süreci, öncelikle bir finans krizi şeklinde kendini göstermiş ve bölge ülkelerine yönelik uluslararası fon akımlarının aniden yön değiştirmesiyle ortaya çıkmıştır.

Bölgesel krizin global bir dünya krizine dönüşmemesi için, uygulamaya konulan IMF tipi istikrar politikaları (kısıtlayıcı para politikası, bütçe açıklarının kapatılması, yerli para değerinin düşürülmesi) enflasyonu düşürmekle birlikte, ekonomide durgunluğa yol açarak, bir süre sonra temel makroekonomik dengelerin tekrar bozulmasına neden olmuştur⁶. Güney Doğu Asya ülkelerindeki devalüasyon, Türkiye'nin bu ülkelere olan ihracatını azaltmış, bu ülkelere olan ithalatını ise arttırmıştır.

Dünya ekonomisinde, Güney Doğu Asya Krizi'nin şoku yaşanırken, 1998 yılı Ağustos ayında Rusya'da, Ruble'nin devalüe edilmesi ve moratoryum ilanı ile yeni bir finansal kriz yaşanmaya başlanmıştır⁷. Güney Doğu Asya Krizi'nden sonra Rusya'da yaşanan mali kriz, 1998 yılında Türkiye'nin dış ticaretini olumsuz yönde etkileyen ikinci önemli olaydır. Rusya'da çıkan mali krizin etkisi Türk piyasalarında, Asya Krizi'ne nazaran daha fazla hissedilmiştir. Krizle birlikte ihracatımız olumsuz yönde etkilenmiş, özellikle iki ülke arasında yapılan bavul ticareti büyük zarar görmüştür. Krizlerin ardından yüksek faizlere ve ekonomideki daralmaya bağlı olarak, problemlili kredilerin arttığı gözlenmiştir. Ekonomi, 1998 yılının ikinci yarısından itibaren küçülme sürecine girmiştir. Yaşanan krizin ülke içindeki siyasi istikrarsızlıkla birleşmesi, finansal piyasalardaki dengeyi bozmuş, bu durum ise, faiz oranlarını hızla yükselmesine yol açmıştır. 1998 Rusya Krizi sonrasında Türkiye zor bir dönem geçirse de kur çapası uygulamış ve IMF'nin açık desteği ile yapısal reformlar uygulamaya koymuştur⁸.

⁵ Erinç Yeldan, "Doğu Asya Krizinin Etkileri Üzerine Bir Makroekonomik Genel Denge Modelinin Sonuçları", *İktisat, İşletme ve Finans Dergisi*, No. 146 (Mayıs 1998), s. 10.

⁶ Dündar Sağlam, "Meksika, Asya ve Rusya Ekonomik Krizlerinin Mukayeseli Bir Analizi", *İktisat, İşletme ve Finans Dergisi*, No. 152 (Kasım 1998), s. 43.

⁷ Oğuz Esen, "Rusya Krizi: Geçmişe Kısa Bir Bakış", *İktisat, İşletme ve Finans Dergisi*, No. 150 (Eylül 1998), s. 67.

⁸ Nazım Ekinci, "Panel: Kriz Üzerine", *İktisat, İşletme ve Finans Dergisi*, No. 168 (Mart 2001) , s. 9.

Aralık 1999'da IMF ile imzalanan Stand-by anlaşması ile uygulamaya konan 2000-2002 dönemini kapsayan 3 yıllık enflasyonu düşürme programı, piyasa ve kamuoyundan destek alırken Kasım 2000'de kamu iç borçlanma piyasasının darbe yemesi ile banka sistemi bir likidite ve bankacılık riskine maruz kalmıştır. Banka sisteminin yeniden yapılandırılması ve bankaların mali bünyelerinin sorunlarının çözülmesi kaçınılmaz olmuştur. Ekonomik performansın olumsuz etkilediği bankaların mali bünyelerindeki bozulma bu kez ekonomik istikrarın oluşturulmasını tehdit eder hale gelmiştir⁹.

31.08.2000 tarihinde bankacılık sisteminin denetim ve düzenlemelerinin tek elden¹⁰ ve bağımsız bir kurum tarafından etkin ve verimli bir şekilde yapılması amacıyla BDDK resmen faaliyete geçmiştir. Kurumun mali ve ekonomik istikrara ve dengeli büyümeye katkıda bulunması amaçlanmıştır. Ancak kurumun yeni kurulması ve piyasalarda likiditeyi ayarlayan ve para politikasını yürüten MB ile iletişimsizliği, krize tepki göstermede gecikmeye yol açarak krizin boyutunun büyümesinde etkili olmuştur¹¹.

Kasım krizi, büyümekte olan risk algılamasının sistem içerisinde daha da büyümesine yol açmıştır. Risk algılaması artmış bir piyasada ertelenmekte olan bir kriz, Şubat 2001'de Bülent Ecevit'in MGK toplantısından erken çıkması ile o gün patlak vermiştir. Kasım 2000'de faiz oranlarının yükselmesi nedeniyle yabancılardan kaynaklanan bir döviz talebi söz konusu olup yabancılar piyasayı terk etmekteydiler. Ama Şubat 2001'de dövize geçmek isteyenler yerli bankalar olmuş dalgalı kura geçiş kararını izleyen günlerde MB çok zor bir durumda kalmıştır.

Bankacılık sisteminde yeniden yapılandırma süreci 1999 yılı sonunda uygulanmaya konulan "enflasyonla mücadele" programı ile başlatılmış, 2001 yılında kapsamlı "bankacılık yeniden yapılandırma programı" açıklanmış ve uluslararası

⁹ Mehmet Günel, "Kasım 2000 Krizine Teorik Yaklaşım: Para Arzının İçselliği ve Minsky'nin Finansal İstikrarsızlık Hipotezi", *İktisat, İşletme ve Finans Dergisi*, No. 168 (Mart 2001), s. 32.

¹⁰ Geçmişte Hazine ve TCMB arasında paylaşılan banka denetim ve düzenleme görevleri ve yetkileri 2000 yılı Ağustos ayında faaliyetlerine başlayan BDDK'ya geçmiştir.

¹¹ Mehmet Günel, a.g.m., ss. 34-35.

standartlara ve uygulamalara yakın düzenlemelerin oluşturulması yönünde adımlar atılmıştır.

Özetle; 1980-2001 döneminde yaşanan bu sorunların kaynağında; geçmişte uygulanan yüksek munzam karşılık oranları, sisteme girişin kolay olması nedeniyle pek çok küçük bankanın ortaya çıkışı, döviz kurlarındaki istikrarsızlık, kamu bankalarının sistemdeki payı, zayıf mali bünyeye sahip olan bankaların sistemden çıkışına izin verilmemesi, mevduatın tam sigortaya tabi tutulmasının ahlaki tehlike ve ters seçime yol açması, likidite yetersizliği, problemlili kredilerin büyüklüğü, sermaye yetersizliği, donuk aktif kalemlerdeki artış, yaşanan doğal afetler, piyasanın tam rekabetten uzaklaşması, kötü yönetim, açık pozisyon politikası, usulsüz kaynak aktarımı, iç denetim ve risk yönetim sistemlerindeki zaafiyet gibi konular yer almıştır. Ancak hâlihazırda yaşanan istikrar ortamında yukarıdaki sorunların neredeyse tamamı bertaraf edilmiştir¹².

Ülkemizde yaşanan krizler bankacılık sektörü bilançoları ve genel ekonomik göstergelerde önemli bozulmalara neden olmuştur. Son dönemde yaşanan olumlu gelişmeler neticesinde hem makroekonomik ortamda hem de bankacılık alanında önemli ilerleme kaydedilmiş, finansal istikrar ortamına siyasi istikrarın da eklenmesiyle Türkiye ekonomisi sürdürülebilir gelişme devresine girmiştir. Ekonomide ve dolayısıyla bankacılık sektöründe yaşanan olumlu gelişmeler sonucu sermaye yeterlilik rasyosu (SYR) AB'ne üye ülkelere kıyasla Türkiye'de çok daha yüksek düzeylere ulaşmıştır¹³. Minimum %8 olan bu oran 2003 yılı sonunda AB ülkelerinde yaklaşık %13 seviyelerinde iken, Türkiye'de 2003 itibarıyla % 30'a kadar çıkmaktadır. Türkiye için SYR 2003 yılında %30,9, 2004 yılında %28,2, Mart 2006 itibarıyla ise %24 düzeyinde gerçekleşmiştir¹⁴. Rasyonun ülkemizde uluslararası standart olan %8'in yaklaşık 3 katı düzeyinde olması özkaynakların yeterli olduğunun en önemli göstergesidir.

¹² Sedat Yetim ve Ozan Gülhan, Eylül 2005, "Avrupa Birliğine Tam Üyelik Sürecinde Türk Bankacılık Sektörü", <http://www.bddk.org.tr/turkce/yayinlarveraporlar/rapor/bddk/arastirma/2005-7.pdf>, (17.10.2005), s. 66.

¹³ Yetim ve Gülhan, a.g.m., ss. 81-82.

¹⁴ Tefik Bilgin, "TBB 49. Genel Kurul Toplantısı", *Bankacılar Dergisi*, No. 57 (Haziran 2006), s. 4.

Bankacılık sektörü yoğunlaşma açısından incelendiğinde; yeniden yapılandırma süreci ve büyük bankaların yurtdışı fon kaynaklarına daha rahat ulaşabilmesinin de etkisiyle, 2003 yılında yükselen aktif büyüklüğü bakımından en büyük 5 bankanın sektör içindeki payı, 2004 yılında artan rekabet nedeniyle görece olarak gerilemiş ve %59,5 olarak gerçekleşmiştir.

Yoğunlaşma açısından ilk beş ve ilk on bankanın sektör payı 1990 yılından 2000 yılına kadar hızlı bir gerileme göstermiştir. Aktif toplamında ilk beş bankanın payı 6 puan düşerek %48'e, ilk on bankanın payı ise 8 puan düşerek %69'a gerilemiştir. Yeniden yapılandırma programı uygulaması sürecinde hem ilk beş banka hem de ilk on bankanın aktif ve mevduat payı hızla yükselmiştir. 2005'te sektördeki ilk beş bankanın sektör aktif payının %63, mevduat payının %65, kredi payının ise %55 düzeyinde olduğunu tablo 3.1 üzerinde görmek mümkündür. İlk on bankaya bakıldığında ise sektör aktif payının %85, mevduat payının %89, kredi payının %78 düzeyinde olduğu görülmektedir. Aktif büyüklüğüne göre ilk on bankanın toplam aktif, kredi ve mevduat payları artmıştır. 2004 itibariyle ilk beş banka içinde, 1 kamu bankası ve 4 özel banka yer alırken; 2005 itibariyle 2 kamu bankası ve 3 özel banka bulunmaktadır¹⁵. Her iki dönem itibariyle de ilk on banka arasında 3 kamu bankası ve 7 özel banka bulunmaktadır.

¹⁵ 2005'te aktif büyüklüğü bakımından ilk 5 banka içinde ilk sırada yer alan T.C. Ziraat Bankası A.Ş. ve beşinci sırada yer alan Türkiye Vakıflar Bankası T.A.O. kamu sermayeli bankalar olup; özel sermayeli bankalar arasında aktif büyüklüğüne göre sırasıyla Türkiye İş Bankası A.Ş., Akbank T.A.Ş. ve Türkiye Garanti Bankası A.Ş. yer almaktadır.

Tablo 3.1: Bankacılık Sisteminde Yoğunlaşma (Yüzde)

	1990	1995	2000	2002	2003	2004	2005
İlk Beş Banka*							
Toplam Aktif	54	48	48	58	60	60	63
Toplam Mevduat	59	53	51	61	63	64	65
Toplam Krediler	57	50	42	55	54	48	55
İlk On Banka*							
Toplam Aktif	77	71	69	81	83	84	85
Toplam Mevduat	85	73	72	86	88	88	89
Toplam Krediler	78	75	71	74	73	77	78

* Toplam aktiflere göre

Kaynak: TBB, “Türk Bankacılık Sektörü”, 2004, <http://www.tbb.org.tr/turkce/duyurular/tbb/bankacilik%20sektoru%20raporu.pdf>, s. 20.
TBB, “Türk Bankacılık Sistemi, Eylül 2005”, <http://www.tbb.org.tr/turkce/bulten/3%20aylik/bankabilgileri/200509/eylul2005.doc>, (02.11.2006), s. 6.
BDDK, “Yıllık Rapor 2005”, Mart 2006, http://www.bddk.org.tr/turkce/yayinlarveraporlar/rapor/bddk/yillik_rapor_2005/2006_3.pdf, (06.08.2006), s. 22.

1990 yılından 2000 yılına kadar bankacılık sistemindeki banka sayısı 66’dan 79’a yükselmiştir. 1990 sonrasında teknolojik gelişmeler ve verimlilik artırılması yönündeki çabalara paralel olarak azalan şube sayısı 1995 yılından başlayarak tekrar artmaya başlamıştır. Şube sayısındaki gelişmeye paralel bir gelişme personel sayısında da gerçekleşmiştir. 2000 yılından itibaren ise banka, şube ve personel sayısında hızlı bir azalma olmuştur; 2000-2005 döneminde banka sayısı 79’dan 50’ye düşmüş, şube sayısı 1.607 azalarak 6.230’a, personel sayısı 37.977 azalarak 132.424’e gerilemiştir. Bu gelişmede, 1999 yılında banka sisteminde uygulanmaya başlanan yeniden yapılandırma programıyla birlikte mali bünyesi zayıflayan bankaların TMSF’ye devredilmesi, kamu bankalarında yeniden yapılandırılma uygulaması, 2001 krizinin banka kaynaklarını küçültmesi yanında bankaların maliyet tasarrufu sağlaması yönündeki çabaları etkili olmuştur. Sözüne edilen rakamsal değerler tablo 3.2 üzerinde görülmektedir.

Tablo 3.2: Banka, Şube ve Personel Sayıları

	1990	1995	2000	2002	2003	2004	2005
Banka Sayısı	66	68	79	57	53	52	50
Şube Sayısı	6.560	6.244	7.837	6.170	6.039	6.177	6.230
Personel Sayısı	154.089	144.793	170.401	123.627	123.572	127.391	132.424

Kaynak TBB, “*Türk Bankacılık Sektörü*”, 2004, <http://www.tbb.org.tr/turkce/duyurular/tbb/bankacilik%20sektoru%20raporu.pdf>, s. 25.
BDDK, “*Yıllık Rapor 2005*”, Mart 2006, http://www.bddk.org.tr/turkce/yayinlarveraporlar/rapor/bddk/yillik_rapor_2005/2006_3.pdf, (06.08.2006), s. 22.

Gruplar itibarıyla gelişime bakıldığında, 1990-2005 döneminde ticaret bankalarının sektör aktifleri içindeki payı artmış, mevduat kabul etmeyen bankaların payı ise yüzde 9’dan yüzde 3’e gerilemiştir. Türk bankacılık sektörü, 2005 yılının ilk yarısında genel olarak yurtiçi ekonomik ve siyasal ortamda sağlanan istikrar çerçevesinde büyümeye devam etmiştir. Bankacılık sisteminde, 2005 yılında en önemli gelişme, yabancı yatırımcıların bankacılık sistemine doğrudan veya ortaklıklar yoluyla yaptıkları yatırımlar olmuştur. 2004 yılında Türk Ekonomi Bankası A.Ş. ve BNP Paribas ortaklığı gerçekleşmiştir. 4 Temmuz 2005 tarihinde Türk Dış Ticaret Bankası A.Ş.’nin çoğunluk hisseleri (%89,34) Fortisbank tarafından alınmış ve bu devir işlemiyle DışBank yılın ikinci yarısına, statü ve isim değiştirerek, “özel sermayeli ticaret bankaları” grubundan “Türkiye’de kurulmuş yabancı bankalar” grubuna Fortis adıyla geçmiştir. Benzer şekilde, Koç Holding ve Uno Credito ortaklığı gerçekleşmiş, Koç Finansal Hizmetler Yapı ve Kredi Bankası A.Ş.’nin çoğunluk hisselerini almıştır. Şekerbank T.A.Ş ile Rabobank arasında sürdürülen görüşmeler ortaklık anlaşması ile sonuçlanmıştır. Türkiye Garanti Bankası A.Ş.’nin yabancı yatırımcılar ile olan görüşmeleri de General Electric (GE) Consumer Finance ile yapılan ortaklık anlaşması ile sonuçlanmıştır. Aktif büyüklüğü açısından kamu bankalarının sistemdeki payı yüzde % 31’e gerilerken, özel bankaların payı % 60’a yükselmiştir. Özellikle Dışbank’ın özel bankalar grubundan yabancı bankalar grubuna geçmesiyle yabancı bankaların Türk bankacılık sistemindeki payının artarak %5’e yükseldiği tablo 3.3 üzerinde görülebilmektedir.

Tablo 3.3: Aktiflerin Banka Gruplarına Göre Dağılımı (%)

	1990	1995	2000	2002	2003	2004	2005
Ticaret Bankaları							
Kamu Sermayeli Bankalar	45	38	34	32	33	35	31
Özel Sermayeli Bankalar	43	52	47	56	57	57	60
Fondaki Bankalar	-	-	8	4	3	1	1
Yabancı Sermayeli Bankalar	3	3	5	3	3	3	5
Mevduat Kabul Etmeyen Bankalar	9	7	4	4	4	4	3

Kaynak: TBB, “*Türk Bankacılık Sektörü*”, 2004, <http://www.tbb.org.tr/turkce/duyurular/tbb/bankacilik%20sektoru%20raporu.pdf>, s. 21.
BDDK, “Yıllık Rapor 2005”, Mart 2006, http://www.bddk.org.tr/turkce/yayinlarveraporlar/rapor/bddk/yillik_rapor_2005/2006_3.pdf, (06.08.2006), s. 22.

Yaşanan krizlerin ardından, 2002 yılında 213 milyar YTL olan Türk bankacılık sisteminin aktif büyüklüğü 2006 Mart sonu itibarıyla 412 milyar YTL’ye yükselmiştir. Aynı dönemler karşılaştırıldığında krediler yüzde 235 artarak 165 milyar YTL’ye, mevduat hacmi ise yüzde 85 artarak 255 milyar YTL’ye ulaşmıştır.

Ekonomik performansın iyileşmesi, yeniden yapılanma sürecindeki bankacılık sistemini de olumlu yönde etkilemiştir. Ekonomik faaliyetin büyümesi ve rekabet koşullarındaki iyileşme yanında, bankaların bilanço yapılarını ve özkaynaklarını güçlendirme çabaları, faaliyetlerin görece olarak daha sağlıklı bir ortamda gerçekleştirilmesini sağlamıştır. Büyümenin yanı sıra bilanço yapısındaki olumlu değişim de sürmüştür; YTL kaynakların ve YTL varlıklarının bilançodaki payı yükselmiştir. Krediler büyümüş ve çeşitlenmiştir. Mevduatın kredilere dönüşme oranı yükselmiştir.

Bankacılık sistemindeki gelişmelerin önemli bir yansıması da temel bilanço kalemlerindeki seyrin değişmesidir. Kamu kesiminin borçlanma gereksinimindeki azalma yanında özel sektörün kredi talebindeki artışa bağlı olarak kredilerin gayri safi milli hasılaya oranı 2002 yılına göre yüzde 18’den yüzde 31’e yükselmiştir. Buna karşılık, bankalar tarafından tutulan menkul kıymetlerin gayri safi milli hasılaya oranı 2 puan düşüşle yüzde 29’a gerilemiştir. YTL mevduatın gayri safi milli hasılaya oranı yüzde 21’den yüzde 32’ye yükselirken, yabancı para mevduatın oranı yüzde 29’dan yüzde 18’e gerilemiştir. YTL’ye olan güçlü talep artışı sayesinde bilanço içinde YTL

cinsinden kalemlerin payı artmaya devam etmiştir. 2002 yılı ile karşılaştırıldığında YTL aktiflerin payı 11 puan artarak yüzde 68'e, YTL kaynakların payı ise 14 puan artarak yüzde 64'e yükselmiştir.

Aktifte kredilerin payı artmaya devam ederken, menkul kıymetlerin ve duran aktiflerin payı azalmıştır. 2000 yılından sonra ilk kez kredilerin payı menkul kıymetlerin payını aşmıştır. Karşılık sonrası sorunlu kredilerin toplam aktifler ve krediler içindeki payı düşmeye devam etmiştir. Sorunlu kredilerin yüzde 89'u için karşılık ayrılmıştır. Mevduatın kredilere dönüşme oranı yüzde 40'tan yüzde 62'ye çıkmıştır. İstikrar içinde ve yüksek oranlı büyümenin gelire olan olumlu etkisi yanında, beklentilerin iyileşmesi, enflasyonun ve faiz oranlarının düşmesi ve bireysel müşteri odaklı olarak geliştirilen yeni finansal ürünler ve hizmetler kurumsal müşteriler yanında bireysel müşterilerin de talebinin artmasına katkı sağlamıştır.

Kaynaklar içinde YTL mevduatın ağırlığı artmış, yabancı para mevduatın YTL karşılığı ise önemli ölçüde düşmüştür. Yurtdışından sağlanan kredilerin payı da yükselmiştir. Toplam kaynaklar içinde YTL mevduatın payı yüzde 39, yabancı para mevduatın payı ise yüzde 28'dir. Yurtdışından borçlanmadaki hızlı büyüme devam etmiş, borçlanma şartları iyileşmiştir. Buna karşılık, bilançonun yapısında hızlı değişimin yaşandığı bir dönemde, özellikle mevduatın vade yapısında önemli bir iyileşme olmamıştır. Mevduatın ortalama vadesi 3 ay, faize duyarlı kaynakların ortalama vadesi 70 gün ve varlıkların ortalama vadesi ise 150 gün düzeyinde seyretmiştir.

Özkaynaklar büyümeye devam etmiş ve 54 milyar YTL'ye ulaşmıştır. Özkaynakların toplam aktiflere oranı yüzde 13,5, sermaye yeterliliği standart rasyosu ise yüzde 24 olmuştur. Bu arada, serbest özkaynaklar 32 milyar dolara ulaşmış, toplam aktiflere oranı 2002 yılında yüzde 1,2 iken yüzde 8,2'e yükselmiştir. Özkaynakların güçlendirilmesi çabası olumlu sonuç vermekle birlikte, banka sisteminin boyutu, Türkiye ekonomisinin büyüme arzusu ve bölgemizin sunduğu yeni iş fırsatlarının değerlendirilmesinin önemi dikkate alındığında daha da artırılması gerektiği bir gerçektir. Bunu sağlamanın en etkin yollarından bir tanesi de karlılığın sürdürülmesidir. Karlılıktaki iyileşme 2005 yılında durmuştur. Hem aktif hem de özkaynak karlılığı

yavaş da olsa düşmüştür. Bunda, sorunlu krediler için karşılık ayrılması yaklaşımının sürdürülmesi yanında, artan rekabet nedeniyle faiz marjının daralması, son iki yılda izlenen yeniden büyüme politikasının yansımaları olarak şube ve personel sayısındaki artışın operasyon giderlerini artırması önemli rol oynamıştır¹⁶.

Son dönemde yaşanan olumlu gelişmelere rağmen, uluslararası göstergelere göre ülkemizde finansal sektör ve bankacılık sistemi son derece küçüktür. 1980'li yıllara göre aktif büyüklüğünün, aktiflerin gayri safi milli hasılaya oranının önemli ölçüde artmasına ve özkaynakların büyümesine rağmen, nüfusa oranla bazı göstergeler hala 1980'li yılların ve Avrupa Birliği'ne ait büyüklüklerin çok gerisinde olduğunu göstermektedir.

Avrupa Birliği ile karşılaştırıldığında da Türkiye'de finansal sektör ve bankacılık sistemi yüksek bir büyüme potansiyeline sahiptir. Avrupa Birliği ülkelerinde banka sisteminin aktif büyüklüğü ve kredilerin gayri safi milli hasılaya oranı ülkemizdeki büyüklüklerin oldukça üzerindedir.

Risk yönetiminin geliştirilmesine özel bir önem atfedilmiştir. Bu konuda yetişmiş insan gücü artmakta, teknoloji de iyileşmektedir. Kredi riskinin ölçülmesi, değerlendirilmesi ve yönetiminde kurumsal yapının geliştirilmesi amacıyla kurumsal kredi kayıt sisteminin oluşturulması yönünde hazırlık çalışmaları tamamlanmıştır. Sermaye yeterliliğine ilişkin yeni düzenlemenin doğru anlaşılması, izlenmesi, üyelerin ve kamuoyunun bilgilendirilmesi, görüş oluşturulması ve hazırlık yapılması amacıyla BDDK'nın önderliğinde çalışmalar sürdürülmektedir. Bu konuda yol haritası güncellenerek kamuoyuna açıklanmıştır.

Bankacılık sisteminde son dönemde yapılan düzenlemeler ile Basel II'nin bankaların davranışına ve KOBİ'lere etkileri konusunda ilgili kurumlarla işbirliği içinde bilgilendirme toplantıları yapılmıştır. Temel bankacılık göstergeleri, Türk bankacılığının şu anki durumunun daha güçlü ve sağlıklı bir yapıda olduğunu ortaya

¹⁶ Tefik Bilgin, a.g.t., ss. 10-11.

koymaktadır. Ülkemizde geleceğe ilişkin beklentiler daha olumlu olup, güven artmıştır. Bu durumun en önemli yansıması olan YTL'ye güçlü talep artışı, hem ekonomik faaliyeti hem de finansal sektördeki olumlu gelişmeleri desteklemiştir; finansal sektör yeniden büyümeye başlamıştır.

Ülkemizde risk yönetimi sürecinin kronolojik gelişimi ve Basel II kriterlerine uyum sağlanabilmesi için yapılan düzenlemeler aşağıda belirtilmektedir¹⁷:

- 08.02.2001 tarihli Resmi Gazetede yayımlanan “*Bankaların İç Denetim ve Risk Yönetimi Sistemleri Hakkında Yönetmelik*”, bankaların karşılaştıkları risklerin izlenmesini ve kontrolünü sağlamak üzere kuracakları iç denetim sistemleri ile risk yönetim sistemlerine ilişkin esas ve usulleri belirlemeyi amaçlamaktadır.
- 31.01.2002 tarihli Resmi Gazetede yayımlanan “*Bankaların Sermaye Yeterliliğinin Ölçülmesine ve Değerlendirilmesine İlişkin Yönetmelik*”in amacı, bankaların mevcut ve potansiyel riskler nedeniyle oluşabilecek zararlara karşı yeterli düzeyde öz kaynak bulundurmalarının sağlanmasıdır.
- Bankacılık Düzenleme ve Denetleme Kurumu tarafından 30 Mayıs 2005 tarihinde “*Türk Bankacılık Sektörünün Basel II'ye Geçişine İlişkin Yol Haritası*” açıklanmıştır. Buna göre,
 1. Bankaların maruz kaldıkları risklerin sağlıklı olarak ölçülebilmesi amacıyla iş kollarının Basel II'ye göre tanımlanması çalışmaları kapsamında bankaların hesaplamalarında ve muhasebe alt yapısında değişikliklerin yapılması,
 2. Basel II kapsamında kredi riski ölçümünde dış derecelendirme kuruluşlarının tayin edeceği derecelendirme notları esas alınacağından (standart yaklaşım), ülkemizde kredi derecelendirme kuruluşlarının kurulması,
 3. Kredi, piyasa ve operasyonel risklerin istatistiki olarak ölçülmesinin kolaylaştırılması amacıyla merkezi bir veri tabanının oluşturulması,
 4. Basel II'ye geçiş çalışmaları hakkında reel sektör, kamu sektörü ve ilgili diğer tarafların bilgilendirilmesine yönelik çalışmaların yapılması planlanmaktadır.

¹⁷ Basel II ve KOBİ'ler Çalışma Grubu, “Basel II'nin KOBİ'lere Etkileri”, *Bankacılar Dergisi*, No. 58 (Eylül 2006), ss. 15-16.

3.2. Türkiye’de Risk Yönetiminin Gelişimi

Türk bankaları; 1970’li yıllarda faiz oranlarının resmi otoritelerce belirlenmesi, kaynak maliyetinin kârlılık açısından herhangi bir sorun yaratmaması, para ve sermaye piyasaları ile banka dışı finans kuruluşlarının etkin bir varlığının bulunmaması gibi nedenlerle rekabetten çok uzak pasif bir konumda bulunuyorlardı. Bu dönemde risk yönetiminden anlaşılan kredilendirme ve mevduat toplamaydı. Faiz oranlarının üzerinde seyreden enflasyon nedeniyle bankalar risk yönetimine fazla ilgi göstermiyordu. Kaynak maliyetlerinin görece ucuz olduğu dönemlerde kredi fiyatlarının çok yüksek olmaması, enflasyonun da etkisiyle kredilerin geri ödenmesinde önemli sorunların yaşanmaması, ülkenin içinde bulunduğu kalkınma sürecinde kredi taleplerinin yeterli düzeyde bulunması, öte yandan çok sayıda yatırım alternatifinin de bulunmayışı bilanço yönetiminde, aktiflerin değil sadece pasiflerin yönetilmesini yeterli kılıyordu. Bankalar birbirleriyle rekabet edebilmek için şube sayısını mümkün olduğunca artırıp Türkiye’nin her yanına yayılarak olabildiğince fazla miktarda mevduat topladılar¹⁸.

1973-1980 yıllarındaki ekonomik krizden Türk bankaları da büyük ölçüde etkilendi. Enflasyonun çok hızlı artıyor olması, maliyetler üzerinde önemli bir baskı yaratırken bankalar mevduat toplamada önemli sorunlar yaşadılar. Bu da sektörün karlılığını olumsuz etkiledi. 1980’den sonra ise Türk bankacılık sektöründe büyük gelişmeler yaşandı. Uygulanan ekonomik istikrar programları ve dışa açılma stratejileri çerçevesinde banka sistemi rekabete, dış ticarete ve menkul kıymet işlemlerine açıldı. Bu da bankaların bilançolarına olan yaklaşımlarını değiştirdi¹⁹.

Ülkemizde risk yönetiminin gerekliliğini ortaya koyan en önemli faktörlerden biri, 1980’li yıllarda para ve sermaye piyasalarının ortaya çıkmasıyla bankacılık sektöründe başlayan rekabettir. Kredi müşterilerinin para ve sermaye piyasalarından doğrudan kaynak sağlamaya yönelmeleri, diğer taraftan kurumsal ve bireysel yatırımcıların da birikimleri için mevduatın yanı sıra bu piyasalardaki yatırım alternatiflerini değerlendirmeleri, mali sektörde varolan dengeleri önemli ölçüde sarstı.

¹⁸ Kılınç, s. 52.

¹⁹ Kılınç, s. 52.

Böyle olunca bankalar fiyat bazında rekabet etmeye başladılar ki bu da artık kaynaklarını çok düşük maliyetlerde elde edemeyeceklerini gösteriyordu. Toptancı bankacılığın gelişmesi, yatırım bankalarının artması, yabancı bankaların Türkiye’de şube açma girişimlerinin çoğalması ve Türk bankalarının faaliyetlerini uluslararası platformlarda da sürdürmeye başlamaları bankacılık sektöründe rekabetin şiddetini daha da arttırdı. Rekabetin yönü değişince para ve sermaye piyasalarında yeni araçlar ortaya çıktı. Kredi türleri ve kaynakları değişti ve yeni kredi imkanları bulunarak, kaynakları değerlendirecek yeni verimli alanlar ortaya çıktı. En önemlisi bankalar mevduat yada kredi miktarlarıyla değil, verdikleri hizmetlerle de rekabet etmeye başladılar²⁰.

1990’lı yıllarda Türk Bankacılık Sistemi’ndeki artan rekabetten dolayı aktif büyüklüğüne dayalı kârlılık anlayışı hızla değişmeye başlamış ve yerini verimliliğe dayanarak kârlılığı yükseltmeyi hedefleyen bankacılık anlayışına terk etmiştir. Ülkemizde son yıllarda yaşanan finansal krizler, ekonominin tümünü etkilemiş, en büyük olumsuz etkiye bankacılık sistemi maruz kalmıştır. Uluslararası boyuttaki gelişmeler de aynı zaman dilimlerinde ortaya çıkmış; küreselleşmenin boyutlanması ve teknolojiye olan bağımlılığın giderek artması uluslararası finans kesiminin temel gündemini oluşturmuştur. Bu gelişmeler bankacılıkta risk yönetiminin artan öneminin başlıca nedenleridir. Ülkemizdeki somut gelişmeler, risk yönetiminin kavram olarak mevzuata girmesiyle başlamıştır. İlk defa Bankalar Kanununda ifadesini bulan düzenlemeler, 8 Şubat 2001 tarihinde yayımlanan Yönetmelik ile ayrıntılı hale getirilmiştir. 2001 yılındaki uyum süresinin ardından, 2002 yılından itibaren bankaların mevzuatın öngördüğü çerçevede çağdaş risk yönetimi sistemleri kurma yolunda önemli bir mesafe kaydettikleri görülmektedir. Bir yılı uyum çalışmaları ile geçse de risk yönetimi uygulamaları yaklaşık beş yıldır Türk bankalarının hayatında yer almaktadır. Türk bankalarının, Basel II’ye uyum çerçevesinde başlatmış oldukları risklerin daha duyarlı hesaplanmasına yönelik faaliyetler halen devam etmektedir.

²⁰ Kılınç, ss. 52-53.

Türk bankalarında çağdaş risk yönetimi tekniklerinin ve sistemlerinin uygulanması yasal düzenlemelerin dayatmasıyla başlamış olmasına rağmen süreç içerisinde sistemdeki çoğu banka risk yönetiminde, mevzuatın öngördüğü çerçevenin ötesine geçmiştir. Örneğin, istisnasız tüm bankalar standart yöntemi kullanarak piyasa risklerini denetim otoritesine raporlamakta, diğer taraftan bankaların önemli bir bölümü, aynı zamanda hassas risk ölçümü yapan RMD modelleri ile de ölçüm yaparak banka dahilinde raporlamakta ve piyasa risklerini günlük olarak izlemektedir. Bir başka örnek ise, kredi riski açısından yasal bir zorlama henüz bulunmasa da, birçok bankada kredi portföyüne ilişkin zarar olasılığı rakamlarının istatistik modellerle hesaplanarak izleniyor olmasıdır. Türk bankalarında risk yönetimi süreci, yasal gereklilikleri karşılamaktan, bankanın faaliyetlerine ve yapısına göre ihtiyaç duyulanların yapılmaya çalışıldığı bir noktaya gelmiştir.

Risk yönetimi uygulamalarının ortaya koyduğu bir başka önemli husus ise Türk bankacılık sisteminin önemli bir bölümünde bağımsız bir risk yönetimi, teftiş ve iç kontrol işlevlerinin bağımsız birimlerce yerine getirildiği; bankaların insan kaynağının yanısıra, Basel II uyum faaliyetleri de dahil olmak üzere, çağdaş risk yönetimi sistem ve teknikleri konularında ciddi yatırımlar yaptıkları gerçeğidir. Piyasa riski, kredi riski ve operasyonel risk olarak üç ana başlıkta toplanan risk yönetimi konusundaki ilk çalışmalar bankalarımızda çoğunlukla piyasa riskinin ölçülmesi konusunda yapılmıştır. Bugün için bankaların çoğu standart yöntem dışında piyasa riskine maruz değeri hesaplamaya yönelik istatistik modelleri de kullanmakta, ölçüm sonuçlarını geriye dönük testlerle desteklemektedir.

Uluslararası alanda yoğun çalışmaların ve tartışmaların sürdürüldüğü operasyonel risk konusunda tüm operasyonel risk noktaları bankaların sadece bir bölümünde belirlenmiş ve tanımlanmıştır. Operasyonel risk çalışmaları sistem genelinde henüz başlangıç aşamasındadır.

Genel olarak, risk yönetiminin Türk bankacılık sisteminde geldiği nokta; risklerin belirlendiği, tanımlandığı, ölçüldüğü ve kısmen de izlendiği aşamalardır. Risk ölçüm sonuçları ve risk yönetimi fonksiyonları öngörülerinin, bankaların karar alma süreçlerinde henüz etkin olarak yer alamadığı söylenebilir.

3.3. Türk Bankacılık Sektöründe Risk Yönetimi

3.3.1. Kredi riski

Kredi riski, ülkemizdeki bankaların risk ölçme, izleme ve raporlama süreçleri konusunda en çok hassasiyet gösterdikleri risk kategorisidir. Türkiye’de faaliyet gösteren 17 banka ve 3 katılım bankasının uluslararası derecelendirme kuruluşlarından kredi notu bulunmamaktadır. Bu bankalardan 10 tanesi kalkınma ve yatırım bankası, 3 tanesi özel, 1 tanesi TMSF bankası ve 3 tanesi de yabancı banka statüsündedir (tablo 3.4). Bu bankaların toplam aktifler içindeki payı Aralık 2004 itibarıyla %19’dur.

Tablo 3.4: Türkiye’de Faaliyet Gösteren Bankaların Kredi Notu Durumu

	S&P	Fitch	Moody’s	Derecesiz	Toplam
Kamu	1	3	2	0	3
Özel	5	15	10	3	18
Yabancı	8	10	9	3	13
Kalkınma	1	2	0	10	13
Katılım	0	2	0	3	5
TMSF	0	0	0	1	1
Toplam	15	15	21	20	53

Kaynak: Yayla ve Kaya, a.g.m., s. 41.

Türkiye’de faaliyet gösteren yabancı bankaların derecelendirme (rating) notları rakamlandırılmış sistemde 15 ve üzerindedir. Tablo 3.5’te Türk bankalarının, üç derecelendirme kuruluşu arasında notları değişmekle birlikte Moody’s tarafından verilen notlarının daha düşük olduğu dikkat çekmektedir.

Tablo 3.5: Not Durumuna Göre Bankaların Dağılımı

Rakamsal Not	Not Alınan Şirketlere Göre Banka Sayısı			
	S&P	Fitch	Moody’s	Toplam
6	0	3	0	3
7	2	4	13	19
8	0	3	0	3
9	5	13	0	18
15	1	1	0	2
17	1	2	1	4
18	5	3	3	11
19	1	2	3	6
20	0	1	1	2
Toplam	15	32	21	

Kaynak: Yayla ve Kaya, a.g.m., s. 42.

Tablo 3.6: Ortalama Rakamsal Dereceler

	S&P	Fitch	Moody's
Kamu	7	9	7
Özel	9	8	7
Yabancı	18	17	17
Kalkınma-Yatırım	9	9	-
Katılım	-	8	-

Kaynak: Yayla ve Kaya, a.g.m., s. 42.

Tablo 3.6'da Türkiye'de faaliyet gösteren ve bir uluslararası derecelendirme kuruluşundan notu olan bankaların gruplar itibarıyla ortalama derecelerinin rakamsal karşılıkları sunulmaktadır. Tabloya göre, yabancı bankalar grubu dışındaki banka grupları, borç veren bankaların standart yaklaşımları kullanmaları halinde, Yeni Sermaye Uzlaşısı'na göre %100 risk ağırlığına tabi tutulacaktır. Yeni Sermaye Uzlaşısı'nda kredi riskinin standart yöntemle göre hesaplanmasında hükümet portföyünde yer alan yabancı para (YP) kamu menkul kıymetleri ülke notuna göre risk ağırlığına tabi olmaktadır. Bu bağlamda, Türkiye'nin kredi notu BB+ ile B diliminde yer aldığı için risk ağırlığı %100'dür.

Türk bankacılık sistemi hızlı adımlarla temel işlevi olan fon aracılığı faaliyetine geri dönmektedir. Nitekim mevduatın krediye dönüşüm oranı 2002 yılında yüzde 36 iken, 2006 yılı Mart ayı sonunda %65'e ulaşmıştır. Son dönemde bireysel kredilerde ve özellikle konut kredilerindeki gelişmelere bakıldığında 2005 yılı sonunda 153 milyar YTL olan Türk bankacılık sistemi kredi hacminin 18.05.2006 itibarıyla 185 milyar YTL'ye yükseldiği ve bunun yüzde 31'inin bireysel kredilerden oluştuğu söylenebilir (57 milyar YTL). Aynı tarih itibarıyla 57 milyar YTL'lik bireysel kredi hacminin 18.8 milyar YTL'si konut kredileridir ve bu hacimle ilk defa 18.3 milyar YTL olan kredi kartlarını geçerek bireysel kredi türleri arasında 1. sıraya oturmuştur²¹. Nisan 2006 tarihi itibarıyla, bireysel krediler içinde konut kredilerinin payı yüzde 33, kredi kartlarının payı yüzde 32, taşıt kredilerinin payı yüzde 12, beyaz eşya ve diğer mal ve hizmet alımı için kullanılan kredilerin payı ise yüzde 33 olmuştur. Bireysel kredilerin gayri safi milli

²¹ Tefik Bilgin, a.g.t., s. 4.

hasılaya oranı 2002 yılına göre 6 puan artarak yüzde 9'a çıkmıştır.

Ekonomik performansın iyileşmesi, yeniden yapılanma sürecindeki bankacılık sistemini de olumlu yönde etkilemiştir. Ekonomik faaliyetin büyümesi ve rekabet koşullarındaki iyileşme yanında, bankaların bilanço yapılarını ve özkaynaklarını güçlendirme çabaları, faaliyetlerin görece olarak daha sağlıklı bir ortamda gerçekleştirilmesini sağlamıştır. Büyümenin yanı sıra bilanço yapısındaki olumlu değişim de sürmüştür; YTL kaynakların ve YTL varlıkların bilançodaki payı yükselmiştir. Krediler büyümüş ve çeşitlenmiştir. Mevduatın kredilere dönüşme oranı yükselmiştir.

Bireysel, ticari ve kurumsal kredi müşterileri için hem nicel hem de nitel kriterleri içeren bir içsel risk derecelendirme sistemi birçok banka tarafından tamamlanmış, derecelendirme prosedürleri oluşturulmuş ve belirli aralıklarla gözden geçirilmektedir. Ancak kredi riskinin ölçülmesine yönelik içsel modelleme çalışmalarında henüz piyasa riskindeki seviyeye ulaşamamıştır. Ülkemizde, Basel II'nin öngördüğü kredi riski azaltım tekniklerinden olan standart yaklaşımın Ocak 2008 tarihinde, içsel derecelendirme yaklaşımının ise Ocak 2009 tarihinde uygulanmaya başlanması planlanmaktadır.

Sonuç olarak kredi hacmindeki genişleme sonucu riske maruz kalınan pozisyon artmış; ancak, risk faktörlerine olan duyarlılık azalmıştır. Ayrıca, en temel risk unsuru olan takibe dönüşüm oranları, son yıllarda azalma göstermiş ve ekonomik eğilimler ve beklentiler ışığında sektörün kredi riski genel olarak azalmıştır. Kredi riskinin en önemli matrahı konumunda olan krediler portföyünün tutarında ve aktifte oranında artış göstermesi maruz kalınan kredi riskini artırıcı bir gelişmedir. Krediler portföyünde vadeler uzarken, TP kredilerin oransal payı artmış ve çeşitli açılardan görülen yoğunlaşmalar (Örn: vade, para cinsi) azalmıştır. Ayrıca, portföyde ortalama takibe dönüşüm oranlarının azalması kredi riski açısından olumlu gelişmeler olarak değerlendirilmektedir.

3.3.2. Piyasa riski

Türk bankacılık sistemi, 8 Şubat 2001 tarihli Risk Yönetimi Yönetmeliğinden sonra piyasa riski ölçüm sistemlerini kurmakta oldukça hızlı davranmıştır. Bankaların neredeyse tamamı, yasal sermaye yeterliliği hesabı için gerekli olan piyasa riskine maruz tutarın belirlenmesinde standart metodu kullanmaktadır. Bunun yanı sıra, bankaların yarısından fazlası daha hassas risk ölçümü sağlamak için banka dahilinde RMD modelleri oluşturmuş, ticari yazılım satın almış ya da danışmanlık firmalarından bu konuda yardım almıştır. Bu kapsamdaki bankalar kendi iç modelleri ile günlük, haftalık ve aylık bazda piyasa riski hesaplamaları yapmakta, çıkan sonuçları ilgili birimler ve üst yönetimleriyle paylaşmaktadır. Piyasa riski modeli kullanan bankalar, modellerinin etkinliğini geriye dönük testlerle gözden geçirmektedir.

Bankaların RMD yöntemleri haricinde kullanmakta olduğu yöntemler arasında piyasa riskine maruz alım-satım portföylerindeki olağanüstü kazanç veya kayıplara neden olabilecek faktörleri kapsayan stres testleri ve senaryo analizleri de yer almaktadır.

3.3.2.1. Faiz oranı riski

Sektörün ticari portföyünün faiz oranı riskine duyarlılığının incelenmesinde pozisyonların araçlar bazında bileşiminin, pozisyonların faiz yapısının ve yeniden fiyatlanma tarihlerinin dikkate alınması gerekmektedir.

Faiz oranı piyasa riskine tabi kalemlerin son yıllardaki dağılımı incelendiğinde, uzun pozisyonlar içerisinde en fazla payın menkul değerler cüzdanına (MDC) ait olduğu daha sonra türev işlemlerin yer aldığı söylenebilir. Sektörün kısa pozisyonları ise daha çok türev işlemlerden kaynaklanmaktadır.

Toplam uzun pozisyonların toplam kısa pozisyonlardan fazla olması, olası faiz artışlarında sektörün alım-satım amaçlı pozisyonlardan dolayı zarara maruz kalmasına sebep olabileceğinden, bu husus, faiz oranı riski doğuran bir unsur olarak değerlendirilmektedir. Öte yandan net pozisyon tutarlarının yeniden fiyatlamaya tabi tutulduğu süreler itibarıyla dağılımı incelendiğinde; son yıllarda söz konusu pozisyonların yaklaşık %40'ının 3 aylık bir sürede yeniden fiyatlamaya tabi tutulduğu görülmektedir. Bu durum, yabancı bankalar hariç tutulduğunda, faiz oranı nedeniyle ortaya çıkabilecek

kayıpların kısa bir zaman dilimi ile sınırlı kalmasına imkân verebilecektir. Pozisyonların önemli bir kısmı kısa vadelerde yoğunlaşmaktadır.

3.3.2.2. Döviz kuru riski

Banka grupları itibarıyla bakıldığında; özel bankalar sektörün toplam açığından daha yüksek tutarda yabancı para açığı ile çalışmakta, diğer bankalar ise toplamda kapalı pozisyonda çalışmakta dolayısıyla kur artışlarına karşı en duyarlı grubu özel bankalar oluşturmaktadır.

Sektörün yabancı para pozisyonunun çeşitli döviz cinsleri itibarıyla son yıllardaki dağılımı incelendiğinde, 2004 ortalarına kadar geçen dönemde genel olarak pozisyonların yaklaşık %70'inin USD %30'unun EUR cinsinden oluştuğu gözlemlenirken, Haziran 2004 sonrasındaki dönemde USD'nin payında görece bir düşüş ve EUR'un payında bir artış olduğu söylenebilir. Bu durum, yoğunlaşmadan kaynaklanan risklerin azalmasına yol açmakla birlikte maruz kalınan kur riskinin büyük ölçüde USD ve EUR kurlarında meydana gelebilecek değişimlerden kaynaklanacağını göstermektedir. USD kurunun düşüş ve EUR kurunun yükselme eğilimi göstermesi çapraz kurda kısmi bir düşüşle sonuçlanarak, bankalara farklı döviz cinsleri üzerinden yapılacak arbitraj işlemleri yoluyla kambiyo kârlarını değiştirme olanağı sağlamış riskliliği azaltmıştır.

Serbest kur rejiminin uygulandığı ekonomilerde, kur riskinin sınırlandırılması ve oluşan riskin yönetilmesi temelde riske sahip olan ekonomik birimin sorumluluğundadır. Türkiye gibi yurtdışı kaynakları yoğun olarak kullanan ve kısmen dolarize olmuş ekonomilerde kur riskini mal ve faktör ticareti yanında sermaye hareketleri ve yurtiçi yerleşiklerin portföy tercihleri etkilediğinden; ekonomiye hızlı sermaye giriş-çıkışı, para ikamesi gibi süreçler ekonomik birimleri daha hassas hale getirerek kur riskinin yönetimini zorlaştırmaktadır. Finansal piyasalarda 2006 yılı Mayıs ayının ilk haftasından itibaren görülen dalgalanmalar, konunun önemini daha da artırmıştır. 2006 yılı Mayıs-Haziran döneminde YTL, gelişmiş ülke paraları karşısında %30 değer kaybına maruz kalmıştır. YTL'nin kaybında sürekli bir artış olması, açık pozisyonu bulunan ekonomik birimleri önemli ölçüde kambiyo zararına maruz bırakır.

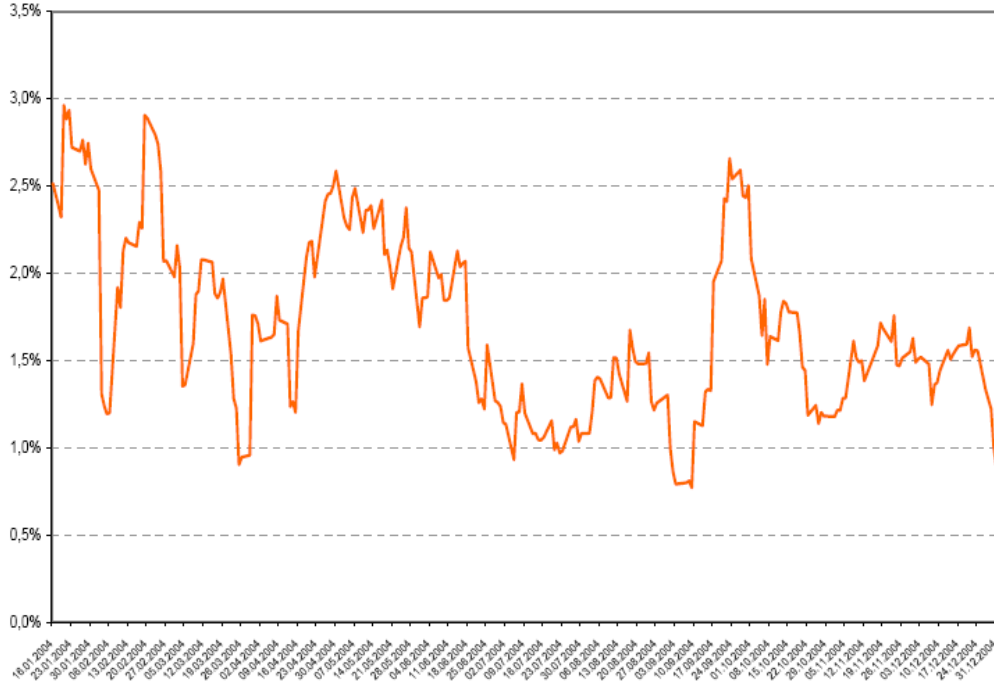
3.3.2.3. Hisse senedi fiyat riski

Hisse senetleri ve yatırım fonlarının ticari portföy içerisindeki payının düşük olması sebebiyle, sözkonusu kıymetler önemli bir piyasa riski kaynağı oluşturmamaktadır. Söz konusu kıymetlerin ticari portföy içerisindeki payları 2004 yılı içerisinde önemli bir değişikliğe uğramamış ve %2-%2,5 seviyelerinde gerçekleşmiştir.

Hisse senetleri ve yatırım fonlarının payı, Haziran 2005-Ekim 2005 arasında bir miktar artış gösterdikten sonra tekrar bir düşüş trendi içerisine girmiştir. Pozisyonlardaki bu azalış hisse senedi pozisyon riskini azaltıcı bir gelişme olarak değerlendirilmektedir.

Hisse senedi portföyünün önemli bir kısmının İMKB'de işlem gören hisse senetlerinden oluşması sebebiyle, sektörün maruz kaldığı hisse senedi pozisyon riski için temel risk faktörü İMKB100 endeks getirisine ilişkin oynaklıklardır. İMKB100 endeksinin gelişimi incelendiğinde, 2002 yılında başlayan artış trendinin devam ettiği ve 2004 yılı sonunda 25.000 seviyelerinde gerçekleşen endeksin Temmuz 2005 sonunda 30.000'e yaklaştığı görülmektedir. Bu da YTL bazında %18,6'lık, USD bazında ise %19,6'lık bir artışa karşılık gelmektedir. 2004 yılına dair günlük getirinin değişkenliği, geçmiş yıllara kıyasla düşük seviyelerde gerçekleşmiş, ancak Mayıs ve Ekim aylarında artış göstermiştir.

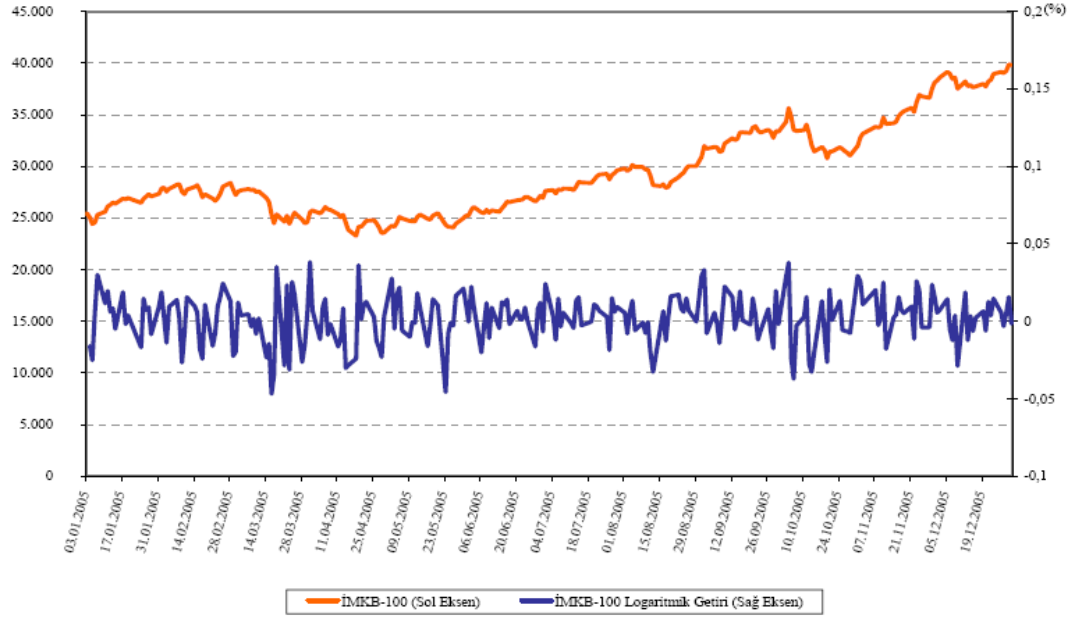
İMKB100 endeksinin oynaklığı şekil 3.1 üzerinde incelendiğinde ise, incelenen dönem içerisinde, oynaklıkta yer yer artışların olduğu ancak 2004 yılı sonunda oynaklığın azaldığı görülmektedir. Oynaklıktaki azalış hisse senedi pozisyon riski açısından olumlu bir gelişmedir.

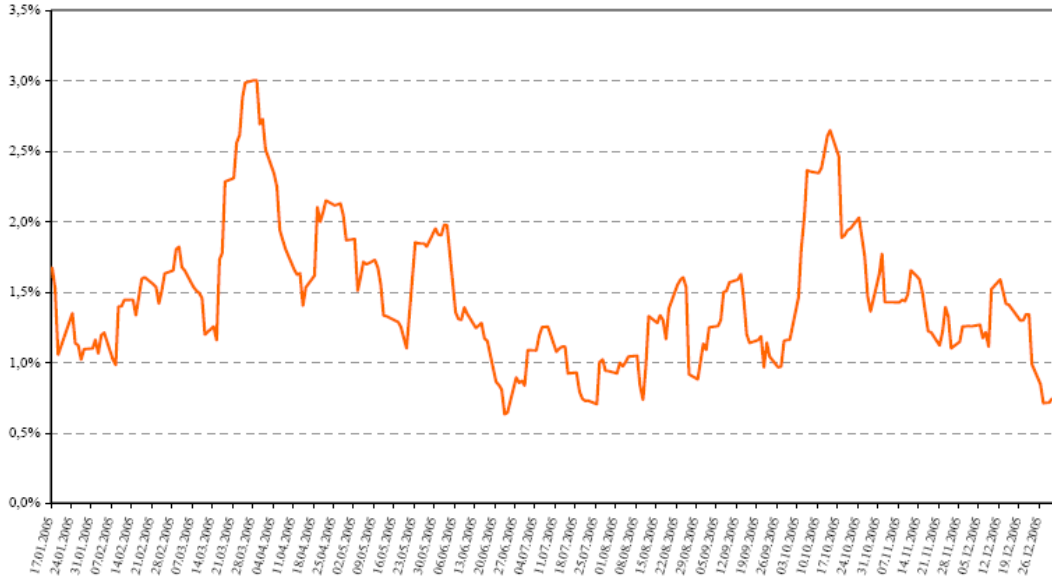
Şekil 3.1: 2004 Yılında İMKB-100 endeksinin günlük getiri volatilitesi (10 günlük hareketli ortalama)

Kaynak: BDDK, Bankacılık Sektörü Risk Değerlendirme Raporu, Aralık 2004, s. 27.

İMKB-100 endeksinin düzeyine ve günlük getirisine ilişkin gelişmeler şekil 3.2’de incelendiğinde, endekste son yıllarda gözlenen yükseliş trendinin 2005 senesinde de istikrarlı bir biçimde devam ettiği gözlemlenmektedir. Endeksin riskliliğe ilişkin bir gösterge olan getirilerin volatilitesi şekil 3.3 üzerinde incelendiğinde, 2005 yılı içerisinde bazı sert düşüş ve yükselişler yaşandığı ancak bunların %0,5 ile %3,0’lük bir bant içinde kaldığı, dolayısıyla volatiliteden kaynaklanan riskin makul seviyelerde seyretmiş olduğu değerlendirilmektedir.

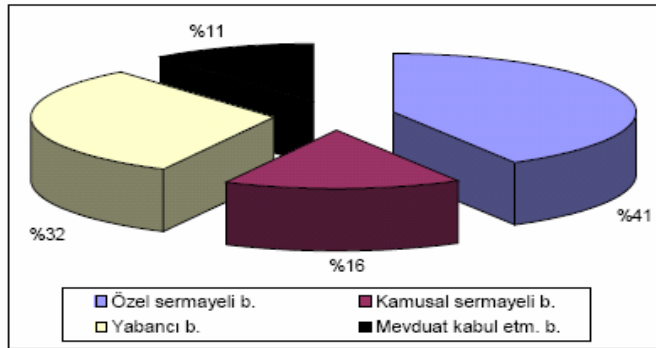
Şekil 3.2: İMKB-100 Endeksinin ve Günlük Getirilerinin 2005 Yılındaki Gelişimi
 Kaynak: BDDK, Bankacılık Sektörü Risk Değerlendirme Raporu, Aralık 2005, s. 25.

Şekil 3.3: İMKB-100 Endeksinin 2005 Yılındaki Günlük Getiri Volatilitesi (10 günlük hareketli ortalama)
 Kaynak: BDDK, Bankacılık Sektörü Risk Değerlendirme Raporu, Aralık 2005, s. 26.

3.3.3. Operasyonel risk

Ülkemizde risk yönetimi uygulamalarının ne aşamada olduğunun saptanması amacıyla, Türkiye Bankalar Birliği nezdinde faaliyet gösteren Risk Yönetim Sistemleri ve Uygulama Esasları Çalışma Grubu'nca 30 Eylül 2003 tarihinde, bankalara yönelik bir anket uygulanmış ve düzenlenen ankete 25 banka katılmıştır. Anket sonuçları, bankalarca operasyonel risk yönetiminin, piyasa riski ve kredi riskine göre geri planda tutulduğu kanısını desteklemektedir. Operasyonel riskin yönetimi konusunda, özel sermayeli bankaların diğer banka gruplarına nazaran daha geniş bir çalışma alanı belirleyerek daha ileri bir noktada olduğu, kamu sermayeli bankaların ise konuyla oldukça ilgili oldukları görülmektedir. Operasyonel risk yönetiminin ilk adımı, kurum faaliyetlerine özgü operasyonel risk noktalarının mümkün olan en geniş çerçevede tanımlanmış olmasıdır. Anket sonuçları, bankalarımızın bu yönde bir faaliyet içinde olduklarını, ancak söz konusu aşamanın tüm bankalarca tamamlanmamış olduğunu göstermektedir. Ankete katılan 25 bankadan 19'u "tüm operasyonel risk noktalarının belirlenip belirlenmediği" yolundaki soruya "evet" yanıtını vermiş, bu yanıtın dağılımı ise şekil 3.4'te görüldüğü gibi olmuştur.

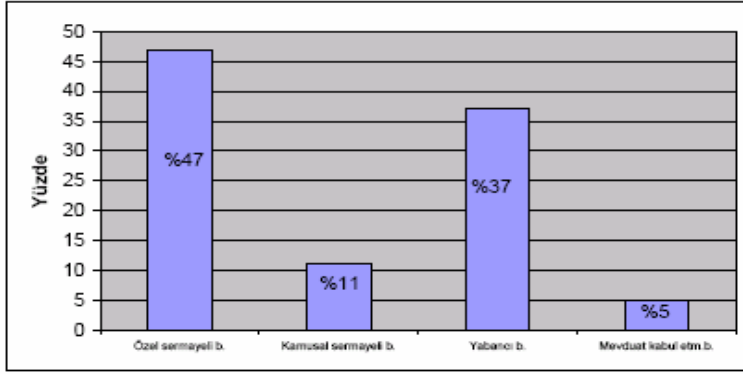
Şekil 3.4: Operasyonel Risk Noktalarını Belirlemiş Bankaların Dağılımı

Kaynak: Risk Yönetimi Uygulamaları Esasları Çalışma Grubu, "Bankaların Risk Yönetimi Çalışmaları Hakkında Değerlendirme", *Bankacılar Dergisi*, No. 48 (Mart 2004), s. 24.

Bankacılık faaliyetlerinin her koşulda devamının sağlanabilmesi için bankaların "iş sürekliliği planı"na sahip olmaları ve bu planların uygulanabilir olması gereklidir. İş sürekliliği ile ilgili olarak ankette yer verilen soruya alınan yanıtlar, konunun öneminin bankalarımızca bilindiği ve bu doğrultudaki çalışmaların yüzde 52 oranında tamamlandığı, yüzde 36 oranında da proje aşamasında olduğunu göstermektedir.

Bankalarımızın sadece yüzde 12'si böyle bir planın henüz mevcut olmadığı yanıtını iletmişlerdir. İş sürekliliği planına sahip bankaların yüzde 46'sı özel sermayeli, yüzde 46'sı yabancı, yüzde 8'i ise mevduat kabul etmeyen bankalardır.

Bilgi işlem suçlarının ve bilgi güvenliği açıklarından doğan operasyonel zararların yaygınlığı dolayısıyla, bankalarımızın personelini eğitici ve uyarıcı nitelik taşıyan yazılı bilgi güvenliği politikalarına sahip olmaları ve bu politikaların uygulanmasını sağlamaları önem taşımaktadır. Anket sonuçlarına göre; bankalarımızın yüzde 76'sı yazılı bilgi güvenliği politikasına sahiptir. Bu bankaların dağılımı şekil 3.5'de görülmektedir. Bankalarımızca, çalışanların banka risk politikaları ve bunlara ilişkin uygulama usullerinden haberdar edilmesinde, mevcut tüm imkânların (toplantı, internet, eğitim, vb.) kullanıldığı belirlenmiştir.

Şekil 3.5: Yazılı Bilgi Güvenliği Politikasına Sahip Bankaların Dağılımı

Kaynak: Risk Yönetimi Uygulamaları Esasları Çalışma Grubu, a.g.m., s. 26.

2005 yılında 24 banka üzerinde ikinci bir anket çalışması düzenlenmiş ve anketten çıkan sonuçlara göre ülkemiz bankalarının büyük çoğunluğunca, temel gösterge yaklaşımı ve standart yaklaşım kullanılarak operasyonel riskler için sermaye gereksiniminin hesaplanabildiği ortaya çıkmıştır. Ankete göre, 24 bankanın asıl hedefi içsel ölçüm yaklaşımı (İÖY) ile operasyonel risk ölçümü yapmaktır. Basit yöntemlerin uygulama kolaylığı sağlaması, operasyonel risk verilerinin yeterli olmaması ve ileri ölçüm yaklaşımlarına yönelik çalışmaların henüz tamamlanmamış olması dolayısıyla başlangıçta İÖY'leri çok az sayıda banka kullanmayı planlamaktadır. İlerleyen dönemlerde ise sektör aktif toplamının büyük bir bölümünü oluşturan bankalar İÖY'ye geçmeyi planlamaktadır. İÖY'lerin riskin daha hassas bir şekilde ölçülerek bankalara

rekabet avantajı sağlaması hususu bankaların operasyonel risk ölçümünde bu yaklaşımları hedeflemelerinde etkili olmaktadır. Bankalarca operasyonel riske ilişkin olarak yürütülen çalışmalarda, öncelik operasyonel risk verilerinin toplanmasına verilmektedir²².

3.3.4. Likidite riski

Geniş tanımı ile likidite riski, piyasa likiditesi aksaklıklarından kaynaklanan “piyasa likiditesi riski” ile bankanın likidite dengesindeki problemlerden kaynaklanan “fonlama likiditesi riskini” de kapsayan bir risktir. Bu tanımda, “piyasa likiditesi riski”, bankanın pozisyonlarından, zamanında ve kabul edilemez bir düzeyde zarara uğramaksızın çıkamaması dolayısıyla, bankanın mevcut veya gelecekteki gelir veya sermayesinin azalması riskini ifade etmektedir. “Fonlama likiditesi riski” ise yükümlülükler ile varlıklar arasındaki likidite dengesizlikleri sebebiyle, bankanın yükümlülüklerini zamanında ve kabul edilemez bir düzeyde zarara uğramaksızın yerine getirememesi dolayısıyla, bankanın mevcut veya gelecekteki gelir veya sermayesinin azalması riskidir. Çalışmanın bu kısmında, bankacılık sisteminin 2004 ve 2005 yılları itibarıyla maruz kaldığı fonlama likiditesi riski²³ analiz edilecektir²⁴.

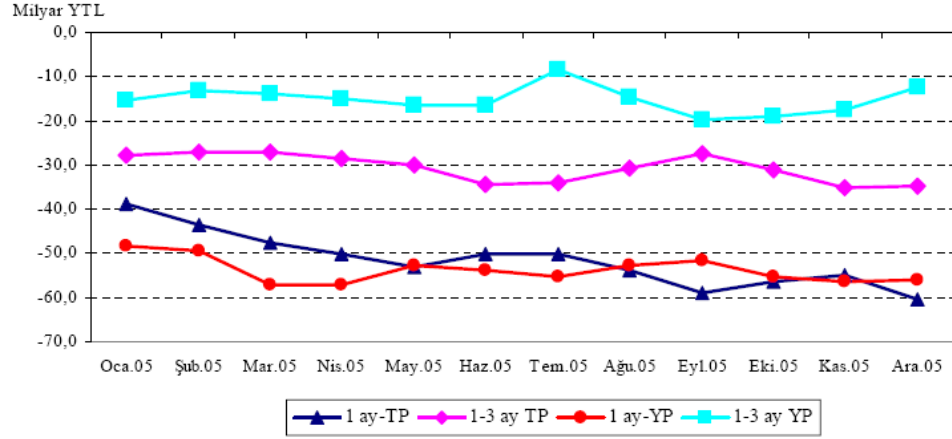
Likidite riski açısından matrah konumunda olan tutarlar likidite açıklarıdır²⁵. Geçmiş dönemde, uzunca bir süre yüksek kronik enflasyon ve zayıf makroekonomik istikrar ve güven ortamında faaliyet gösteren Türk bankacılık sisteminde gittikçe kısalan mevduat vadelerine bağlı olarak likidite açıklarının yüksek seviyede seyrettiği görülmektedir. Ekonomik ve siyasal ortamda sağlanmış olan istikrara karşın likidite açığı oranlarında çok belirgin bir değişim gözlenmemiştir. Bu açıkların Aralık 2002-Haziran 2004 dönemi içerisinde genelde arttığı söylenebilir.

²² BDDK, “Bankacılık Sektörü Basel-II Gelişme Raporu”, 19.06.2006, http://www.bddk.org.tr/turkce/basel/basel/ilerleme_raporu_degerlendirmesi_19062006.pdf, (25.07.2006) s. 14.

²³ İlerleyen paragraflarda ‘likidite riski’ ifadesi ‘fonlama likiditesi riski’ anlamında kullanılmaktadır.

²⁴ Ayhan Yüksel, “Bankacılık Sektörü Risk Değerlendirme Raporu, Temmuz 2005”, 06.12.2005, http://www.bddk.org.tr/turkce/yayinlarveraporlar/rapor/bddk/risk_degerlendirme/RDR_Tem05.pdf, (07.12.2005), s. 33.

²⁵ Likidite açığı, ilgili vade diliminde vadesi dolan varlıklar ile yükümlülükler arasındaki fark olarak tanımlanmaktadır.

Şekil 3.6: 2005 Yılı Likidite Açıkları (Milyar YTL)

Kaynak: BDDK, Bankacılık Sektörü Risk Değerlendirme Raporu, Aralık 2005, s. 40.

2005 yılının ilk yarısında vade ve para cinsleri itibarıyla likidite açıklarında önemli iniş ve çıkışlar yaşanmadığı, ancak genel olarak likidite açıklarının arttığı Şekil 3.6 üzerinde gözlenmektedir. Likidite açıklarının artıyor olması likidite riskini artırıcı bir unsur olarak değerlendirilmektedir.

Pozisyonların likidite riski faktörlerine duyarlılığının incelenmesinde, pozisyonların para cinsi dağılımları, her bir para cinsinde varlıkların yükümlülükleri karşılama oranı ve likidite açıklarının oransal boyutu önem arz etmektedir.

Bankacılık sektörü için çeşitli vade dilimleri itibarıyla varlıklar ve yükümlülüklerin çeşitli para cinslerine göre dağılımı içerisinde YTL'nin payının 2004 ve 2005 yılları içerisinde artmış olduğu söylenebilir. Bu durum, YTL cinsinden toplam varlıkların toplam yükümlülükleri karşılama oranındaki artışla birlikte değerlendirildiğinde likidite riskini düşürücü olumlu bir gelişme olarak görülebilir. Diğer taraftan, YTL cinsinden oransal likidite açığının hala toplam likidite açığının en önemli kalemlerinden biri olması, söz konusu para biriminin toplam yükümlülükler içerisinde en büyük paya sahip kalem olmasından kaynaklanmaktadır. Kümülatif likidite açıkları tutar olarak artmış olmakla birlikte genel olarak para cinsleri itibarıyla varlıkların yükümlülükler oranının artmış olması likidite riskinin azalmasına neden olmuştur.

Haziran 2004 döneminde banka grupları itibarıyla genel likidite açıkları mevduat toplayan bankalarda %50'ler civarında olduğu, kalkınma ve yatırım

bankalarında bu açığın daha düşük oranlarda gerçekleştiği, yabancı banka şubelerinde ise likidite fazlasının olduğunu söylemek mümkündür.

3.4. Türev piyasalar ve risk yönetimi

Vadeli İşlem ve Opsiyon Borsası (VOB) kurulmadan önce, ülkemizde futures işlemleri yaygın değildi. Türk bankaları ancak yurt dışındaki aracı kurumlar aracılığı ile futures borsalarında işlem yapabilmekteydiler.

Ülkemizde şube açarak faaliyet gösteren bazı yabancı bankalar ve özel bankalar tarafından son yıllarda giderek artan bir şekilde swap işlemi yapılmaktadır. Swap işlemleri genellikle uluslararası piyasalarda yapılmaktadır. Müşteri taleplerine göre spekülasyon amaçlarıyla yada bankaların döviz varlıklarının kur riskine karşı korunması amacıyla ve nispeten kısa vadeli olarak yapılan döviz swapları giderek yaygınlaşmaktadır²⁶.

Ülkemizde kurulu borsası olmamasına rağmen bankalar, döviz üzerine vadeli işlemleri yapmaktaydılar. Forward işlemler gerek bankaların kendileri, gerekse ithalat-ihracat yapan firmalar için kur riskini minimize etmek amacıyla yapılmaktadır. Bir forward kanunu olmamasına rağmen bankalar kanununda “vadeli işlemler” geçtiği için bu işlemler yasal kabul edilmekteydi.

Tablo 3.7 üzerindeki Türk bankacılık sisteminde son yıllardaki türev işlemlerin gelişimine bakıldığında; 2003 yıl sonu itibariyle 26 katrilyon lira tutarında olan nominal işlem tutarının %20 oranında artarak 2004’ün ilk yarısı itibariyle 31 katrilyon liraya ulaştığı görülmektedir. Türev işlemlerin toplam aktiflere oranı da aynı dönemlerde %10,4’den %11,3’e yükselmiştir. İşlem bazında incelendiğinde, büyük çoğunluğu “Swap Para Alım ve Satım” işlemlerinden oluşan swap işlemlerinin 2003 yılında %37 (9,625 / 26,076 \approx %37) olan payının 2004 yılının ilk yarısında %58’e (17,845 / 31,92 \approx %58) ve opsiyon işlemlerinin payının %7’den (1,815 / 26,076 \approx %7) %9’a (2,892 / 31,92 = %9) yükseldiği dikkat çekmektedir. Opsiyon işlemlerinin payındaki artışta özel bankalar tarafından Eurobondlar üzerine yazılan opsiyonlar önemli rol oynamıştır.

²⁶ Raif Parlakkaya, *Finansal Türev Ürünler ile Mali Risk Yönetimi ve Muhasebe Uygulamaları*, Ankara: Nobel Yayın Dağıtım, Mart 2003. s. 162.

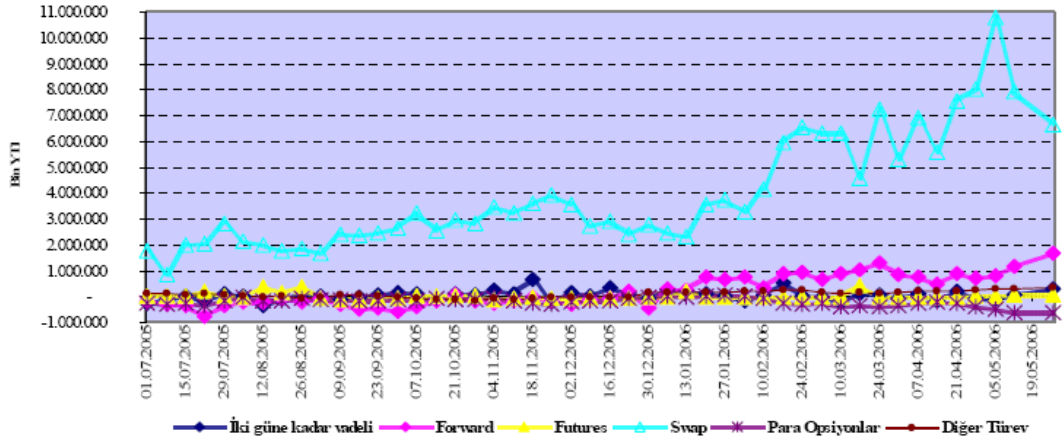
Tablo 3.7: Türev İşlemler

Trilyon TL	Aralık 2003	Mart 2004	Haziran 2004	% Değişim (Haz. 2004/ Ar. 2003)
FORWARD	11,929	7,641	8,129	-32%
Özel	8,923	4,071	5,569	-38%
Kamu	93	33	56	-40%
Yatırım	667	660	989	48%
Yabancı	2,245	2,878	2,429	8%
TMSF	0	0	0	0%
SWAP	9,625	15,658	17,845	85%
Özel	7,285	12,518	13,560	86%
Kamu	700	1,138	681	-3%
Yatırım	845	1,142	1,613	91%
Yabancı	794	859	2,020	154%
TMSF	0	0	0	0%
FUTURES	2,204	363	1,984	-10%
Özel	590	363	338	-43%
Kamu	0	0	0	0%
Yatırım	0	0	0	0%
Yabancı	1,614	0	1,645	2%
TMSF	1	0	0	-100%
OPSİYON	1,815	4,215	2,892	59%
Özel	1,752	4,038	2,798	60%
Kamu	0	0	0	0%
Yatırım	0	0	0	0%
Yabancı	63	177	94	48%
TMSF	0	0	0	0%
DİĞER	503	583	342	-32%
Özel	433	540	342	-21%
Kamu	0	0	0	0%
Yatırım	60	29	0	-100%
Yabancı	11	14	0	-100%
TMSF	0	0	0	0%
TOPLAM	26,076	28,460	31,192	20%
Özel	18,983	21,530	22,608	19%
Kamu	794	1,171	737	-7%
Yatırım	1,571	1,831	2,602	66%
Yabancı	4,727	3,928	6,188	31%
TMSF	1	0	0	-100%

Kaynak: BDDK, "Bankacılık Sektörü Değerlendirme Raporu", ss. 62-63.

Bankalar 2004 yılının ilk yarısında türev işlemlerden 81 trilyon lira net kâr elde ettiklerini beyan etmişlerdir. Söz konusu kârın büyük bir kısmı forward (77 trilyon) ve swap (53 trilyon) işlemlerinden kaynaklanmış olup, opsiyon işlemlerinden ise 46 trilyon TL zarar etmişlerdir. Banka grupları bazında incelendiğinde, forward işlemlerde özellikle kalkınma ve yatırım bankalarının (16,3 trilyon TL), swap işlemlerinde ise yabancı bankaların (10 trilyon TL) önemli tutarlarda zararlar karşıladıkları gözlemlenmektedir. Özel bankaların ise sadece opsiyon işlemlerinde zararı söz konusu olup, diğer işlem türleri itibarıyla kar elde etmişlerdir.

Bankaların taraf oldukları türev sözleşmelerin hacmi, 2006 yılı başından itibaren hızlı bir artış trendine girmiş ve Nisan 2006 dönemi itibariyle sözleşme büyüklüğü 93.644 milyon YTL'ye ulaşmıştır. Faiz oranlarının düşmesine bağlı olarak getirilerin azalması ile birlikte kar amaçlı türev ürünlere yönelik talep oluşmasının yanı sıra banka ve banka dışı kurumların kur ve faiz riskine karşı korunma sağlamak istemeleri bu artıştaki en önemli sebeplerdir. Bankaların en sık kullandıkları türev ürün çeşidi para swapları olup, bu sözleşmeler, ağırlıklı olarak bankaların kendi bilançolarında taşıdıkları faiz ve kur riskinin yönetilebilmesi amacı ile yurt dışı bankalar ile yapılmaktadır. 05.05.2006 tarihindeki swap işlemleri tutarı 10.789.283 bin YTL'ye ulaşmıştır.

Şekil: 3.7: Türk Bankacılık Sektörü Bilanço Dışı Pozisyonu Bileşenleri (01.07.2005-26.05.2006)

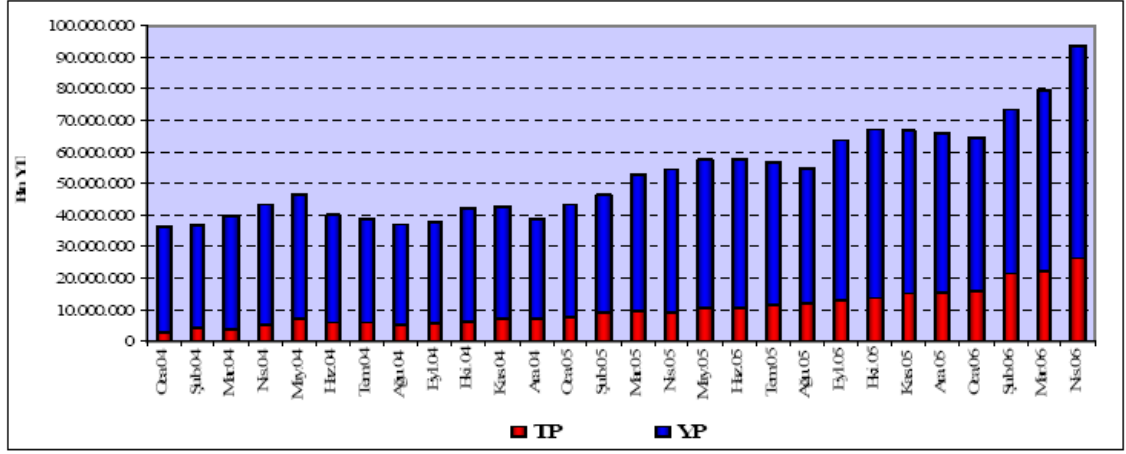
Kaynak: BDDK, “Türk Bankacılık Sektörü Kur Riski Değerlendirme Raporu”, Haziran 2006, http://www.bddk.org.tr/turkce/yayinlar/rapor/bddk/kur_riski_degerlendirme/Kur_Riski_Degerlendirme_Raporu_Haziran_20006.pdf, (2 Temmuz 2006), s. 12.

Yatay ekseninde tarihin, dikey ekseninde sözkonusu günde 1000 YTL cinsinden sözleşme büyüklüğünün gösterildiği Şekil 3.7’de de görüldüğü gibi swap sözleşmeleri bankaların taşıdıkları kur riskini sınırlandırmak amacı ile kullandıkları temel enstrümandır. Swap sözleşmeleri ile kur riski yanında, banka bilançolarında taşınmakta olan ve özellikle uzun vadeli ve sabit faizli olan konut ve tüketici kredilerinden kaynaklanan faiz riski de sınırlandırılmaktadır.

Türev sözleşmeler açısından ikinci önemli grup, forward sözleşmeleridir. Türkiye’de yerleşik kişilerin döviz kurlarındaki değişmelere karşı korunma satın almak istemesi veya çapraz kurlardaki volatiliteden faydalanma gayesi ile bankalar, bu tarz sözleşmelere taraf olmaktadır. Bankalar forward sözleşmelerden dolayı fazla bir risk üstlenmek istemeyip, pozisyonu kapatmak amacı ile yurtdışı bankalar ile tersi yönde forward sözleşme yapmaktadırlar. Para opsiyonları ise sektördeki üçüncü büyük türev enstrüman grubunu oluşturmaktadır. Para opsiyonlarında, Türkiye’de yerleşik kişiler, ağırlıklı olarak YP satım – TP alım yönünde opsiyon yazmakta, bankalar ise bu opsiyonları alırken, yurtdışı bankalara da pozisyonlarını kapatmak amacı ile aynı opsiyonu satmaktadırlar. Bu üç grup türev ürün sektördeki toplam işlem hacminin yaklaşık olarak %82’sini oluşturmaktadır.

Türev sözleşmeler genel olarak değerlendirildiğinde, sözleşmelerin tamamına yakını on-shore olarak adlandırılan, yasal düzenlemelerin makul düzeyde olduğu ülkelerde yerleşiklerle yapılmakta, banka ile aynı risk grubuna dahil kurumlar ile gerçekleştirilen türev sözleşmeler ise sadece yabancı bankalar grubu açısından önem taşımaktadır.

Türkiye’de faaliyet gösteren bankaların türev ürünlere yaklaşımı konusunda en agresif grubu özel bankalar oluştururken kamu bankaları türev sözleşmelere taraf olmak konusunda çekimser davranmaktadır. Mart 2006 itibariyle türev sözleşmelerin %59,4’ü özel bankalar tarafından, %33,8’i yabancı bankalar tarafından, %6,1’i ise kamu bankaları tarafından gerçekleştirilmiştir. Kalkınma ve yatırım bankaları ile TMSF bankaları ise sadece %0,7’lik bir paya sahiptir.

Şekil 3.8: Türev Sözleşmelerin Gelişimi

Kaynak: BDDK, Türk Bankacılık Sektörü Kur Riski Değerlendirme Raporu, s. 32.

Bankaların taraf oldukları türev sözleşmelerin önemli bir kısmı tezgahüstü piyasalarda gerçekleştirilmiştir. Ayrıca dünya uygulamasının tersine Türkiye’de gerçekleştirilen türev sözleşmelerin tamamına yakını yabancı para üzerinedir. Bu durum şekil 3.8 üzerinde görülmektedir. Faiz oranına ilişkin sözleşmeler ise ikinci sırada yer almakla birlikte önemli bir boyutta değildir. Bankaların taraf oldukları türev sözleşmelerin ağırlığı tablo 3.8’de görülmektedir.

Tablo 3.8: Türk Bankacılık Sektörünün Türev Sözleşmelerinin Üzerine Yazıldıkları Varlıklar ve Organize Piyasaların Ağırlığı (%) (31.03.2006)

	Tezgahüstü Piyasalar	Organize Piyasalar
FX Sözleşmeleri	86,9	1,3
Faiz Sözleşmeleri	6,5	1,8
Hisse Senedi Sözleşmeleri	0,1	0
Mal Sözleşmeleri	0,1	0
Kredi Türevleri	0,1	0
Diğer	3,2	0
TOPLAM	96,9	3,1

FX: Yabancı Para (Foreign Exchange) Sözleşmeleri

* TP-YP çapraz para swapları FX sözleşmeleri altında sınıflandırılmıştır.

Kaynak: BDDK, Türk Bankacılık Sektörü Kur Riski Değerlendirme Raporu, s. 33.

Future ve opsiyon piyasaları, risk yönetimine hizmet etmek için kurulsun da ülkemizde bu piyasaların kurulması gecikmiştir. 1995 yılında İzmir Future ve Opsiyon piyasasının kurulacağı söylenmiş ve uzmanlar bu konu üzerinde 7 yıl tartıştıktan sonra Şubat 2001 yılında İzmir Future ve Opsiyon piyasasının kurulmasını öngören yönetmelik iptal edilmiştir. Ağustos 2001 tarihinde, İMKB bünyesinde yer alan Future ve Opsiyon piyasasında sadece döviz kuru üzerinden futures sözleşmeleri yapılmaya

başlanmıştır. Ancak Kasım krizinde faiz oranlarının bir günde %7500 seviyesine ulaştığı bir piyasada, ekonomiyi stabilize etmeden, piyasalar derinleşmeden ve yatırım çeşitliliği sağlanmadan etkin bir risk yönetiminin yapılamayacağı bir kez daha anlaşılmıştır²⁷.

Tüm bu gelişmelerden sonra 4 Şubat 2005 tarihi itibarıyla ülkemizde “Vadeli İşlem ve Opsiyon Borsası (VOB)” faaliyete başlamıştır. “VOB” un faaliyete başlaması nedeniyle opsiyona ve vadeli işlemlere talebin artması beklenmektedir. Türkiye için yeni bir borsa türü olan VOB, 4 Şubat 2005 tarihi itibarıyla özel bir borsa olarak anonim şirket statüsünde faaliyete başlamıştır. Borsanın üyeleri, sadece aracı kurum ve bankalardır. En büyük hissedarı TOBB’ un yüzde 25 hissesinin bulunduğu VOB’ da İMKB ve İzmir Ticaret Borsası’ nın sırasıyla %18 ve %17’ lik payı bulunmaktadır. Koç-Yapı Kredi Bankası, Garanti Bankası, Türkiye İş Bankası, Vakıfbank ve Akbank ise %6’ şar paya sahiptir. Aracı Kuruluşlar Birliği, Takasbank ve Türkiye Sınai ve Kalkınma Bankası da VOB’ nın hissedarları arasında yer almaktadır. Borsa, SPK düzenlemelerine tâbi olarak faaliyetlerini sürdürmektedir²⁸. Açılıştaki 34 olan üye sayısı Ekim 2005 itibarıyla 55’ e çıkmıştır²⁹.

VOB’ da işlem yapmak üzere açılan hesap sayısı sürekli bir artış içerisindedir. İlk aylardaki hesap sayısındaki yüksek artış oranı yerini düzenli bir büyümeye bırakmıştır. Hesap sayıları ayda ortalama olarak %35’ lik bir artış göstermiştir³⁰.

4 Şubat 2005 tarihinde hizmete giren borsada, açık pozisyon sayısı sürekli artmaktadır. 16 Eylül 2005 itibarıyla 161.394 adet açık pozisyon bulunmaktadır. Bu açık pozisyonların parasal değeri 16 Eylül 2005 itibarıyla: 242.129.496 YTL’ dir. Döviz sözleşmeleri %84’ e yakın bir oranla VOB’ da en fazla işlem gören sözleşmeler olmuştur. Kuruluşundan 16 Eylül 2005 tarihine kadar geçen süre içerisindeki toplam işlem hacmi 1.350.097.028 YTL düzeyinde olmuştur.

²⁷ Mandacı, a.g.m., s. 73.

²⁸ Hamdi Bağcı, “Vadeli İşlem ve Opsiyon Borsası Risk Yönetimi İçin Önemli Bir Araç”, *Activeline Gazetesinin Özel Eki: Arme Soruyor Dergisi*, No. 62 (Mayıs 2005), ss. 16-18.

²⁹ Hamdi Bağcı, “Vadeli İşlem ve Opsiyon Borsası”, *Türev Araçlar ve Risk Yönetimi Konferansı’ nda sunulan bildiri*, İstanbul 23 Eylül 2005, s. 26.

³⁰ Bağcı, a.g.e., ss. 17-18.

SONUÇ

Bankacılık sektörü, hızlı ekonomik büyüme ve gelişmenin başarılmasında önemli bir araçtır. Bankalar sadece parasal kontrol için bir kanal olmayıp, ekonominin yeniden yapılanmasında ve uzun dönemli sürdürülebilir makroekonomik istikrarın sağlanmasında etkili olan kurumlardır. Mali sistem içinde bu denli önemli bir role sahip olan bankacılık sektörünün, iktisadi sistemle etkileşimini açık ve net biçimde ortaya koyabilmesi ve sağlıklı bir yapıda işleyebilmesi gerekmektedir.

Türkiye’de Batı ülkelerindeki gibi, banka dışı mali araçların gelişmiş olmaması ve sermaye piyasasının henüz gelişme aşamasında olması nedeniyle bankalar, mali sistemin temelini oluşturmakta, ekonominin işleyişi, halkın tasarruflarının toplanması ve kullanım alanlarına dağıtılması açısından önemli rol oynamaktadırlar. Türkiye’de mali kaynakların çok büyük bir bölümü bankalar tarafından toplanmakta ve kullanılmaktadır. Yurt dışı kaynakların da önemli bir kısmı bankalar aracılığı ile sağlanmaktadır. Mali sistem içerisinde bu kadar önemli bir yeri olan bankacılık sektörünün sorunsuz bir şekilde işlemesi, güçlü bir ekonomik yapının en önemli unsurlarından biridir.

Bankalar, yaptıkları iş gereği yoğun risklerle yaşamak zorunda olan kuruluşlardır. Bankacılık sektöründe yaşanan riskler, her ülkede, her dönemde kaçınılmaz olarak yaşanabilir, Zira finansal piyasalar var olduğu sürece, risk unsuru sistem içerisinde varlığını sürdürecektir. Ancak bu aşamada önemli olan, risklerin doğru tanımlanıp, yönetilmesi olmaktadır. Banka üst yönetimleri, kurumsal olarak alınan riskler hakkında daha fazla bilgi edinmeli ve riskin yönetilmesi için gerekli sistemlere sahip olmalıdırlar. Böylece piyasada oluşacak risklerin zararları, bankacılık sektörünü en alt düzeyde etkileyecek ve oluşacak krizlerin zararları minimuma inecektir.

Bankacılıkta başarılı performans için risk yönetimi gerekli bir şart olsa da yeterli bir şart değildir. Risk yönetimini, her şeyin çözümü ve bütün sorunlara cevap olacak bir yaklaşım veya bir çözüm aracı olarak düşünmemek gerekir. Ama günümüzün modern işletme teorisinin ulaştığı en kapsamlı çözümlerden bir tanesinin de risk yönetimi olduğu bir gerçektir. Çünkü risk yönetimi getiri, sermaye ve riski ilişkilendiren;

bunların arasında optimum dengeyi kuran bir yaklaşım, bir yönetim tekniği ve bir yönetim anlayışıdır. Bunun sadece riskin kontrol edilmesi veya azaltılması olarak görülmemesi gerekir. Çünkü günümüzde başta bankalar olmak üzere bütün kurumlar hatta bireyler risk almakta, bu risklerden bir getiri beklemekte bunun için de bazı kaynaklar ayırmaktadır. Burada en doğru kararın verilip verilmediğinin, alınan riskler karşısında yeterli getirinin elde edilip edilmediğinin ve buna ayrılan kaynakları ayırmaya deyinip değmediğinin bir şekilde ölçülmesi gerekmektedir. Zaten risk yönetiminin temel felsefesi; riski azaltmak yada gidermek değil, riski yöneterek getiri ve sermayeyi optimum düzeyde kullanmaktır. Belirli bir sermaye ayırarak risk üstlenilmekte ve getiri de aynı sermaye ile elde edilmeye çalışılmaktadır. İşte risk yönetimi bu ikisi arasındaki dengeyi gözetten bir yönetim anlayışıdır.

Risk yönetimini modellerden ibaret saymak büyük bir yanılgıdır. Bazen bu yanılgıya en büyük kurumlar bile düşmektedir. Risk yönetiminde modeller amaç değil sadece araçtır. Risk yönetiminde kullanılacak teknikler ve modeller ancak bir şeyi ölçme imkanı sağlar. Fakat yapılan ölçüm sonucunda karar almak ayrı bir konudur.

Daha önce de belirtildiği gibi Basel I ile getirilen sermaye yeterliliği düzenlemelerinin eksikliği gündeme gelince, Basel II'nin yürürlüğe girmesi kaçınılmaz hale gelmiş ve yeni düzenleme risk kavramına daha ayrıntılı ve kapsamlı bir şekilde yer vermiştir. Yeni Basel anlaşması, uygulamada olan zorunluluklara göre bir takım değişiklikler içermektedir. Uygulamadaki Basel anlaşmasında tek bir risk ölçüm yöntemine odaklanma görülürken, Basel II metninde bankaların kendi iç risk yönetimi metotlarından daha fazla yararlanma, üst denetim kontrolü ve piyasa disiplini ön plana çıkarılmaktadır. Basel II ile her banka için aynı ölçütlerin kullanılması yerine, değişik yaklaşımları uygulayabilme olanağı ve daha iyi risk yönetimini özendirici sermaye teşvikleri, geniş tabanlı uygulama imkanı yerine ise riske daha duyarlı ölçüm metodları da önerilmektedir.

Bankalar, önerilen modellerin orta vadede neler getireceğini çok iyi incelemelidirler. Faydalar yanında ciddi masrafların olması da kaçınılmazdır. Öngörülen faydalar; sermaye ihtiyacının azalması, daha iyi risk yönetimi, üst denetimle olan ilişkilerin iyileştirilmesi ve kredi değerlendirme kurumları tarafından daha iyi

algılanma olarak sıralanmaktadır. Öte yandan bu önerilerin bankalara daha açık finansal bilgilendirme, yeni sistemlerin kurulması ve işlemleri oluşturma maliyeti, sürekli veri toplama masrafları, sürekli sistem geliştirme ve eleman yetiştirme maliyetleri gibi yükler getireceği de açıktır. Bankalar açısından önemli olan, risk yönetim tekniklerinin uygulanmasının getireceği fayda ile bunların maliyeti arasındaki dengenin kurulmasıdır.

Basel II'nin devam eden ve geliştirilen bir süreç olarak algılanması, risk yönetim tekniklerinin devamlı suretle geliştirilmesi, kıdemli yöneticilerin çalışmalara katılımı ve ilgili diğer tüm personelin bu konudaki eğitimi ve kuralları aşmak için yapılan finansal yapılanmaların önlenmesi gibi hususlar düzenleyici otorite tarafından önemsenmelidir.

Türkiye'de son dönemlerde meydana gelmiş olan büyük finansal krizlerin etkisiyle birçok banka yetersiz risk yönetiminden dolayı karşılayabileceğinden daha fazla riski üstlenmek zorunda kalmıştır. Risk yönetimi, ana sermayeyi riske maruz kalmaktan kurtarmaktadır. Ayrıca günümüzde risk optimizasyonu sağlamaya çalışan bankacılık sektörü için önemli bir konuma gelmiştir.

BDDK'nın yayınladığı iç yönetmelikler çerçevesinde bankalar bünyelerinde "risk yönetim birimleri" oluşturmaya başlamışlardır. Bu birimlerin bünyesinde piyasa risk yönetim komitesi, kredi risk yönetim komitesi ve operasyonel risk yönetim komitesi yer almaktadır.

Risk hesaplama yöntemlerinin her birinin farklı zayıf yönleri bulunmaktadır. Bu nedenle bu yöntemlerden sadece birinin kullanılması hatalı olacaktır. Oysa bunların bir bileşiminin kullanılması daha doğru sonuçlar verebilir. Böylece bankacılık sektörü daha sağlıklı ve daha etkin faaliyetlerde bulunabilecektir.

Ülkemizde bankacılık sektörü 2001 krizinden bu yana ciddi bir toparlanma süreci yaşamıştır. Sektöre katkıda bulunacak yeni yasalar çıkartılmış, denetim ve düzenleme işlevini yerine getirecek bağımsız kurumlar oluşturulmuş ve ciddi bir konsolidasyon gerçekleştirilerek bankacılığın gelişmesi için daha sağlıklı bir ortam oluşmuştur.

Yeni dönemde, bankaların risklerini eskisinden çok daha iyi yönetebiliyor olmaları ve risk yönetiminde uluslararası standartları hayata geçirebilmek için büyük

yatırımlar yapmaları gerekmektedir.

Türk bankacılık sektörünün AB'ye uyum süreci içinde karşılaştacağı en zor konulardan biri de 2008'de uygulamaya konulacak Basel II standartlarına uyum sağlamak olacaktır. Basel II olarak bilinen “Yeni Sermaye Yeterliliği Uzlaşısı”, finansal güvenilirliği ve istikrarı korumak için bankaların güçlü bir sermaye yapısına sahip olmaları gerektiğini ortaya koymaktadır.

Beklenen ve beklenmeyen risklere karşı sermaye yeterliliği, denetimsel gözden geçirme ile piyasa disiplini ve şeffaflık olarak tanımlanan üç unsur, Basel II'yi benimsemiş ülkelerdeki bankaların kendilerini hazırlamaları gereken kıstasları oluşturmaktadır. Bu kıstaslar uzun vadede Türkiye'de bankacılığın daha sağlıklı bir yapıya kavuşmasını sağlayacaktır. Ancak bankaların kısa vadede “risk değerlendirmesinin daha fazla ağırlık taşıyacağı ve daha az kaynağın daha pahalı olacağı” bir ortamı öngörmeleri ve buna hazır olmaları gerekmektedir.

Türk bankaları, bugüne kadar yaptıklarından daha iyi risk değerlendirmesi yapmayı öğrenmek ve bunu uygulamak zorundadırlar. Bir başka deyişle, bankalar, risk yönetimi alanındaki becerilerini geliştirme zorunluluğuyla karşı karşıya bulunmaktadır. Buna karşılık kredi ihtiyacı duyan reel ekonominin aktörleri de çağdaş iş yapmak ve yönetim süreçlerini uygulamaya koymak durumundadırlar. Kayıtlarının daha iyi tutulması, daha şeffaf olmaları, bilgi yönetimini iyi uygulamaları gerekmektedir. Yeni ortama uyum sağladıktan sonra bankacılık sektörüyle reel ekonomi arasındaki ilişkilerin daha sağlıklı bir zeminde süreceği aşikârdır.

Sonuç olarak, risk yönetimi, global gelişmeler ve değişimler çerçevesinde Türkiye'deki makro ekonomik yapı içinde en önemli gündem maddesi olmaya devam edecektir. Türk bankacılık sektörü, bu yapı içerisinde sürekli kendini stratejik olarak geliştirmekte ve istikrarlı bir ekonomik yapıya hazırlanmaktadır. Bankacılığın özünde risk yönetimi yattığından, riskin tanımlanması, ölçülmesi, gözetilmesi ve raporlanması sürekli geliştirilmesi gerekli aktiviteler olarak önem arz etmektedir. Dolayısıyla stratejilerle uyumlu faaliyetlerini, alınan riskleri ve belirlenen risk limitlerini düzenli bir şekilde gözlemleyecek ve değerlendirecek bir risk yönetim sistemine sahip olmak, bankaların gelişen piyasa koşulları ve yasal düzenlemeler

çerçevesinde mevcudiyetlerini sürdürebilmeleri için zorunlu hale gelmiştir.

Uluslararası ve yerel rekabetin kızıştığı günümüzde, artık riskleri göz ardı ederek yüksek kâr beklentilerinin gerçekleşmeyeceği, aksine taşınan aşırı risklerin mutlaka kontrol altında tutulması gerektiği iyice anlaşılmıştır. Teknolojide yenilikleri ve hızlı değişimleri yakalayabilen ve bunların risklerini ölçerek hazırlıklarını bu doğrultuda yapabilen bankalar, yüksek kazançta giden yolda başarıyla ilerleyeceklerdir.

KAYNAKÇA

- Active Araştırma. “Bankalarda Performans ve Risk Yönetimi: Analitik Bir Çerçeve”, *Active Bankacılık ve Finans Dergisi*. No. 15. Ekim- Kasım 2000, ss. 6-43.
- Ağaoğlu, E. Abdülgaffar. “Türk Bankacılık Sisteminde Değer Mühendisliği Açısından Risk, Erken Uyarı ve Kalite Yönetiminin Değerlendirmesi”, *Active Bankacılık ve Finans Dergisi*. No. 12. Nisan- Mayıs 2000, ss. 31-40.
- Akan, N. Burak, Arif Laçiner ve Yasemin Tüzün. “Parametrik Riske Maruz Değer Yöntemi Türkiye Uygulaması”, *Bankacılar Dergisi*. No. 45. 2003, ss. 29-39.
- Aksel, Kaan. “Riske Maruz Değerin Özellikleri”, *Active Bankacılık ve Finans Dergisi*. No. 17. Mart- Nisan 2001, ss. 62-71.
- Aksel, Kaan. “Kredi Riski Yönetimi”, *Active Bankacılık ve Finans Dergisi*. No. 18. Mayıs- Haziran 2001, ss. 64-77.
- Aksel, Kaan. “Kredi Risklerine Karşılık Ekonomik Sermayenin Hesaplama Metodları”, *Active Bankacılık ve Finans Dergisi*. No. 22. Ocak- Şubat 2002.
- Aksel, Kaan H. “Kredi Risklerinin Ölçümünde Kullanılan Temel Yöntemler”, *Active Bankacılık ve Finans Dergisi*. No. 17. Mart-Nisan 2001.
- Alkın, Emre, Tuğrul Savaş ve Vedat Akman, *Bankalarda Risk Yönetimine Giriş*, İstanbul: Çetin Matbaacılık, Mayıs 2001.
- Atan, Murat. “Risk Yönetimi ve Türk Bankacılık Sektöründe Bir Uygulama”. Basılmamış Doktora Tezi. Gazi Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, 2002.
- Bağcı, Hamdi. “Vadeli İşlem ve Opsiyon Borsası Risk Yönetimi İçin Önemli Bir Araç”, *Arme Soruyor Dergisi*. No. 11. Mayıs 2005, ss. 16-22.
- Bağcı, Hamdi. “Vadeli İşlem ve Opsiyon Borsası”, Türev Araçlar ve Risk Yönetimi Konferansı’nda sunulan bildiri. İstanbul. 23 Eylül 2005.
- Bank for International Settlements. “The New Capital Accord”. 31 Mayıs 2001. <http://www.bis.org/publ/bcbsca03.pdf>. 14.03.2005.
- Bankacılık Düzenleme ve Denetleme Kurulu (BDDK). “Bankaların İç Denetim ve Risk Yönetimi Sistemleri Hakkında Yönetmelik”. 08.02.2001. <http://www.bddk.org.tr/turkce/mevzuat/tbbgenelge.doc>. 07.02.2005.

- Basel II ve KOBİ'ler Çalışma Grubu. "Basel II'nin KOBİ'lere Etkileri". *Bankacılar Dergisi*. No. 58. Eylül 2006.
- Basel Bankacılık Denetim Komitesi, "Sermaye Ölçümü ve Sermaye Standartlarının Uluslararası Düzeyde Birbiriyle Uyumlaştırılması (Yeni Basel Sermaye Uzlaşısı), Gözden Geçirilmiş Düzenleme". Haziran 2004.
- Basel Bankacılık Denetim Komitesi. "İşletme Risklerinin Yönetim ve Denetimi İçin Sağlam Uygulamalar", Çev. Türkiye Bankalar Birliği Bankacılık ve Araştırma Grubu, *Bankacılar Dergisi*. No. 46. 2003, ss. 81-95.
- Basel Komite. "Elektronik Bankacılık ve Elektronik Banka Faaliyetleri İçin Risk Yönetimi", *Bankacılar Dergisi*. No. 33. 2000, ss. 79-97.
- Basel Komite. "Bankacılıkta Etkin Gözetim ve Denetime İlişkin Temel Prensipler", Çev. Türkiye Bankalar Birliği Bankacılık ve Araştırma Grubu ve Kıdemli Uzman Melike Alparslan. *Bankacılar Dergisi*. No. 30. 1999, ss. 87-115.
- Bayraktar, Haluk. "Risk Yönetimi, Finans Mühendisliği ve Endüstri Mühendisliği", Ekim 2002. <http://www.odtu.edu.tr>. 08.02.2005.
- Bankacılık Düzenleme ve Denetleme Kurumu (BDDK). "Bankaların İç Denetim ve Risk Yönetim Sistemleri Hakkında Yönetmelik". 08.02.2001. <http://www.bddk.org.tr/turkce/mevzuat/tbbgenelge.doc> . (07.02.2005). s. 2.
- BDDK. "Bankaların Sermaye Yeterliliğinin Ölçülmesine ve Değerlendirilmesine İlişkin Yönetmelik". 31 Mart 2003. http://www.bddk.org.tr/turkce/mevzuat/sermaye_yet_y2.doc. 05.07.2005.
- BDDK. "Bankacılık Sektörü Değerlendirme Raporu". Ekim 2004. <http://www.bddk.org.tr/turkce/yayinlarveraporlar/rapor/bddk/sectordegerleme/bsdr1004.pdf>. 11.05.2005.
- BDDK, "Bankacılık Sektörü Risk Değerlendirme Raporu", Aralık 2004. http://www.bddk.org.tr/turkce/yayinlarveraporlar/rapor/bddk/risk_degerlendirme/RDR_Ara05.pdf. 06.07.2005. s. 12.
- BDDK. "Bankacılık Sektörü Risk Değerlendirme Raporu, Aralık 2005". Nisan 2006. http://www.bddk.org.tr/turkce/yayinlarveraporlar/rapor/bddk/risk_degerleme/RDR_Yayimlanan.zip. (17.04.2006). s. 9.
- BDDK, "Yıllık Rapor 2005", Mart 2006, http://www.bddk.org.tr/turkce/yayinlarveraporlar/rapor/bddk/yillikl_rapor_2005/2006_3.pdf, (03.04.2006). s. 22.

- BDDK. “Türk Bankacılık Sektörü Kur Riski Değerlendirme Raporu”. Haziran 2006.
[http://www.bddk.org.tr/turkce/yayinlar/rapor/bddk/kur_riski_degerlendirme/
Kur_Riski_Degerlendirme_Raporu_Haziran_20006.pdf](http://www.bddk.org.tr/turkce/yayinlar/rapor/bddk/kur_riski_degerlendirme/Kur_Riski_Degerlendirme_Raporu_Haziran_20006.pdf), 2 Temmuz 2006.
- BDDK. “Bankacılık Sektörü Basel-II Gelişme Raporu”. 19.06.2006.
http://www.bddk.org.tr/turkce/basel/basel/ilerleme_raporu_degerlendirmesi_19062006.pdf, 25.07.2006.
- Bessis, Joél. *Risk Management in Banking*. 2. ed. England: John Wiley & Sons Ltd., 2002.
- Bilgin, Tefvik. “ TBB 49. Genel Kurul Toplantısı”. *Bankacılar Dergisi*. No. 57. Haziran 2006.
- Boyacıoğlu, Melek Acar. “Operasyonel Risk ve Yönetimi”, *Bankacılar Dergisi*, No. 43 (2002), s. 58.
- Carey, Mark. “Credit Risk in Private Debt Portfolios”, *The Journal of Finance*. No. 4. August 1998, pp.1363-1386.
- Ceylan Ali ve Turhan Korkmaz. *Sermaye Piyasası ve Menkul Değer Analizi*. Bursa: Ekin Kitabevi. 2000.
- Değirmenci, Nihal. “Sermaye Yeterliliği Konusundaki Basel Standartları ve Seçilmiş Bazı Ülkelerdeki Uygulamalarının Değerlendirilmesi”. Basılmamış Uzmanlık Yeterlilik Tezi. TCMB Bankacılık ve Finansal Kuruluşlar Genel Müdürlüğü, Nisan 2003.
- Delikanlı, İhsan Uğur. “Döviz Kuru Riski ve Sermaye Yeterliliği”, *Active Bankacılık ve Finans Dergisi*, No. 6 (Nisan-Mayıs 1999). ss. 7-12.
- Delikanlı, İhsan Uğur “Finansal Kıymetlerden Kaynaklanan Faiz Riski ve Sermaye Yeterliliği”. *Active Bankacılık ve Finans Dergisi*. No. 11 (Şubat-Mart 2000).
- Deloitte & Touche, “Operasyonel Risk Ölçümü ve Sermaye Tahsisi”, Risk Yönetimi Haber Bülteni. Eylül-Ekim2001.
[http://www.deloitte.com.tr/yayinlar/risk/rb2001s5.pdf\[CD33\]](http://www.deloitte.com.tr/yayinlar/risk/rb2001s5.pdf[CD33]). 02.07.2005.
- Duman, Mustafa. “Bankacılık Sektöründe Finansal Riskin Ölçülmesi ve Gözetiminde Yeni Bir Yaklaşım: Value at Risk Metodolojisi”, *Bankacılar Dergisi*. No. 32. 2000, ss. 22-30.
- Eratay, Sertan. “Kredi Riskinin Tanımı, Ölçümleme Yöntemleri ve Modelleri”. Temmuz-Ağustos 2003.
http://www.makalem.com/Search/ArticleDetails.asp?nARTICLE_id=2613, 16.05.2005.

- Erdoğan, Ebru Ogan ve Burak Dolgun. “Dünyada ve Türkiye’de Kredi Riski Uygulamaları”, *Active Bankacılık ve Finans Dergisi*. No. 18. Mayıs-Haziran 2001, ss. 78-82.
- Erdoğan, Niyazi. *Dünya ve Türkiye’de Finansal Krizler (Türk Bankacılık Sektöründe Yeniden Yapılandırma Uygulamaları-Kamu Bankaları Deneyimi)*. İstanbul: Yaklaşım Yayınları, Haziran 2002.
- Esen, Oğuz. “Rusya Krizi: Geçmişe Kısa Bir Bakış”. *İktisat, İşletme ve Finans Dergisi*. No. 150. Eylül 1998.
- Ekinci, Nazım. “Panel: Kriz Üzerine”. *İktisat, İşletme ve Finans Dergisi*. No. 168. Mart 2001.
- Esen, Rifat. “Ticari Bankalarda Aktif Pasif Yönetimi”, *Bankacılar Dergisi*. No. 7. 1992, ss. 41-47.
- Geçer, Turgay. “Basel II ve Kredi Riski Kaos İçindeki Düzen”, *Active Bankacılık ve Finans Dergisi*. No. 38. Eylül-Ekim 2004, ss. 78-85.
- Mehmet Günal, “Kasım 2000 Krizine Teorik Yaklaşım: Para Arzının İçselliği ve Minsky’nin Finansal İstikrarsızlık Hipotezi”. *İktisat, İşletme ve Finans Dergisi*. No. 168. Mart 2001.
- İmir, Buket. “Piyasa Riski”, *Bankacılar Dergisi*. No. 29. 1999, ss. 93-100.
- Jorion, Philippe. *How Informative Are Var Disclosures*. October 2002, http://goliath.ecnext.com/coms2/summary_0199-2201889_ITM&referid=2090, 04.06.2005, pp. 911-931.
- JP Morgan, “Creditmetrics-Technical Document: The Benchmark for Understanding Credit Risk”. April 2, 1997.
- Kahraman, Abdülkadir. “Bankacılık Sektöründe Risk Yönetimi ve Beklentiler”, *Active Bankacılık ve Finans Dergisi*. No. 15. Ekim- Kasım 2000, ss. 44-51.
- Karacan, Ali İhsan. *Bankacılık ve Kriz*. 13.b. Ankara: Creative Yayıncılık, Aralık 2000.
- Karlık, Rıdvan. *Türkiye Ekonomisi*. İstanbul: Beta Yayınevi, 1996.
- Kaval, Hasan. *Bankalarda Risk Yönetimi*. Ankara: Yaklaşım Yayınları, 2000.
- Kevin, Dowd. “Beyond Value at Risk: The New Science of Risk Management”. Chichester: John Wiley and Sons, 1998.

- Kılınç, Gonca. “Aktif Pasif Yönetimi”, *Bankacılar Dergisi*. No. 6. Ekim 1991, ss. 50-62.
- Kırdaloğlu, Selda ve Figen Saklar. “90’ların Çağdaş Finans Teknikleri”, *Bankacılar Dergisi*. No. 7. Ekim 1992, ss. 48-63.
- Koçbank Risk Yönetimi Grubu. “Örneklerle Riske Maruz Değer Yöntemi”, *Active Bankacılık ve Finans Dergisi*. No. 18. Mayıs-Haziran 2001, ss. 50-59.
- Komçez, Şefika. “Risk Yönetiminin 30 Yılı İktisat Tarihinin 7 Yüzyılına Bedel”. *Barometre Dergisi Özel Eki*. 11 Ekim 1993.
- Korkmaz, Tuba Kale. “Bankalarda Kredi Riski Ölçümünde Alternatif Yöntemler”, *Active Bankacılık ve Finans Dergisi*. No. 37. Temmuz-Ağustos 2004, ss. 54-69.
- Köylüoğlu, H.Uğur. “Risk Yönetimi! Zaman Geçirmeden Neden? Nasıl?”, *Active Bankacılık ve Finans Dergisi*. No. 17. Mart- Nisan 2001, ss. 80-87.
- Linsmeier Thomas J. ve Neil D. Pearson. *Risk Measurement: Introduction to Value at Risk*. Urbana-Champaign: Illinois University, July 1996.
- Mandacı, Pınar Evrim. “Türk Bankacılık Sektörünün Taşıdığı Riskler ve Finansal Krizi Aşmada Kullanılan Risk Ölçüm Teknikleri”, *Dokuz Eylül Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*. Cilt 5, No. 1. 2003, ss. 67-84.
- Mazıbaş, Murat. “Bankalarda Operasyonel Risk Veri Tabanının Oluşturulması”, Mart 2006.
<http://www.bddk.org.tr/turkce/yayinlarveraporlar/rapor/bddk/arastirma/2006-3.pdf>, s. 5.
- Parasız, İlker. *Para Banka ve Finansal Piyasalar*. 7.b. Bursa: Ezgi Kitabevi Yayınları, Ocak 2000.
- Parlakkaya, Raif. *Finansal Türev Ürünler ile Mali Risk Yönetimi ve Muhasebe Uygulamaları*. Ankara: Nobel Yayın Dağıtım, Mart 2003.
- Pezier, Jacques. “Operasyonel Risk: Basel II ve Sonrası”, *Activeline Gazetesi*. Ekim 2002.
- Pişkinoğlu, Arzu. “Operasyonel Risk Yönetiminde Yaşanan Gelişmeler”, *Active Bankacılık ve Finans Dergisi*. No. 33. Kasım- Aralık 2003, ss. 44-48.
- PRICEWATERHOUSECOOPERS (PWC). “Yeni Basel Antlaşması: AB Bünyesinde Bankacılık Düzenleme ve Denetleme Çalışmalarında Beklenen Gelişmeler ve Türkiye’ye Muhtemel Etkileri”. Ankara: BDDK, 13 Mayıs 2002.

- Risk Yönetimi ve Uygulamaları Esasları Çalışma Grubu. “Bankaların Risk Yönetimi Çalışmaları Hakkında Değerlendirme”, *Bankacılar Dergisi*. No. 48. Mart 2004, ss. 18-27.
- Sağlam, Dündar. “Meksika, Asya ve Rusya Ekonomik Krizlerinin Mukayeseli Bir Analizi”, *İktisat, İşletme ve Finans Dergisi*. No. 152. Kasım 1998.
- Saka, Tamer. “Operasyonel Risk Ölçüm Tekniklerine Genel Bir Bakış”, *Active Bankacılık ve Finans Dergisi*. No. 25. Temmuz- Ağustos 2002, ss. 6-20.
- Saka, Tamer. “Risk Yönetimi, Kurumsal Yönetişimin Bir Parçasıdır”, *Arme Soruyor Dergisi*. No. 4. Eylül 2004, ss. 12-18.
- Seyidoğlu, Halil. *Uluslararası Finans*. 3.b. İstanbul: Güzem Yayınları, 2001.
- Sezgin, Cüneyt ve Yasemin Tüzün. “Dünyada ve Türkiye’de Piyasa Riski Yönetimi Uygulamaları”. *Active Bankacılık ve Finans Dergisi*. No. 17. Mart- Nisan 2001, ss. 72-78.
- Sidal, Alpay. “Yüksek Risk- Yüksek Kazanç Risk Almak İstermisiniz?” *Active Bankacılık ve Finans Dergisi*. No. 19. Temmuz- Ağustos 2001, ss. 62-66.
- Şahin, Hüseyin. *Türkiye Ekonomisi (Tarihsel Gelişimi-Bugünkü Durumu)* 6.b. Bursa : Ezgi Kitabevi Yayınları, 2000.
- Takan, Mehmet. *Bankacılık Teori, Uygulama ve Yönetim*. 2.b. Ankara: Nobel Yayın Dağıtım, Kasım 2002.
- Tezel, Nuri. “Bankacılık Risk Alma İşidir. O Zaman Risk Yönetimine Artan Önemle Yaklaşım Nedendir”, *Active Bankacılık ve Finans Makaleleri*, No. 4. ss. 43-46.
- Tulgar, Koray. *Ticari Bankalarda Aktif Pasif Yönetimi*. Türkiye Bankalar Birliği Yayını, No. 177. 1993.
- Türkiye Bankalar Birliği (TBB). “Faiz Riski Yönetim Prensipleri”. 08.06.2000. <http://www.tbb.org.tr/turkce/basle/risk.doc>. 11.04.2005.
- TBB. “Basel Komite Yeni Sermaye Yeterliliği Düzenlemesi”. Ekim 2002. [http://www.tbb.org.tr/turkce/aramalar/Basel%20Komite%20Yeni%20Sermaye%20Yeterlili%C4%9Fi%20D%C3%BCzenlemesi\(Ekim%202002\).doc](http://www.tbb.org.tr/turkce/aramalar/Basel%20Komite%20Yeni%20Sermaye%20Yeterlili%C4%9Fi%20D%C3%BCzenlemesi(Ekim%202002).doc). 01.04.2005.
- Türkiye Bankalar Birliği Operasyonel Risk Çalışma Grubu. “Operasyonel Risk Veri Tabanı”, *Bankacılar Dergisi*. No. 48. 2004, ss. 124-166.

- TBB, “Türk Bankacılık Sistemi, Eylül 2005”,
<http://www.tbb.org.tr/turkce/bulten/3%20aylik/bankabilgileri/200509/eylul2005.doc.>, 02.11.2006.
- TBB. “Türk Bankacılık Sisteminde Banka, Şube ve Personel Bilgileri”. Eylül 2005.
<http://www.tbb.org.tr/turkce/bulten/3%20aylik/subepersonel/eylul2005.zip>.
[07.12.2005](http://www.tbb.org.tr/turkce/bulten/3%20aylik/subepersonel/eylul2005.zip).
- Türkiye Sermaye Piyasası Aracı Kuruluşları Birliği (TSPAKB). “Basel II: Yeni Sermaye Yeterliliği Standardı”. *Sermaye Piyasasında Gündem Dergisi*, No. 31. Mart 2005.
- Yavuz, Salih Tanju. “Risk Yönetimi içeri Aktif Pasif Yönetimi Dışarı mı? Aktif Pasif Komitesi Faiz Riski Yönetiminin Neresinde”, *Bankacılar Dergisi*. No. 41. 2002, ss. 21-31.
- Yayla, Münür ve Yasemin Türker Kaya. Mayıs 2005. “Basel II, Ekonomik Yansımaları ve Geçiş Süresi”.
http://www.bddk.org.tr/turkce/basel/basel//calismaraporu_2005_3.pdf.
15.10.2005.
- Yeldan, Erineç “Doğu Asya Krizinin Etkileri Üzerine Bir Makroekonomik Genel Denge Modelinin Sonuçları”. *İktisat, İşletme ve Finans Dergisi*. No. 146. Mayıs 1998.
- Yetim, Sedat ve Ozan Gülhan. Eylül 2005. “Avrupa Birliğine Tam Üyelik Sürecinde Türk Bankacılık Sektörü”.
<http://www.bddk.org.tr/turkce/yayinlarveraporlar/rapor/bddk/arastirma/2005-7.pdf>. 17.10.2005.
- Yıldırım, Oğuz. Türk Bankacılık Sektörünün Temel Sorunları ve Sektörde Yaşanan Mali Riskler.
<http://www.dtm.gov.tr/ead/DTDERGI/ocak%202004/turk.htm>. 07.02.2005.
- Yücel, Fatoş. “Finansal Hizmetler Sektöründe Yeni Düzenlemeler ve Risklerin Yönetimi”, *Moneyfesto Dergisi*. No. 3. 01.12.2004.
- Yüksel, Ali Sait, Aslı Yüksel ve Ülkü Yüksel. *Banka Yönetimi El Kitabı*. İstanbul: Alfa Basım Yayım Dağıtım, Nisan 2002.
- Yüksel, Ayhan. “Bankacılık Sektörü Risk Değerlendirme Raporu, Temmuz 2005”.
06.12.2005.
http://www.bddk.org.tr/turkce/yayinlarveraporlar/rapor/bddk/risk_degerlendirme/RDR_Tem05.pdf. (07.12.2005). s. 6.

ÖZGEÇMİŞİM

1979 yılında Bursa'da doğdum. Öğrenim hayatımı Bursa'da tamamladım. 2002 yılında Uludağ Üniversitesi İ.İ.B.F. İktisat Bölümü'nden mezun oldum. 2003 yılında İktisat Anabilim Dalında yüksek lisans eğitimime başladım. 2004 yılı Aralık ayında Prof. Dr. Hanifi Aslan'ın danışmanlığında yüksek lisans tezi çalışmasına başladım. 1 Ocak 2006 tarihinde Türkiye Garanti Bankası A.Ş.'de, gişe asistanı olarak başladığım görevimi halen sürdürmekteyim.

Ayşe KALKAN